

R. ÇAĞLAR

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2019

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

REFİK HALİT KARAY'IN HİKÂYE VE
ROMANLARINDA AİLE

RABİA ÇAĞLAR

TEMMUZ-2019

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

REFİK HALİT KARAY'IN HİKÂYE VE
ROMANLARINDA AİLE

RABİA ÇAĞLAR

TEZ DANIŞMANI:
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ KURT

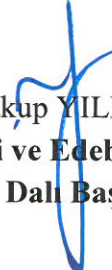
TEMMUZ-2019

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Rabia ÇAĞLAR'ın "Refik Halit KARAY'ın Hikaye ve Romanlarında Aile" başlıklı tezi 04/07/2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Dr.Öğr.Üyesi Yasin ÇAKIREL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığımı onaylarım.

Doç.Dr. Yakup YILMAZ
Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Dr.Öğr.Üyesi Ali KURT
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Doç.Dr. Mehmet GÜNEŞ

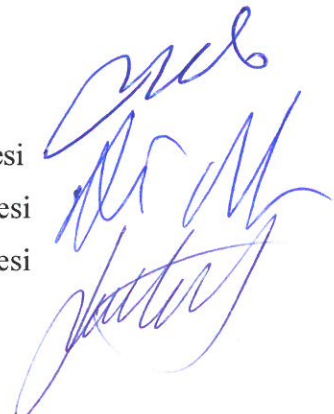
Dr.Öğr.Üyesi Ali KURT

Dr.Öğr.Üyesi Birol BULUT

Marmara Üniversitesi

Kırklareli Üniversitesi

Kırklareli Üniversitesi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Rabia ÇAĞLAR
Temmuz-2019

ÖZ

REFİK HALİT KARAY'IN HİKÂYE VE ROMANLARINDA AİLE

Çağlar, Rabia

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğretim Üyesi Ali Kurt

Temmuz, 2019

Çalışmamızın amacı Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarındaki aileyi incelemektir. Çalışmamız üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında edebiyat ile toplumun ilişkisinden ve aile kurumundan söz edilmiştir.

Birinci bölümde Refik Halit Karay'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde aile bireylerinin ilişkisi başlığı altında anne-baba çocuk ilişkisi, eşler arasındaki ilişki, aldatma, boşanma, akraba ilişkisi ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise aile ve toplum başlığı altında ailede eğitim konusu, ailenin ekonomik durumu, değer yargılarına, sosyal çevrenin evliliğe olan etkisi ve ailede yozlaşma konusu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refik Halit Karay, roman, hikâye, aile, evlilik, toplum

ABSTRACT

FAMILY IN THE STORIES AND NOVELS OF REFİK HALİT KARAY

ÇAĞLAR, Rabia

Master of Arts, Turkish Language and Literature

Supervisor: Assistant Professor Ali Kurt

July, 2019

The aim of this study is to examine the family in the stories and novels of Refik Halit Karay. Our study consists of three parts. In the introduction part, the relationship between literature and society and family institution are mentioned.

The first part, life, literary personality and works of Refik Halit Karay are mentioned.

In the second part, the relationship between parents and children, the relationship between spouses, deception, divorce and relatives are discussed under the title of family members.

In the third part, the subject of education in the family, the economic status of family, the value judgements, the effect of social environment on marriage and the corruption of the family are examined under the title of family and society.

Key Words: Refik Halit Karay, novel, story, family, marriage, society

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarındaki aile incelenmiştir. Çalışma Refik Halit Karay'ın yirmi romanı, iki hikâye kitabının okunup incelenmesi ile oluşturulmuştur. Çalışmamızın oluşmasına Refik Halit Karay hakkında yazılmış çeşitli tezler ve kitaplar ışık tutmuştur. Çalışmamızda Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanları tüm yönleriyle değil, sadece aile mefhumu açısından ele alınmıştır. Hikâye ve romanlarda aile üzerine yapılan değerlendirmelerde eserler kronolojik sırayla değil, içeriğin yoğunluğundan aza doğru gidilmiştir.

Çalışmada, yapılan alıntılar sayfa numaraları ile belirtilmiş olup, alıntılarda imlâ ve noktalama korunmuş ve herhangi bir müdahale yapılmamıştır.

Bu tezin meydana gelmesinde tecrübesi, sabrı ve bilgisiyle bana rehberlik eden kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ali KURT'a teşekkür ederim.

Rabia ÇAĞLAR

Temmuz, 2019

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

REFİK HALİT KARAY’IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	7
1.1. Refik Halit Karay’ın Hayatı	7
1.1.1. Refik Halit Karay’ın Edebi Kişiliği ve Eserleri	8

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE BİREYLERİNİN İLİŞKİSİ	13
2.1. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi	13
2.2. Eşler Arasındaki İlişki.....	39
2.2.1. Aldatma.....	66
2.2.2. Boşanma.....	77
2.3. Akrabalık İlişkileri	81
2.3.1. Kardeşlik	81
2.3.2. Gelin-Kaynana/Kayınpeder İlişkisi.....	84
2.2.3. Damat-Kaynana/Kayınpeder İlişkisi.....	86
2.2.4. Diğer.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLE VE TOPLUM	97
3.1. Ailede Eğitim Meselesi	97

3.2. Ailenin Ekonomik Durumu.....	99
3.3. Ailenin Değer Yargıları	107
3.4. Sosyal evrenin Evliliğe Etkisi	121
3.5.Ailenin Yozlaşması	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	139

GİRİŞ

Malzemesini gerçek hayattan alan edebiyat, sözlükte “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın (Akalin ve öte., 2011: 754)” şeklinde tanımlanır. Edebiyat, toplum ile sıkı bir ilişki içinde olmakla birlikte adeta toplumun belleği niteliğindedir. Köksal Alver edebiyatın ne anlattığını şu şekilde açıklar:

Ne anlatır edebiyat? Elbette hikâye. Hikâye ise ilktir, asıldır; tıpkı kendini kuran söz ve kelime gibidir. Her şey hikâyedir başında ve sonunda. Edebiyat, asıl olanla ilgilidir; bundan ötürü güçlü, etkili ve yankılıdır. Edebiyatın gücü hikâye anlatmasından ileri gelir. Hikâye hayatı saran örtüdür; yani hayatın esasıdır. Hayat zaten hikâye mantığıyla işler. Olaylar olaylara bağlanır, bir şey başka bir şeye sebep olur ve hayat bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenen onca sebeple var olur. Edebiyat, hikâye anlatarak esaslı bir iş yapar; hayatın merkezine iner. Hayata kast eder, hayatı gözüne kestirir. Hatta tek derdi hayattır denebilir. Hikâye hayata dahil değildir, ona müdahil olma eylemidir. Bu yüzden edebiyat mutlak anlamda hayata dairdir, hayata dahildir. (Alver, 2012: 22)

Bir toplumun edebiyatı o toplumu tanıttıcı niteliktedir. Edebî eserler içinde bulunduğu toplumdan izler taşımaktadır. Yazar, eseri üzerinden içinde bulunduğu dönemi ve kendi düşüncelerini aktarmaktadır.

Roman, edebî türler içinde en önemlilerinden biridir. Malzemesi insan olan roman, toplumda meydana gelen değişimlerden beslenir. Romanın, içerisinde olduğu toplumun zamanla değişen zevklerini, dünya görüşlerini, sosyal yapısını, eğilimlerini vermesinin dışında hayatı yönlendiren, düzenleyen, ufuk genişleten bir özelliği mevcuttur. (Gündüz, 2009: 795)

Gelinen noktada edebiyat ve toplum arasında kopmaz bir ilişkinin mevcut olduğu, toplum ve insandan beslenen edebiyatın edebî eserlerine bunu yansıttığı ve oluşan eserler ile de toplum ve insanın beslendiği görülmektedir.

Buraya kadar edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiden bahsettik. Bu noktadan itibaren çalışmamızın ana kapsamını oluşturan, toplumun en

önemli parçası olan aile kavramından ve bu kavramın edebî eserlerde ele alınış şeklinden söz edeceğiz.

Toplumun en küçük ama en önemli parçası olan “aile” hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Türkçe Sözlükte “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik (Akalin ve öte., 2011: 57)”; İslâm Ansiklopedisi’nde “akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk (Aydın, 1989: 196)” olarak tanımlanan aile, Birsen Gökçe’ye göre ise “ana-baba çocuklar ve tarafların kan akrabalarından (aile biçiminin gereğine göre meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birlik (Gökçe, 1976: 48)” olarak tanımlanmaktadır.

Aile, insanlığın en eski zamanlarından bu yana dek varlığını kesintisiz olarak sürdürmüştür. “Türk cemiyetinin tekâmül çizgisinin başlangıcı ailedir. Tarih boyunca Türklerin hayâtiyet kaynağı hep aile olmuştur.” (Cebeci, 1993: 88) İçinde bulunduğu toplumdan beslenen aile, aynı zamanda toplumu besleyendir. Türk toplumunda aile kavramına bakıldığında ailenin Eski Türklerden günümüze dek önemini koruyarak geldiği görülür. Eski Türklerin aile yaşantısına bakıldığında, ailenin sağlam temeller üzerine kurulduğu, tek eşliliğin hâkim olduğu, ancak zor durumlar söz konusu olduğunda birden fazla kadın alındığı görülmektedir. (Karaca, 2002: 315)

Din, gelenek ve siyasetin aile bireylerinin hayatı algılama şeklini oluşturan felsefi ve toplumsal faktörler olduğunu söyleyen İsmail Doğan’ın Türk kültüründe ailenin yaşadığı uzun süreç ile ilgili düşünceleri şöyledir:

Türk kültüründe aile deyimi Türklerin tarih içindeki siyasal ve toplumsal yolculuklarını içeren uzun ve ayrıntılı bir süreçle açıklanır. Türklerin aile yapısı siyasal örgütlenmenin de şekillenmesinde etkili olmuştur. Tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkan siyasal örgütlenme biçimleri (Devlet ve İmparatorluk örnekleri) Türk ailesinin evrimini ve gelişim doğrultusunu belirlemektedir. Hiç kuşkusuz bu evrimde Türklerin İslam dini ile tanışmalarının rolü çok büyüktür. İslâmiyet Türk ailesinin günümüze ulaşan temel özelliklerinin yerleşmesinde çok etkili bir unsurdur. (Doğan, 2009: 15).

İslâm etkisinde başlayan sürecinde kendi içerisinde meydana getirdiği farklı toplumsal ve siyasal dönemeçler Türk ailesinin bugün gelmiş olduğu karakterinde mühim devirlerdir. (Doğan, 2009: 34)

Dede Korkut Kitabı'nda aile temel hatlarıyla ve günümüze yakın rol ve statüleriyle tasvir edilir. Baba ve toplum ailede anne-baba ve çocukların ilişkilerinde belirleyici unsurdur. (Doğan, 2009: 38) Dede Korkut'ta aile fertlerinin birbirlerine karşı hiçbir zaman şiddet uygulamayıp daima iyi sözlerle konuştukları ve aralarında sıkı bir bağın olduğu görülmektedir. (Demirbilek, 2006: 8) Dede Korkut'ta ailenin reisi erkek olsa da, aile içi meselelerde erkek tek başına hareket etmez, kararlar danışıklı olarak alınır. (Demirbilek, 2006: 22)

Ailenin temeli anne ve babadır. Aile bu temelin üzerine kurulur. Çocukları olmayanları tanrının lanetlediğine dair bir inanış hakimdir. Destanlarda anne ve babanın hakkı “tanrı hakkı” şeklinde görülmüştür. (Demirbilek, 2006: 12) Destanlarda anne ve babanın çocuğuna sevgi ile bağlı olduğu kadar çocuklarının da anne ve babasına sevgiyle bağlı olduğu görülür. (Demirbilek, 2006: 13) Dede Korkut'ta erkek çocuklar evlendiklerinde anne ve babalarıyla oturmaya devam ederler. Çekirdek ailenin dışındaki akrabalar ise yardımseverlikleri ile ön plana çıkarlar. (Demirbilek, 2006: 23)

Ataerkil bir yapıya sahip olan Osmanlı ailesi geniş aile tipindedir. “Ailenin temel üretim birimi olduğu bütün geleneksel toplumlardaki gibi Osmanlı toplumunda da geniş aile tipi her yerde görülür (Ortaylı, 2012: 102).” Bu geniş aile tipi sanayileşmeyle birlikte yerini çekirdek aileye bırakmaya başlar.

19. yüzyıl Osmanlı aile yapısında dönüşümlerin meydana gelmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde Tanzimat ve Islahat Fermanları yayınlanmış ve toplumun benimsenen yapısında değişimler ve çözümler oluşmaya başlamıştır. Fransız devrimi ile etkili olan milliyetçilik düşüncesi Osmanlı devletini de etkilemeye başlamıştır. Milliyetçilik anlayışına bağlı olan topluluklar bağımsızlıklarını kazanıp kendi devletlerini kurmuşlar ve kendi toplumsal yapıları içinde aile yapılarını oluşturmuşlardır. (Yücel CAN, Funda ASLAN, 2017: 92)

Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla toplum yapısında değişmelerin meydana gelmesi toplumun en önemli birliği olan aile kurumunu da oldukça etkilemiştir. Sanayileşmeyle birlikte geleneksel geniş aileden çekirdek aileye dönüşümler başlar. Bu dönüşümler ile geleneksel aile yerini yavaş yavaş modern aileye bırakmaya başlar.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte çeşitli değişim ve dönüşümler yaşayan aile, Cumhuriyetin ana felsefesine uygun bir şekilde Batılılaşmanın dayattığı kültürel değişimleri yaşayıp, bu doğrultuda modernleşmenin belirgin etkisiyle şekillenir. (Doğan, 2009: 129)”

Toplumun yapısında meydana gelen değişimlerden büyük ölçüde etkilenen aile kurumunda, yaşanan bu değişimlerle birlikte geleneksel ailelerin Batılılaşmak adına çeşitli çözümler yaşayarak kendi benliklerini yitirmeye başladıkları görülür. Ailelerin yaşadığı bu durum yazarların eserlerinde oldukça geniş yer tutmuştur.

En önemli toplumsal birlik olan aile kurumu, öz itibariyle evliliğin meydana gelmesiyle oluşmuş olur ve çocukların da aileye katılmasıyla birlikte genişleyip tamamlanır. Gelenek-görenek, yönetim, ekonomik düzen, dinsel tutum gibi pek çok konuda birbirlerinden ayrılan toplumların birleştikleri bir nokta vardır, o da ailenin temel bireyleridir. Diğer bir deyişle bir erkek, bir kadın ve çocuk(lar). Bunun dışında çeşitli yönleriyle aile kurumları toplumlar arasında farklılık gösterir. Bu çeşitlilik aile biçimi ve yapısı, sınıfsal ve yöresel ayrılıklardan kaynaklanmaktadır. (Güler ve Ulutak, 1992: 51)

Aile tiplerinin şekillenmesinde etkili olan faktörler ele alındığında aile tipleri, ‘otorite’ ve ‘hane halkı’ şeklinde iki ölçüt ile sınıflandırılabilir. (Gökçe, 1976: 57)

Hane halkı bakımında ele alındığında Birsen Gökçe aileyi, büyük aile, kök aile, birleşik aile, küçük aile şeklinde sınıflandırır. (Gökçe, 1976: 60-63) Çeşitli kaynaklarda büyük aile için, geniş aile, geleneksel geniş aile gibi adlandırmalar kullanılırken, küçük aile için ise, çekirdek aile, dar aile, modern aile şeklinde adlandırmalar kullanılmaktadır.

Otorite bakımından ele alındığında ailelerin anaerkil ve ataerkil olarak ayrıldığı görülür. Toplumumuzda ise ataerkil bir aile yapısının hâkim

olduğu görülmektedir. Geleneksel ailelerde baba bir “koru kaynağı” olarak sayılmaktadır. Babanın olmadığı durumlarda ailede otorite eksikliğinin oluğu görülmektedir. Çekirdek ailelerde ise baba otoritesinin etkisini kaybettiği görülür. Hane halkı bakımından ele alındığında ise geleneksel geniş aile ve çekirdek aile olarak ikiye ayrıldığı görülür. Geleneksel geniş aile daha çok kırsal alanlarda varlığını sürdürürken, sanayileşme ile çekirdek aile ön plana çıkmıştır.

Aile, insana yalnızca biyolojik varlığını değil, insan olmanın bütün niteliklerini kazandırır. İnsanın bireysel varlığı âdeta aile içerisinde yaratılır; çok erken yaşlarda gelişmeye başlayan benlik yapısı, ana baba ve yakın akraba ile kurulan ilişkilerin niteliğine göre biçimlenir (Hökeleli, 2004: 42).

İnsan, ailesi ile kişiliğini oluşturur. İnsanın topluma katılmasındaki ilk aşamayı ailesi oluşturur. Aile, insana içinde bulunduğu toplumun değer ve kurallarını öğreterek onu topluma katar. Aile, içinde olduğu toplumun kültürel değerlerini nesilden nesile aktarmada önemli rol oynar. Aile toplumu etkileyen bir kurum olmasının yanında aynı zamandan toplumdan etkilenen bir kurumdur. Toplumda meydana gelen çeşitli değişiklikler aile kurumunu da etkiler. Toplumdaki değişikliklere ayak uydurmaya çalışırken kendi değerlerini yitiren ailelerde birtakım yozlaşmaların ortaya çıktığı görülmektedir. Refik Halit Karay da eserlerinde Batıyı ters anlayan çevrelerin içine düştükleri durumu eleştirir.

Çalışmamızda Refik Halit Karay’ın hikâye ve romanlarında aileyi ele alış şekli incelenmiştir. Birçok edebî türde eser vermiş bir yazar olan Refik Halit’in yirmi romanı, iki hikâye kitabı mevcuttur. Refik Halit, üslubunun duruluğu ve yüksek gözlem gücüne sahip olması gibi yönleriyle ön plana çıkmış bir isimdir. Özellikle sürgün yıllarında yaptığı gözlemler ile önemli eserler oluşturmuştur. Eserlerinde, yaşadığı dönemde toplumun yapısında meydana gelen değişimlerden bahseden Refik Halit, bu değişimlerin topluma ve aileye olan olumsuz yansımalarını yüksek gözlem gücünden yararlanarak eleştirel bir biçimde ele almıştır. Çalışmamıza ışık tutması amacıyla çalışmamızın birinci bölümünde Refik Halit Karay’ın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine değinilmiştir.

1. BÖLÜM

REFİK HALİT KARAY'IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Refik Halit Karay'ın Hayatı

Refik Halit Karay, 1888 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. Annesi Nefise Ruhsar Hanım, babası ise maliye başveznedarı Mudurnulu Mehmed Hâlid Beydir. Karakayışoğulları olarak bilinen bir aileye mensup olan Refik Halit, Karakayış soyadını zamanla Karay'a çevirmiştir. (Okay, 2001: 480)

İlk eğitimini Şemsü'l Maârif ve Taş Mektep'te gören Refik Halit, sonrasında Galatasaray Sultânîsîne başlamış, Sultânîyi bitirmeden ayrılıp sınav ile Hukuk Mektebine girmiştir. Maliyede kalem memurluğu yapıp, Meşrutiyet'in ilanı ile Hukuk ve Maliyeyi bırakıp gazeteciliğe atılmıştır. Tercümân-ı Hakikat'ta, Servet-i Fünun'da çalışmış, Son Havadis adlı gazete çıkarmıştır. 1909 yılında Fecr-i âtî'de yer almıştır. (Banarlı, 1971: 1205)

Çeşitli dergilerde yazılar yazan Refik Halit, "Kirpi" imzasıyla yazdığı yazılar ile dikkatleri çeker. Siyasi yazılarından ötürü önce Sinop'a, ardından Çorum'a gönderilen Refik Halit, sürgününün bir kısmını ise Ankara ve Bilecik'te geçirir. Türk edebiyatının hakiki ve ilk Memleket Hikâyeleri yazılarını İstanbul'a göndermesiyle edebiyat dünyasında takdir görür ve bu yazılar onun İstanbul'a dönebilmesinde etkili olur. Yeni Mecmua'da hikâyeler neşreden Refik Halit, mütareke senelerinde ise siyâsî hayata daha çok girerek Sabah gazetesinde başmakale yazar ve Peyâm-ı Sabah'da yazılar neşreder. Hürriyet ve İtilaf fırkasına üye olur. Aydede adında bir mizah dergisi çıkarır. Refik Halit bir süre posta-telgraf müdürlüğü yapar. Milli Mücadele karşıtı mizâhî yazıları yüzünden Yüz ellilikler listesine alınır. (Banarlı, 1971: 1206)

Refik Halit Suriye'de yaşamaya başladıktan sonra geçimini Vahdet ve Doğru Yol gibi Türkçe gazetelere makale yazarak sağlar. Hatay'ın Türkiye'ye katılması, Cumhuriyet inkılâplarını takdir edici yazıları ile Ankara hükümeti memnun olmuş ve bir zaman sonra Yüz ellilikler için af

çıkıştır. Bu af ile Refik Halit Türkiye'ye döner. Dönüşün ardından geçimini roman tefrikaları, gazete yazıları ve kitap neşrinden temin eder. 1965'te de vefat eder. (Okay, 2001: 481)

1.1.1. Refik Halit Karay'ın Edebi Kişiliği ve Eserleri

Refik Halit, Türkiye Türkçesini en güzel şekilde kullanan yazarlardan biridir. "Refik Hâlid, güzel Türkçesini, Kırım Hanları neslinden olan annesinden, ev ve mahallelerindeki İstanbul ve aile lisanından öğrenmiştir" (Banarlı, 1971: 1205). Yakup Kadri, Refik Halit'in üslubu için "Çok şahsiyetli bir üslûbu vardı ve bunda Edebiyat-ı Cedide'nin allı pullu süslerinden hiçbir iz gözükmüyordu" (Karaosmanoğlu, 1990: 52). der.

Oyun, mensure, roman ve hikâye türlerinde eser veren Refik Halit'in tüm yazılarında en kuvvetli tarafı üslupçu bir nesir yazarı olmasıdır. Eserlerinin en önemli yanı üslûbudur. (Kabaklı, 1985: 377)

Refik Halit'in beslendiği kaynaklara baktığımızda "gazeteciliğe başladığı zaman yetiştiği devrin ve okuduğu Galatasaray Lisesi'nin tesiriyle Fransız edebiyatı ve kültürüyle beslenmiş biri" (Aktaş, 1986: 19) olduğu görülür. Refik Halit aynı zamanda Edebiyat-ı Cedide'nin tesiri altında kalmıştır. Gençliğinde bir taraftan Fransız edebiyatının eserlerini okurken diğer taraftan da Edebiyat-ı Cedide'ye mensup olan yazarların kitaplarını okur. (Aktaş, 1986: 20)

Annesi Nefise Ruhsar Hanım'dan dinledikleri ve Osman İmparatorluğunun son dönemindeki konak yaşantısıyla ilgili yaptığı gözlemler ile yazı servetini zenginleştiren öğelerden olmuştur. (Aktaş, 1986: 20) Gördüğü eğitim, içinde bulunduğu sosyal çevre Refik Halit'e batı edebiyatını tanıma olanağını sağlamıştır. Yaşadığı hayat tarzı da köşk, konak, yalı ve apartmanlarda yaşanan birbirinden farklı yaşam sahnelerini gizli taraflarıyla gözleme olanağını vermiştir. (Aktaş, 1986: 21)

Gençken salon adamı olmaya özenen Refik Halit, şık giyinip Beyoğlu'ndaki eğlence yerlerinde güzel vakit geçirmiştir. Aşkı bir macera sayan yazar, yazılarında güzel kadın ve lezzetli yemek betimlemelerine bayılmıştır. (Kabaklı, 1985: 375-376)

Refik Halit'in edebiyat dünyasındaki parlaması Memleket Hikâyeleri ve Kirpinin dedikleri adlı eserlerindeki yazılarından oluşur. Refik Halit, nükteci, nâfiz görüşlü ve keskin Türk zekâsının örneklerini veren Kirpinin dedikleri eseriyle satir ve mizah edebiyatının birinci sınıf sanatçısı olarak tanınmıştır. (Banarlı, 1971: 1206)

Refik Halit, hikâyeciliğe batı edebiyatında Maupassant, Türk edebiyatında Hüseyin Cahid ve Halit Ziya'nın yerli karakter ortaya koyan eserlerinin etkisiyle başlar. Bu türdeki ilk yazılarında yerli konu ve tiplerin işlendiği görülür. (Aktaş, 1986: 49) Maupassant tarzını benimseyen Refik Halit'in eserlerinde olaycılık hakimdir. Bu yüzden gazeteciliği işe yaramıştır. Gazeteciliğin kendisine malzeme verdiğini, böylece daha fazla hayatın içine girdiğini söyleyen Refik Halit, romanlarının çoğunu röportajı hatırlatan, dikkat çekici âdet ve hadiselerle donatmıştır. (Kabaklı, 1985: 379)

Romanlarında genellikle Türk toplumunun yaşadığı sosyal değişimleri, bu değişimlerin insanlara yansıması, ezilen orta sınıf insanı ve savaş gibi vb durumlardan faydalanan vurguncuları ele alır. (Okay, 2001: 481) Refik Halit Karay, romanlarında Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat Efendi gibi, okuyucuyu oyalayabilmeyi de düşünür. Bu konudaki düşüncesi şu şekildedir:

“Romancılıkta kendime göre bir kaidem vardır: romanı âdileştirmemek ve çok yükseltmemek... Orta bir okuyucuya hitap etmek. Bu tarz hareket aynı zamanda eserin rağbet derecesini arttırıyor, daha fazla maddî imkân sağlıyor. Bu yüzden romanlarım, gazeteler ve kitapçılar tarafından daha çok aranıyor. Zaten hiçbir zaman büyük edebiyat yapmak, dünya çapında bir eser yazmak, Nobel Mükâfatı almak, küçük bir zümrenin takdiriyle yetinmek istemedim. Sonra, yarın benim için ne diyecekler, bugün ne diyorlar? Bunlara hiç aldırış ettiğim yok...”

Bunun için karamsar ve fazla iyimser olmayan, ağır fikre, derin tahlile, tez ve saplantıya girmeyen **beyaz realizm** denilebilecek bir tarzda yazar. Romanda çirkinliklerin sergilenmesini istemez. (Kabaklı, 1985: 379)”

Tarih meraklısı bir adam olarak bilinen Refik Halit, bu merakını 2000 Yılın Sevgilisi romanına da yansıtmıştır. Aynı zamanda Refik Halit'in tasvir gücü oldukça yüksektir. Bu, eserlerinde hiç gitmediği yerleri gitmiş gibi anlatmasından anlaşılmaktadır.

*“Tercihan okuduğum kitaplar tarihle alâkalı kitaplardır. Sonra bende coğrafya zevki de vardır. Nitekim **Nilgün** bunun bir misalidir. Hiç gitmediğim, görmediğim yerlerin tasvirleri, okuduğum kitaplar ve tetkiklerim sayesinde, orada yaşamışım tesiri verecek kadar kuvvetlidir. Tarih merakımın da bir numunesi: **İki bin Yılın Sevgilisidir**. Bu eserde Roma ve Selçuk devirlerini hemen hiç kusur yapmadan yaşatabildiğimi sanıyorum. (Kabaklı, 1985: 342)”*

Refik Halit sürgündeyken milliyetçiliği derinleşir. Özlem onu etkiler. Hatay’ın Anadolu’nun bir parçası olduğu ve Türklüğü davamızı savunmak için Çete romanını yazar. Romanlarında aile üstünde duran Refik Halit, Batıyı ters anlayıp monden yaşama yönelen çevreleri kibar üslubuyla eleştirir. (Kabaklı, 1985: 377)

Refik Halit Karay, roman kahramanlarının çoğunu yüksek sosyeteden olan, Avrupalılar gibi yaşantı sürmek isteyen fakat ne aldıkları terbiye ne de içinde buldukları toplumun bu duruma elverişli olmadığı insanlardan seçer. Zira o insanlar, Batılılaşma sevdasıyla asıl değerlerinden uzaklaşmış, kusurlu taraflarıyla edebî eserlere konu olan bir topluluğun oluşturduğu çevrede; cahil kişilerce Avrupalı gibi eğitilmek istenen sosyal şartların soysuzlaştırdığı kimselerdir. (Aktaş, 1986: 141)

Refik Halit, roman ve hikâyelerinde ilgi çekici tiplere yere verir. Tipler genellikle dış görünüşüyle, kıyafet ve biçimleriyle ele alınır. Kişilerin ruh derinliklerine inilmeden eğer değişik huyları varsa bu mübalağayla anlatılır. Refik Halit mizaçta ustadır. Bazı kahramanların gülünç davranış ve huylarını göstermeyi sever. (Kabaklı, 1985: 380)

Refik Halit bazı eserlerinde uzak tarih ve geçmiş zamanı ele alırken, eserlerinin çoğunda kendi zamanını anlatmaktadır. Hatta bazı eserlerinde kendi hâtıralarını ele almaktadır. (Kabaklı, 1985: 381)

Türk edebiyatında Anadolu’nun ilk hakikî hikâyeleri ise Memleket Hikâyeleridir. Memleket Hikâyeleri ile Anadolu, bütün iç alemi ve hakikî varlığıyla karşımızdadır. (Banarlı, 1971: 1206) Memleket Hikâyeleri, hikâyeciliğimizde dönüm noktasını değerindedir. (Kabaklı, 1985: 377)

ESERLERİ

HİKÂYE KİTAPLARI:

Memleket Hikâyeleri (1919)

Gurbet Hikâyeleri (1940)

ROMANLARI:

İstanbul'un Bir Yüzü (1920)

Yezidin Kızı (1939)

Çete (1939)

Sürgün (1941)

Anahtar (1947)

Bu Bizim Hayatımız (1950)

Nilgün (1950-1952, 3 cilt)

Yeraltında Dünya Var (1953)

Dişi Örümcek (1953)

Bugünün Saraylısı (1954)

2000 Yılın Sevgilisi (1954)

İki Cisimli Kadın (1954)

Kadınlar Tekkesi (1956)

Karlı Dağdaki Ateş (1956)

Dört Yapraklı Yonca (1957)

Sonuncu Kadeh (1965)

Yerini Seven Fidan (1977)

Ekmek Elden Su Gölden (1980)

Aydın On Dördü (1980)

Yüzen Bahçe (1981)

KRONİK:

Bir İçim Su (1931)

Bir Avuç Saçma (1939)

İlk Adım (1941)

Üç Nesil Üç Hayat (1943)

Makyajlı Kadın (1943)

Tanrıya Şikâyet (1914)

MİZAH-HİCİV:

Sakın Aldanma İnanma Kanma (1915)

Kirpi'nin Dedikleri (1916)

Agop Paşa'nın Hatıraları (1918)

Ay Peşinde (1918)

Guguklu Saat (1922)

Tanıdıklarım (1922)

ANI:

Minelbab İlelmihrab (1924)

Bir Ömür Boyunca

OYUN:

Deli (1929)

Kaniye Müdafaası

Tiryaki Hasan Paşa

2. BÖLÜM

AİLE BİREYLERİNİN İLİŞKİSİ

Refik Halit Karay, Türk edebiyatında 20. yüzyıl yazarları arasında önemli bir yere sahiptir. Refik Halit Karay'ın hayatı, tasvir gücü ve dilinin akıcılığı onun hikâye ve romanlarını şekillendiren mühim unsurlardır. Refik Halit özellikle, sürgüne gönderilmesinden sonra önemli eserler ortaya koymuştur. Yazar, eserlerinde aile, sosyal konular, tarihi konular ve ferdi meseleler gibi konuları ele alır.

İnsan, çoğunlukla yaşama gözlerini bir aile ortamında açar; onun için aile insan hayatında ilk sıradadır. Aileden sonra ise, akraba, okul, iş hayatı ve komşu gibi sosyal ilişki ağları insanın yaşamındaki diğer sosyal gruplardır. (Bulduker, 2011: 47) Ailede köklenen insan, çevre ve okul gibi toplumun diğer ortamlarından etkilenecek biyolojik ve psikolojik olarak kendini tamamlar. Toplumun önemli yapı taşı olan ailede, aile bireyleri birbirlerini pek çok yönden etkiler. Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerinde aile bireylerinin birbirlerine olan etkileri Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi, Eşler Arasındaki İlişki ve Akrabalık İlişkileri başlıklarında incelenmiştir.

2.1. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi

Evliliğin oluşmasıyla birlikte meydana gelen aile kurumu, çocuk ile genişler. Aile kişinin içinde bulunduğu topluma uyum sağlamasındaki ilk aşamadır. “Hiç kuşkusuz, ailenin geleceğine yönelik ana unsuru ve tüm kültürel ekonomik faaliyetlerinin amacı çocuklardır. (Ortaylı, 2012: 136).” Çocuğun doğmasıyla anne ve baba birinci derecede ebeveynlik sorumluluğu yüklenmiş olurlar. Anne ve babanın dağınık olan ilgileri çocukları ile bir araya toplanır. Bu devrede anne-babanın yaşamlarını çocuklarının ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde düzenlemesi gerekir. (Gökçe, 1976: 52) Anne ve babalar çocukları doğdukları andan itibaren onları gelecekteki yaşamlarına hazırlarlar. Çocuklarının yaşadıkları topluma uyumlu bir insan olması yönünde onu yetiştirirler. Anne ve babalar çocuklarının yaşamlarında

yönlendirici bir etkiye sahiptir. Bu bölümde Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarında anne-baba ve çocuk ilişkisi irdelenmiştir.

Ekmek Elden Su Gölden romanında Refik Halit, Anadolu'dan İstanbul'a gelip sosyetenin bulunduğu çevreye giren fakat bu çevreye bir türlü ayak uyduramayıp eğreti duran Duranbeyli ailesinden söz etmektedir.

Geleneksel geniş aile tipinde iki ya da üç kuşaktan aile üyeleri birlikte yaşamaktadır. Aile reisliği olarak adlandırılan otorite yetkisi ailede en stratejik yeri olan kişiye verilir. Bu kişi de genelde ailenin en yaşlı erkeğidir. (Çimen, 2008: 419) Duranbeyli ailesi de geleneksel geniş aile tipinde bir ailedir. Babası Duran Bey'den kendisine kalan saltanatı iyi değerlendiremeyen Nezir Bey'in iki karısından üç oğlu ve üç kızı olmuştur. Oğulları Rasih, Reşit ve Rıza'dır. Ailedeki hâkim otorite ailenin en büyüğü olan Rasih Bey'dir. Çiftlikte birlikte yaşayan Duranbeyli ailesi İstanbul'a gelince de ayrılmaz, bir apartmanda toplu bir şekilde yaşamaya devam ederler. Ailede evlenen çocuklar da Duranbeyli ailesinden ayrılmaz, onlarla aynı çatı altında yaşamayı sürdürür.

Türkiye'de babalar kuvvetli bir otoriteye sahiptir. Oğulların da bu otoriteye uyması beklenir. Babanın kararları tartışılmaz. (Erdentuğ, 1977: 69) Türk toplumunda bu baba otoritesi modern aile ile yavaş yavaş sönmeye başlasa da geleneksel ailelerde hâkim otorite babadır. Çocukların büyük çoğunluğu babalarından korkmaktadırlar. Babalar, anneler gibi çocuklarına sevgilerini direkt göstermek yerine çocuklarına karşı daha mesafeli olurlar. Geleneksel ailelerde otoriteye bağlılık söz konusudur. *Ekmek Elden Su Gölden* romanındaki Duranbeyli ailesinde de bu otoriter durumu görmekteyiz.

Romanda anne-baba çocuk ilişkisine baktığımızda, Karaduran olarak anılan Duran Bey ile oğlu Nezir'in ilişkisinde baba otoritesinin baskınlığını görmekteyiz. Nezir, babasından oldukça çekinen bir evlat olmakla birlikte "babasının geleneğe uygun olarak sert idaresi altında yetiştirdiği yarı beyzade, yarı kâhya, ne olduğu belirsiz, büzmeli şalvar üstüne ceket, daracık palto ve fes giyen bir köy delikanlısıydı; okuma yazması yoktu (Karay, 2018a: 11)."

Duran Bey ile oğlu Nezir arasındaki bu otoriter iletişim, sonrasında Nezir Bey ve oğulları arasında da görülmektedir. Geleneksel geniş ailelerde saygı ve otorite önemli bir yere sahiptir. Bu tip ailelerdeki baba-oğul ilişkilerinde oğullar babalarına karşı saygıda kusur etmemeye oldukça dikkat ederler.

Oğullar orta yaşa gelmiş olsalar da babalarının hoşlanmayacağı davranışlar sergilemekten çekinirler. Oğullar babalarının yanında izinsiz konuşamaz, içki veya sigara da içemez. (Erdentuğ, 1977: 69) Bu durumun örneğini Duranbeyli ailesinin çocuklarında görmekteyiz.

Oğullar, babalarının olduğu masada biradan başka içkiye dokunamazlar. Özellikle de rakıyı asla babalarıyla aynı masada içemezler. Babalar oğullarının rakı içtiğini bilirler ama önemli olan bunu aynı masada yapmamalarıdır. (Karay, 2018a: 46)

Geleneksel ailelerde aile üyeleri birbirlerine sevgilerini açık bir şekilde dile getirmezler. Eş ve çocuklar için baba otorite ve korkunun kaynağı olarak kabul edilir. Bu da çeşitli çatışmalara ve iletişim kopukluklarına neden olur. (Çimen, 2008: 420) Duranbeyli ailesine baktığımızda da babanın bir otorite figürü olarak görülüp korku kaynağı olarak benimsendiği görülmektedir. Bu ailede çocuklar babalarının yanında “...hep diken üstü durmak zorundadır; fazla gülmek, konuşmak, söze karışmak, itiraz etmek aile geleneğine uymaz. (Karay, 2018a: 46)”

Duranbeyli ailesinde kardeşler arasında yaşı en büyük olan kişi olması sebebiyle otoriteyi elinde bulunduran Rasih, kendi ailesinde de baba rolünde hâkim otorite konumundadır. Akraları Şahende ile paralı olduğu için evlenen Rasih’in Şahende ile evliliğinden oğlu Saim, kızları Nebile ve Nesibe dünyaya gelmiştir.

Rasih ve Şahende’nin kızları Nesibe sürekli asık suratlı dolaşan bir kızıdır. Okuma yazma bilmemesine rağmen eşinin profesör, elçi olmasını ve çok zengin olmasını ister. Kimseleri beğenmeyen bu kız aynı zamanda cimridir. Nesibe, annesinin ve kız kardeşi Nebile’nin eşyalarından yararlanan bir kızıdır. Nesibe’nin annesi Şahende ile olan iletişiminde baktığımızda anne kızın çatışma halinde olduğunu görmekteyiz.

...Şahende kendisine 85 liraya mal olan Max Factor markalı “Fon de teint” şişesine baktı, söylendi:

Hay Allah müstahakını versin senin! Yarısına kadar indirmiş üç günde... Sürünüyor, sünüyor da sanki koca mı buluyor? Nemrut suratını gören kaçıyor. Karı kibir kumkuması... Yüzü gülmüyor ki! (Karay, 2018a: 25-26).

Annesi ile çatışma halinde olan Nesibe babasına karşı ise daha sevecen tavırlıdır. Kimi zaman babasının gereksiz işlere para harcadığını düşünüp babasına karşı homurdansa da aileden başka birisinin babasını bu şekilde eleştirmesine izin vermez, tepkisi sert olur:

Adamcağızın kumardan başka ne zevki kaldı? Bizim için köylerde didişip dururken biz burada keyfimize bakıyoruz. Ne olsa ona yüklenmek adet! Evde hizmetçi durmuyorsa, o kendi idaresizliğimizden, düzensizliğimizden! (Karay, 2018a: 59).

Nebile ise Nesibe'nin tam tersi bir kızdır. Eşi olacak kişide unvan da para da aramaz. Nebile on beş yaşındayken bir çiftçi çocuğuna kaçar. Ailesi bu evliliği onaylamaz. Zaten Nebile'nin evliliği de uzun sürmez. Eşi bir kaza sonucu ölünce Nebile baba evine geri döner.

Oğulları Saim ise evlendikten sonra ailesiyle birlikte aynı çatı altında yaşamaya devam eder. Saim'e baktığımızda babasının onun için bir korku kaynağı olduğunu görmekteyiz. Bu durum onu babasından çekinen, babasına karşı daha mesafeli olan, isteklerini dile getiremeyen bir evlat konumuna sokmaktadır.

Geniş ailede ekonomik bir birlik vardır. Gelir kaynakları birlikte işlenip birlikte tüketilir. Bu da hem aile kurumunun birliğini hem de babanın otoritesini destekler. Türkiye'de kuvvetli otoriteye sahip olan babalar ekonomik birliğin de reisidir. (Erdentuğ, 1977: 68) Rasih Bey de bu ailenin ekonomik birliğinde reis konumundadır. Bu yüzden ona sormadan bir şey yapılmaz. Oğlu Saim, eşi çiftlikte sıkılıp İstanbul'a dönmek isteyince babasından para istemeyi düşünür fakat çekinir. Bir defa babasına konuyu açmaya kalkışınca da babası ona bir sürü masraflarının olduğunu bir de üzerine iki evin masrafını kaldıramayacaklarını söyleyerek çıkışır:

Ne düşüncesiz, ne insafsız adamsın be! Ölü mevsimde, daha ürün alınmadan iki ev masrafına dayanılır mı? Elimizin en dar olduğu aylardır

bunlar. Zaten nişan, düğün, elbise, hediye, şu, bu, varımızı yoğumuzu harcadık. Biz buraya keyfimizden mi geldik? Kıt zamanımızda hiç değilse yağımızla kavrulalım diye koştuk. Benden para bekleme! (Karay, 2018a: 81).

Burada babanın baskın otoritesi karşısında sesini çıkaramayan bir evlat görmekteyiz. Geçmişten bugüne aile kurumunda otoritenin diğer adı baba olmuştur. Bu, çocukları babalarına karşı daima bir korku, çekinme hali içerisine sokmuştur. Özellikle geleneksel ailelerde bu otoriter durum kendisini yoğun bir şekilde hissettirir. Babanın sert yüzü çocukları annelerine yöneltir. Anneler, çocuklarına karşı her zaman daha şefkatlidirler. “Özellikle anne şefkati aile sıcaklığının kıvılcımını oluşturur. (Kır, 2011: 387)” Annelerin bu şefkatli halleri çocuklarını kendisine babalarına olduklarından daha yakın olmalarını sağlar. Bu romanda da Saim’in eşiyle birlikte İstanbul’a gitme isteği babası tarafından reddedilince Saim’in bu kez annesine başvurduğu görülmektedir. Saim annesinden olumlu cevap almamasına rağmen isteğinde ısrarcı olup, annesiyle tartışır:

Bankadan para çekemez misin?

Oradaki param vadeli, dokunamam. Bir ay dişinizi sıkıveriniz. Çiftlikte neniz eksik? Karın Hiltonlara, Miltonlara pek çabuk alışiverdi. Kervansaraysız, kordonblösüz duramıyor artık! Lağımaları sokağa atan Feriköy’deki kâşanesinde daha mı rahattı? Buradaki gibi tereyağı, bal ile mi beslenirdi? Söyletme beni! (Karay, 2018a: 82).

Para mevzusu yüzünden annesiyle tartışan Saim ardından bir de eşi Ferhan ile tartışınca eve huzursuzluk çöker. Rasih Bey de bu huzursuzluğun geçmesi için oğlunun istediği parayı verip karısı ve oğlunu İstanbul’a yollar.

Burada dikkati çeken nokta bir çocuğun babasına karşı olan yaklaşımı ile annesine karşı olan yaklaşımı arasındaki farktır. Çocuk, istediği şeye karşılık babasından olumsuz cevap aldığı anda ısrarcı olamazken, annesinden aldığı olumsuz cevap karşısında ısrarını sürdürebilmektedir. Babasına karşı ısrar edemiyor oluşu, babanın çocuğun gözünde otoriteye bağlı bir korku kaynağı olarak görülmesinden dolayı iken, anne çocuklarına karşı daha şefkatli olduğu için çocuk annenin bu yumuşak yönünden faydalanmaktadır.

Romanda Saim’in eşi için annesiyle sık sık karşı karşıya geldiğini görmekteyiz. Babasına karşı sesini çıkaramayan Saim annesine karşı

düşüncelerini özgürce dile getirir. Saim eşiyle birlikte dışarıya çıktığı akşamın ertesi günü evde tartışma çıkar ve bu tartışma neticesinde Saim'in eşi Ferhan apartmanı terk eder. Saim de bundan ötürü annesine sertçe çıkarır:

Karımı nereye götürürsem götürürüm, hangi saatte istersem dönerim; siz ne karışıyorsunuz? Neden ona surat ediyorsunuz? Bu yüzyılda, hem de İstanbul'da, gidilecek yer için anadan babadan izin mi alınır mı? Ne geri kafalıdır bu! Bu kafa ile İstanbul'da yaşayacak olanın aklına şaşayım. Dönün efendim, köye dönün! Sizi orası paklar... (Karay, 2018a: 137).

Ferhan'ın ayrı eve çıkma isteği kayınpederi Rasih tarafından onay görmez. Rasih gelinin bu isteğinin sorumlusu olarak da oğlu Saim'i görmektedir:

...Ağzı yok, dili yok, kendi halinde hanım hanımcık bir kızcağızdı karısı. Ne desen 'evet' diyordu, gözümün içine bakıyordu. O da değişti, bizimkilere döndü; savurganlıkta hepsine taş çıkardı. Şimdi bir giydiğini bir daha giymiyor; her ay üç beş çift ayakkabı ismarlıyor. Ya kukurik şapkalara harcadığı para? Onu bu duruma getiren Saim... Şımarttı, başına çıkarttı (Karay, 2018a: 184).

Saim köydeyken onun yokluğunda gelininin son zamanlarda değişen tavırlarını gören Şahende oğlunun bir an önce gelmesini ister ama aynı zamanda oğluna da bir yandan tepki gösterir:

Dönse ne olacak sanki? Karısını önüne katıp bilmediğimiz, tanımadığımız yerlere götürmeyecek mi? Kimlerle düşüp kalkıyorlar, haberimiz yok. Evde baba da yok ki hadlerini bildirsin! Rasih'in kızışma dönemi bu kış pek uzun sürdü. Bakıyorum, her gece cüzdanından bir beş yüzlük eksiliyor. Buna para mı dayanır, vücut mu dayanır? Allah cümlemizi ıslah etsin. Hepimiz bir türlü... Bakalım sonu nereye varacak? (Karay, 2018a: 211).

Bu paragrafta dikkati çeken esas nokta, annenin evdeki hâkim otoritenin baba olduğunu kabullenmesidir. Anne, baba olmadığı zaman kendisinin yeterli otoriteyi sağlayamadığının farkındadır.

Romanda Duranbeyli ailesinin diğer bir kolu da Rıza ve ailesidir. Rıza, annesinin babasına yaptığı baskılar neticesinde okutulmuştur. Hatta babası Nezir Bey oğlunu Amerikan Koleji'ne bile göndermeye razı olmuştur.

Rıza'nın eşi de Rıza gibi eğitimli biridir. Rıza ailede kendi çocuklarını okutan ilk kişi olmuştur. Rıza'nın oğlu iyi bir eğitim görmüş olmasına rağmen ailesine karşı alaycı ve aşağılayıcı tavırlar takınmaktadır.

Romanda Şahende'nin gelini Ferhan'ın ailevi ilişkilerine bakıldığında ise Ferhan'ın görmüş geçirmiş İstanbullu bir ailenin çocuğu olduğu bilinmektedir. Bu aile önceden varlıklıyken sonradan bu varlığı kaybetmiştir. Ferhan'ın babası çeşitli işler yapıp, hiçbirinde dikiş tutturamaz ve daha sonra belediyede çalışmaya başlar. Halasından miras kalan iki katlı bir apartmanın üst katında otururlar. Ferhan'ın bir de Servet adında bir üvey annesi vardır.

Toplumumuzda anneye yüklenen bir imaj vardır: Anne dayanıklıdır, çocuğu için hiçbir fedakarlıktan kaçınmaz, merhametlidir, ne olursa olsun yavrusunun yanındadır. 'Üvey anne' ye yüklenen anlam ise bunun tam tersidir. Üvey anne delince insanların zihninde sinirli, kıskanç, merhametsiz, üvey çocuğa eziyet eden bir kişi imajı oluşur (aktaran, Düzün, 2017: 38).

Ferhan'ın üvey annesi Servet Hanım'a bakıldığında ise, onun kötü kalpli üvey anneler gibi değil, tam tersi iyi kalpli ve kibar davranışlı bir kadın olduğu, temiz giyinip Ferhan'ı da giyim konusunda koruyan bir kadın olduğu görülmektedir.

Duranbeyli ailesinin diğer kolu olan Reşit ve ailesinden detaylı olarak söz edilmez. İki oğlundan yüzeysel olarak bahsedilir. Reşit'in ortanca oğlu Sabit ve eşi her akşam dans olan yerlere giderler. Kardeşi Ferdi ise film artistlerinin peşinde koşan, onlara para yediren bir gençtir. Bu yüzden de evde sürekli kavga çıkar. Babaları ise her oğluna toprak parçası verip o toprağı biçip onunla geçinmelerini söyleyerek kavgaların önüne geçmeye çalışmışlardır. (Karay, 2018a: 98)

Romanda bir de çiftlikte bulunan Zahide haladan bahsedilir. Dul bir kadın olan Zahide Hala, otoriterdir, topraklarını idare etmesini iyi bilir. Zahide Halanın çocuklarıyla olan ilişkisine yüzeysel olarak değinilir. Zahide Halanın bir kızı bir de oğlu vardır. Kızı zengin bir çiftçi ile evlidir. Oğlu ise eğitimi için Amerika'ya gitmiş, İsveçli bir kızla evlenip oraya yerleşmiştir. Annesinin yolladığı parayı yemektedir.

Dört Yapraklı Yonca romanında anne-baba çocuk ilişkisine bakıldığında, Somnur'un genelde isteklerini ailesine yaptıran, sözünü dinleten bir kız olduğu görülmektedir. Babası Atıf Bey'in de kızının sözünü dinlediği zamanlar olmaktadır. Babasının Somnur için kesinlikle istemediği tek bir şey vardır: Kızını Amerikan kolejlerine vermemek. "...‘Züppe istemem’ diye ayak diremiş, günlerce böğürmüş durmuştu (Karay, 2009f: 13).”

Somnur babasına sokulgan bir çocuk değildir. Somnur'un arkadaşları da Somnur'un babasını pek sevmemekle birlikte kaba tavırları yüzünden daha çok ondan tiksinti duyarlar. Somnur da babasının kaba konuşmaları, şakaları ve küfürlerinden rahatsız olmaktadır. Hatta kimi zaman babasına "...‘Baba, söyleme böyle şeyler!’ (Karay, 2009f: 60).” şeklinde çıkışıır. Buna karşı babası Atıf Bey de gülerek kızını şöyle tiye alır:

Vay Beş Paralık Acıbadem Kurabiyesi! Beğenmedin demek... Sevsinler yavrumu! Kızım, kızım! Ben paşazade, beyzade değilim, Çulhaoğluyum, çulha! Dangıl dungul konuşurum, öyle konuşurum ama senin paşazadeler gökten zembille ekmek düşmesini beklerken ben koynumda çarığım tika basa dolu, onlara tepeden bakarım... (Karay, 2009f: 60).

Babasının bu çarık lafinin para cüzdanı anlamına geldiğini bilmeden dinleyen bu kız, boynunda çarıkla dolaşmayı marifet sayan bu babadan tiksindir, orta halli bir dayı ile teyze yanında utanç duymadan fikir rahatlığı içinde yaşayan Aslıhan'ın yerinde olma isteği duyardı. (Karay, 2009f: 60) Somnur babasının serveti olmasına rağmen arkadaşlarının ona özenmediğinin farkındadır. Somnur'a göre babasına ancak, babasının nasıl biri olduğunu bilmeyen gösteriş düşkün kızlar özenabilir.

Somnur ile babası arasındaki konuşmada Somnur'un babasını eleştirdiğini görülmektedir. *Ekmek Elden Su Gölden* romanında Saim bir şey isteyeceği zaman bile babasına bunu dile getirmekten çekinen bir evlat iken, *Dört Yapraklı Yonca* romanında Somnur'un babasını eleştirebilmesi geleneksel ailede “korku kaynağı” olarak nitelendirilen baba figürünün ve çocuk ile baba arasındaki iletişim kopukluğunun azaldığını göstermektedir.

Somnur, geleneksel ailelerdeki çocuklar kadar babasından çekinen bir kız olmayıp biraz başına buyruk bir kız olsa da babasının bazı konulardaki tepkilerinden çekinmektedir. Aslıhan'ın, Emire ve Feridun'un düğününde önceden görmüş olduğu bir çocuğu görmesi ve onu yanlarına çağırıp sonrasında da kendisi ve arkadaşlarıyla dans etmesini istemesi üzerine Somnur'un "Babamı kızdırmayayım... (Karay, 2009f: 119)." demesi bu durumu örnekler niteliktedir.

Server isminde doktor bir genç ile görüşmeye başlayan Somnur, babasının Server ile olan ilişkisine vereceği tepkiyi önemsemez. "...Razi olmasa da her şeyi göze aldım, muhakkak Server ile evleneceğim. (Karay, 2009f: 224)." der. Atıf Bey başlarda istemediği damadını pek sevmez. Bu yüzden bu izdivacı kabul etmesi zor olur. Fakat kızı ve damadı Amerika'ya yaptıkları seyahatlerinden döndükten sonra Atıf Bey damadını sevmeye başlar, kızına da daha fazla ilgili olur. Atıf Bey en çok bir erkek torunu olduğu zaman mutlu olur.

Somnur'un annesiyle olan ilişkisine bakıldığında ise, annesinin diğer annelere nazaran kızıyla donuk bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Normalde anneler kızları ile arkadaş gibi bir ilişki içerisinde olurlarken, Naciye Hanım'da bu söz konusu değildir. Fakat onun bu tavrının esas nedeni kızı değildir. Naciye Hanım etrafına karşı da aynı donukluğu göstermektedir.

Çulhagil'in evinde, başka birçok evdekiler gibi ana ve kız biteviye didişen iki rakip değildir. Naciye Hanım her duygusu kısık, ışığı kıt, heyecana gelmez cinsten, yarı hayalet bir kadındır; rüya görüyor yahut uykuda dolaşıyor gibi aydınlığı donuk, renkleri uçuk, sesleri boğulmuş bir âlemde yaşadığı hissini verir (Karay, 2009f: 72).

Dört Yapraklı Yonca romanında bir başka ebeveyn çocuk ilişkisi ise Emire ve anne-babası arasındaki ilişkidir. Emire'nin ailesi orta halli bir ailedir. Emire'nin babası Muhsin Bey, temiz giyinen, düzgün aile terbiyesiyle yetişmiş, bir adamdır. Annesi Fayiha Hanım ise kendisini yüksekte göstermeyi seven gösterişli bir kadındır.

Aslıhan, Maliye Müfettişi olan amcası Feridun Bahçesaray ile Emire'yi tanıştırap onların izdivacının meydana gelmesini sağlayan baş kişi olmuştur.

Emire babasının böyle bir damadı geri çevirmeyeceğini düşünmekle birlikte annesinin bu evliliğe aynı ılımlılıkla yaklaşmayacağını düşünür. Emire'nin ailesinin Emire'nin izdivacı karşısındaki tutumuna Sosyal Çevrenin Evliliğe Etkisi bölümünde detaylı olarak değinilmiştir.

Kızının evlenmesiyle rahat bir hayata kavuşan Fayiha Hanım, damadı ve kızıyla kokteyllere, operaya, dispanserlere gider. “Hele bir baloda Milli Şef’e takdim edildiği, iltifat gördüğü gecenin sabahı, hükümet gazetelerinde tesadüf ederi çıkan fotoğrafı görünce hayatının en tarihi günün yaşamıştır (Karay, 2009f: 189).”

Fayiha Hanım ile kızı Emire'nin ilişkisine bakıldığında Fayiha Hanım'ın kızının evliliğinde sürekli yönlendirici tavırlar içerisine girdiği görülmektedir. Kızına eşinin daha iyi yerlere gelebilmesi için uğraşlar vermesi gerektiğinden söz eden Fayiha Hanım, kızı davetlere gitmek istemediği zaman ona kızar ve geleceği için akıllıca davranması gerektiğini söyler. Ayrıca Fayiha Hanım sosyetedeki kadınların çoluk çocukları olduğu halde eşlerinden boşanıp eş değiştirmelerine kızar. Kızı Emire'yi de bu konuda uyarır:

Sakın ha, sen de onlara uymaya niyetlenme. Bak, bana servet ve mevki sahibi ne talipler çıktığı halde babandan ayrılmadım. Bizim ailede öyle yapanı zaten yoktur. Bu hanımlar film yıldızları gibi evlenip boşanmalar, yeniden evlenmelerle çeşni değiştirme yolunu bulmuşlar. Kanun mesaj vermekle beraber yine de çirkin (Karay, 2009f: 194-195).

Fayiha Hanım etrafındaki bazı erkeklerin kızına göz koyduğunu, Feridun bakanlıktan düştüğü vakit kendisine yaklaşacağını söyler Emire'ye. Emire her ne kadar eşinden memnun olduğunu, eşinin kendisini sevdiğini söylese de annesi, kızının eşini aşkla sevmemiş olduğunu farkındadır. Kızının böyle oluşunu kendisine benzetir.

Ben kocamdan memnunum. Mevkii var, geçineceği de... Yarın serveti de olacak. Sonra iyi adam... Beni de seviyor.

Ama sen onu aşkla sevmiyorsun, zaten aşka istidadın yok. Bana benzemişsin, demedi; bunları aklından geçirdi (Karay, 2009f: 195).

Fakat Emire bir süre sonra Bedri adında bir gence âşık olur ve eşi Feridun'dan ayrılıp Bedri ile evlenir. Emire'nin annesi Fayiha Hanım ise kızının damadından ayrılması, damadının mirasa konması gibi çeşitli olaylardan sonra eşi Muhsin Bey'e de katlanamaz hale gelmiş ve kardeşinin yanına Adana'ya gitmiştir. Zengin eşinden boşanıp kendisinin istemeyeceği bir erkekle evlenmiş olması Emire'nin annesi Fayiha Hanımı çok üzer.

Hemen hemen hepsi, baba dahil Emire'yi mazur görmek değilse de hafifletici sebeplerle merhamete layık bulmak istedikleri halde anası Fayiha Hanım, kızını bir türlü affedemiyordu. Üç buçuk senedir yüzünü görmemiş, görüşenlerden bile yüz çevirmişti (Karay, 2009f: 264).

Fayiha Hanım kızını ancak eski eşine dönerse affedecek bir annedir. Zira bu evlilik onun da çıkarınadır. “O kimseye itiraf etmemekle beraber zeki Aslıhan biliyor: Bu ana Emire'yi bir şartla tekrar bağrına bastırır, Feridun ile tekrar evlendiği takdirde!... (Karay, 2009f: 265).”

Romadaki bir başka ebeveyn çocuk ilişkisi ise Emire ve Feridun'un kızları Semire ile olan ilişkisidir. Daha sonra dağılacak olan bu ailenin minik yavrusu bir nevi geleceklerini garanti alma adına büyük bir araçtır. Zira Pimpirik Dede Semire'yi çok sevmektedir. Emire ve Feridun da bu sevginin farkındadır. Feridun ile Emire, Pimpirik Dede'nin mirasını kendilerine bırakmaktan vazgeçip hayır kurumuna bağışlamasından korkarlar. Tek ümitleri kızları Semire'dedir. Fakat Emire, Feridun'dan ayrılıp Bedri ile evlenince hem mirastan hem de kızından yoksun kalır. Emire kızı Semire'yi hatırladıkça içi yanar.

Romanda Aslıhan'ın anne baba ilişkisinde “dayı” diye hitap ettiği teyzesinin eşi Abdurrahman Efendi ve eşi Şadıman rol oynar. Zira Aslıhan anadan ve babadan öksüzdür. Yeğenini çok seven Abdurrahman Bey onun isteklerini yerine getirir adeta yeğenine prensesmiş gibi davranır. Abdurrahman Bey kendi çocuğu olmadığı için yeğeninin evlenme çağına gelip evlenmesini, çocukları olmasını sabırsızlıkla beklemektedir.

Aslıhan amcasıyla içki sofrasında içki içebilme hakkına sahiptir. Dayısı Abdurrahman Bey açık fikirli bir adam olduğundan yeniliğe ayak uydurmuştur, sadece lisan öğrenmesi için çocuğun yabancı mektebe

verilmesi konusunda şiddetle milliyetçi davranarak bu duruma karşı çıkar. ‘Aile içinde karşılıklı bir yadırgama oluyor, evin havası değişiyor. Liseden sonra o lisanı imkân bulursa ilerletir; ancak yüksek tahsil için lazımdır.’ diyerek Aslıhan’ı Norte Dam’e ya da koleje göndermemiştir. (Karay, 2009f: 48)

Romanda, Yonca’nın ebeveynleri ile ilişkisi hakkında pek fazla bilgi verilmemektedir. Yonca, anadan öksüz bir kızdır. Din terbiyesi ile yetişmiştir. Babası Hacı Rahim Bey’in biraz toprağı ve bir oteli vardır. Hacı Rahim Bey karısı öldükten sonra kızı Yonca’yı İstanbul’a yatılı okula gönderip kendisi tek başına yaşamaya başlar. Hacı Rahim Bey ne zengin ne de görgülü bir insandır. Kendisini Dört Yapraklı Yonca cemiyetindeki kızlarla kıyaslayan Yonca bu kıyasa babasını da sokar. “Babası ise ne Çulhagil cinsinden bir milyoner, ne Abdurrahman dayı gibi gizli zengin, ne de hatta Muhsin Bey’le Fayiha Hanım tarzında –varlıklı olmasa da- görmüş geçirmiş, görgülü insan! (Karay, 2009f: 86).”

Anne–baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailede ebeveyn çocuk ilişkisi geniş ailedeki ebeveyn çocuk ilişkisinden farklıdır.

Sanayileşme, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler, diğer kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkilemiştir. Ailenin yapı ve fonksiyonu ile eşlerin rollerinde çeşitli değişiklikler olmuştur. Sanayileşme ile birlikte geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçilmiş, aile üyeleri arasındaki ilişkiler değişmiş, yardımlaşma ve dayanışmanın hüküm sürdüğü aile tipinden daha bireysel ve çıkarlarını üstün tutan aile tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler eskiye nispeten daha da zayıflamıştır (Ünal, 2013: 591).

Memleket Hikâyeleri adlı kitapta yer alan “Garaz” başlıklı hikâyede de köyden kente gelen bir ailenin yozlaşmasıyla birlikte ebeveynlerin otoritesinin ne kadar zayıfladığını görmekteyiz. Hikâyede kasabadan İstanbul’a yaşamaya gelen Çerçi Halil ve ailesinden söz edilmektedir. Çerçi Halil’in işi sebebiyle bu aile İstanbul’da yaşamaya başlar. İstanbul’a gelmeleriyle birlikte hayatları değişmeye başlayan bu ailenin kendileri de değişmeye başlar. Bu İstanbul yaşamı en çok kızları Nebile’yi etkisi altına alır.

Daha o gün denizden, vapurdan, otomobilden başlayarak Nebile sonu gelmeyen bir heyecan âlemine girivermişti. Hele babasının Taksim Meydanı karşısında tuttuğu apartmanın asansörüne binip de yükseliverdikleri zaman salavat getiren anasına sarıldığını hiç unutmamıştır... (Karay, 2018b: 193).

İstanbul'a geldikten sonra kendisini bambaşka bir hayatın içinde bulan Nebile, anne ve babasıyla beş sene boyunca sonradan görme, zevksiz ve kaba bir yaşantı sürer. Değişen yaşantısıyla birlikte artık anne ve babasını da beğenmez.

Mehmet Bakır Şengül, Nebile hakkında şu ifadeleri kullanır: “Çerçi Halil'in kızı Nebile, anne ve babasını beğenmez, onlarla görünmek, onun için rezil olmak demek olduğundan, yolda yürürken, ya anne ve babasının önünden ya da arkasından yürür (Şengül, 2001: 79).” Nebile, İstanbul yaşamının etkisi altına girmesiyle anne ve babasıyla olan ilişkisi alt üst olur. Yeni yaşantısı onu sonradan görme şımarık bir kız yapar ve davranışlarında anne-babasına karşı saygı ve sevgiden eser kalmaz.

İstanbul'a geldikten sonra hayatı değişen Nebile'nin bu yeni hayatı çok uzun sürmez. Babasının işlerinin bozulması onları tekrar kasabaya dönmeye mecbur eder. Fakat Nebile bu memlekete dönüş sırasında anne ve babasına zorluk çıkarır. Üçüncü mevki vagonla döneceğim diye tutturur ve zar zor ikinci mevki vagon için ikna edilir. Buldukları tek yere Nebile'yi oturtan anne ve babası ise koridorda bavullar, torbalar üzerinde yolcularını yaparlar. Kasabadan şehre geçen ailenin yaşadığı en büyük kayıp kızlarının ruh sağlığı olur. “...Beş yılın beyliği katı, yalçın ruhlarında çatlaklık değil, iz bile bırakmamıştı. Asıl çöken Nebile idi ve ana baba için asıl kaybedilen ne servet, ne ümit idi; taze kızlarıydı” (Karay, 2018: 196).

Memlekete geri dönmeleri Nebile'nin psikolojisini bozar. Nebile bu geri dönüş yüzünden babasına çok kızar.

Bütün heyecanlarının tükendiği bu genç kız yüreğinde artık bir tek his sürüyordu: Babasına karşı hudutsuz bir kin, bir garaz! Küçük kasabasında, mavi gözlü mahkeme kâtibine gönlünü kaptırarak yerine getirilmesi kolay birtakım isteklerle memnun yaşarken ve hep böyle yaşayacak iken İstanbul'un debdebesini tanıtan, sonra hepsini elinden alan bu babaya düşman kesilmişti (Karay, 2018: 197).

Sürgün romanında, Hilmi Efendi'nin Beyrut'a sürgüne gönderilmesinin ardından değişen hayatı ve bunun kendi ailesine, en çok da kızına yansımından söz etmektedir. Babanın gidişiyle evdeki otorite yok olur. Hilmi Efendi de gidişinin ardından eşinin kızına yeteri kadar sahip çıkamayacağını düşünüp tasalanmaktadır. Hilmi Efendi, karısını cahil bulduğu için ona pek güvenmez. "Oynakça demeye cesaret edemiyordu ama biraz hoppalığını sezdiği, üzüldüğü Seher, gurbette içinin en belli başlı derdi olacaktı (Karay, 2017c: 10)."

Latife Kabaklı Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile* adlı eserinde ailede kadının, eşinin otoritesini kabullenmesini şu şekilde ifade etmektedir:

Geleneksel anlayışta erkeğin koca olarak kendisinde meşru bir otorite hakkı görmesi ve bu hakkın diğer üyeler tarafından kabul edilmesiyle kadın erkekle uyum içine girmiştir ve kocasının kendisinden üstün olduğunu kabul etmektedir (Çimen, 2008: 418).

Sürgün romanında da bu durumu görmekteyiz. Hilmi Efendi'nin Beyrut'a sürgüne gönderilmesinin ardından geride bıraktığı ailesinde karısı ve kızı arasında ters düşmeler başlar ve kızları Seher evi terk eder. Karısı Tevhide Hanım ise komşularının yardımıyla, Hilmi Efendi'ye durumu bildiren bir mektup yazdırır. Hilmi Efendi'den onları yanına aldirtmasını yoksa kızıyla bu şekilde başa çıkamayacağını belirtir. "...İstanbul pek havalandı, balolar, danslar... Kıza mukayyet olamayacağım. (Karay, 2017c: 33)

Burada ailede otoritenin babanın elinde olduğunu, ailenin tüm üyelerinin de bunu kabullendiğini görmekteyiz. Anneler, çocuklarının gözünde babalar kadar baskın bir otoriteye sahip olmadığı için babanın ailenin başında olmadığı durumlarda anneler çocukları ile ters düşer ve otoriteyi korumakta zorlanırlar. Tıpkı *Ekmek Elden Su Gölden* romanında oğlu Saim ve gelininin hal ve hareketlerinden rahatsız olup onların üzerinde yeterli otorite kuramadığı için Şahende Hanım'ın kocasının otoritesine ihtiyaç duyması gibi *Sürgün* romanında da aynı şekilde Tevhide Hanım'ın yeterli otoriteyi kuramadığından dolayı otoritenin sağlanması için kocasına ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Hilmi Efendi Beyrut'ta gazoz satmaya başlar. İş bulduğu için memnundur fakat bu durumu ailesine anlatmaktan çekinir. Zira bu işin kızının onuruna dokunacağını düşünür. Bu yüzden ailesine yazdığı mektupta işin nevini söylemez. “Seher’in arına gideceğini düşünüyor, ‘Yavrucak üzülmesin!’ (Karay, 2017c: 28)” der.

Hilmi Efendi kızı Seher’in onurunun incinmemesi için uğraşırken kızı hem kendisinin hem de onun onurunu incitecek hareketler yapmaya başlar. Seher evi terk edip bir seyyar tiyatro kumpanyasına katılır ve burada bulunan aktörle de birlikte yaşamaya başlar. Hilmi Efendi kızının bir aktörle birlikte yaşadığını öğrendiğinde çok üzülür. Kimi zaman kendisine para yollayan o adamın da kızının birlikte yaşadığı adam olduğunu öğrenince daha da fazla üzülür. Hilmi Efendi kendi içinde kızını eleştirmeye başlar. Seher’in roman meraklısı oluşunu, sinemaya gidebilmek için her yolu deneyişini fakat evde iş yapılacağı zaman işe yapmaya yanaşmayışını hatırlar. Kızının sokakta oynak ve neşeli, evde ise tam tersine somurtkan davranışlarını daha net görmeye başlar.

...Ne anasını beğenirdi ne babasına sokulurdu. Hatta, bir defa onu Şili’de bir zengin konağına götürmüşlerdi, dönüşte –hırstan, kıskançlıktan olacak- fenalıklar geçirmiş, üstünü başını parçalayarak günlerce düşüp düşüp bayılmıştı. Kim bilir farkında olmadığı daha ne münasebetsizlikleri, anasının örtbas ettiği ne kabahatleri vardı... (Karay, 2017c: 114).

Hilmi Efendi kızı için “On sekizinde... Tam azgınlık çağı! (Karay, 2017c: 115)” şeklinde düşünür. Hilmi Efendi, bir an kızının kızıl hastalığına yakalandığı o zaman ölmüş olmasını ister. Çünkü ona göre kızı eğer o hastalık zamanında ölmüş olsaydı temiz bir kız olarak ölmüş olacak ve böylece Hilmi Efendi’nin de kızına olan sevgisi azalmamış olacaktır. Fakat Hilmi Efendi kızının şu anki durumundan dolayı Hilmi Efendi iğrenme duyar.

Hilmi Efendi kızının böyle bir şey yapmasını bir türlü kabullenemez. Kızının, ailesinden kime çekmiş olabileceğine dair kendince kıyaslamalar yapar:

...Kız halaya çeker, oğlan dayıya... Fakat benim bacım evliya gibi bir kadındı, ne münasebet?” gibi bir sürü muhakemelerle epeyce vakit geçirdi. Ailede bir tek münasebetsiz kadın vardı, o da amcasının karısıydı... Lakin yabancı bir yanaşmayı

ne diye soyuna katacaktı? Birbirlerinin yüzünü bile görmemişlerdi. (Karay, 2017c: 115-116).

Seher ise Halep'e geldikten sonra eğlence meclislerinin aranan ismi olur. Elde ettiği maddi olanaklar yüzünden düştüğü bu yoldan ayrılmak istemez. Seher babasıyla karşılaşma ihtimalinin olduğunu öğrenince başta korkar. Fakat bir taraftan korksa da diğer taraftan babasının kendisine karışamayacağını artık hürriyetin olduğunu, babasıyla karşılaştığında ise ona "Sana ne oluyor, keyfime ne karışıyorsun, şimdi hürriyet var, eski kafanı değiştir artık! (Karay, 2017c: 117)." şeklinde konuşmayı düşünür. Seher her ne kadar artık hürriyetin olduğunu düşünse de yine de babasının onun halini öğrenmesini istemez. Zira öğrendiğinde tıpkı annesinin ölmesine sebep oluşu gibi onun da ölümüne sebebiyet vereceğini düşünerek üzülür. "...Hayatta ise vaziyetimi öğrenirse yüreğine iner, ölür. Annem gibi... (Karay, 2017c: 158)"

Seher aslında bu durumda olmasının sebebi olarak babasını görmektedir. Yaşadığı maddi imkansızlıklar ve babasının gidişiyile birlikte başı boş kalması onun bu yola düşmesine sebep olmuştur.

Karlı Dağdaki Ateş romanında Binnur, ahlaki kavramları önemseyen bir ailede yetişmiş terbiyeli bir kızdır. Romanda Binnur ile anne-babası arasındaki ilişkiye detaylı olarak değinilmese de Binnur'un yaptığı bir tercih neticesinde ailesini karşısına almasını görmekteyiz. Ailesinden uzakta öğretmenlik yapmakta olan Binnur'un hayatı öğretmen arkadaşlarıyla gittiği bir kayak gezisinde değişir. Binnur bu gezide kendisinden yaşça büyük, çoluk çocuklu bir adam olan Yusuf ile tanışıp ona âşık olur. Binnur ailesinin Yusuf'u kabul etmeyeceğinin farkında olsa da Yusuf'tan vazgeçmez. Yusuf ile dağ evinde yaşamaya başlayan Binnur, Yusuf ile yaşamasının ailesi tarafından asla kabul görmeyeceğinin ve onu evlatlıktan reddedeceklerinin farkındadır. "Hiç şüphesiz annesiyle babası işi öğrenmişlerdi ve kan ağlaya ağlaya kızlarını reddetmişlerdi..." (Karay, 2009e: 163). Binnur, yaptığı tercihten dolayı ailesini nasıl bir durumun içine sokmuş olacağının bilincinde olsa da Yusuf'a beslediği aşk adeta gözünü kör ettiği için böyle bir tercih yapmıştır.

Binnur, Yusuf'u tanımadan önce güzel bir izdivaç gerçekleştirme fırsatını yakalar. Ulvi adında mühendis bir genç kendisinden hoşlanmaktadır. Ulvi, Binnur için oldukça iyi bir izdivaç adaydır. "...Daha ziyade anasıyla babasını memnun edecek böyle bir kısmeti kaçırmamalıydı. (Karay, 2009e: 22)" Binnur'un ailesini de memnun edecek olan bu izdivaç macerasına Sosyal Çevrenin Evliliğe Etkisi bölümünde değinilmiştir.

Romadaki bir başka ebeveyn çocuk ilişkisi ise Yusuf ile oğlu Kaya'dır. Kaya yirmi bir yirmi iki yaşlarında bir gençtir. Kaya, babasını görmeye geldiği bir gün Binnur ile karşılaşır. Kaya, Binnur'a hayranlıkla bakar ve babasının böylesine güzel bir kadınla birlikte olmasından dolayı babasını kıskanır. Yusuf Binnur'a bir oğlu olduğundan bahsetmemiştir. Kaya, Binnur'a babasının kendisini sevmediğinden fakat kendisinin babasını sevdiğinden bahseder. "...Zaten beni pek sevmez. Kimseyi sevmez ya... Fakat ben kendisini çok severim. Bambaşka bir adamdır. (Karay, 2009e: 165)" Yusuf ile oğlunun ilişkisinde Yusuf'un oğlu Kaya'ya karşı mesafeli olduğu anlaşılmaktadır.

Bu, Bizim Hayatımız romanında Mazlum Sami evin hizmetçisi Hüsniye ile bir macera yaşar ve bu macera neticesinde Hüsniye hamile kalır. Hüsniye hamile kaldığını anlayınca Mazlum Sami'yi zor durumda bırakmamak için apar topar birisiyle evlenir. Aradan yıllar geçtikten sonra Mazlum Sami, Hüsniye ile olan ilişkisinden bir çocuğu olduğu düşünüp dedektif tutar. Hüsniye'nin ailesini miras kaldı bahanesiyle dedektife aratır. Mazlum Sami'nin amacı Hüsniye'den olan evladına maddi anlamda imkân sağlayarak babalığını yapmaktır. "Sade Hüsniye'nin oğlu mu bu delikanlı? Benim de ilk ve tek evladım! Bir daha olmasına imkân kalmamış biricik evladım! (Karay, 2009b: 92)" Aslında Mazlum Sami'nin çocuğuna gerçek anlamda babalık etmek gibi derdi yoktur.

Yüzünü görmediği 37 yaşında bir adamı göğsüne bastırıp "Ah evladım!" diye elbette öpmeyecek ve 54'lük bir kadına da "Sevgilim!" diye sarılamayacak. Kesilip kalan Hayret Efendi sülalesini yürütmek gayretine düşmemiştir (Karay, 2009b: 119).

Çocuğun doğmasıyla birlikte diğer sorumluluklarının ötesinde ve birinci derecede ebeveynlik sorumluluğu kadına anne, erkeğe de baba olarak

yüklenmiş olur. (Gökçe, 1976: 52) Bu eserde de Mazlum Sami'nin yaşadığı bir macera sonucu dünyaya gelmiş olan çocuğuna karşı olan babalık sorumluluğunu yerine getirmek istediği fakat bu sorumluluğunun manevi anlamda bir babalıktan ziyade sadece babalık görevini yerine getirmiş olarak sayılmak için maddi anlamda bir yardım yapmaktan ibaret olduğu görülmektedir. Zaten Mazlum Sami babalığa yatkın bir adam değildir. Otuz beş yaşındayken geçirdiği bir hastalık neticesinde artık baba olamayacağını öğrendiği zaman da bu duruma üzülmemiş “Kudretim yerinde ya! (Karay, 2009b: 143).” demiş, hayatını yaşamayı sürdürmüştür.

Mazlum Sami araştırmaları neticesinde Hüsniye'nin iki oğlu olduğunu öğrenir. Bu oğullardan birisi karaborsacılık yapan Ali Dingil, diğeri ise onun tam tersi bir kişilikte olan kültürlü, aynı zamanda şair olan ve bir ortaokulda müdürlük yapan Ömer Eysen'dir. Mazlum Sami yaptırdığı araştırmanın ilk neticesinde oğlunun Ali Dingil olduğunu öğrenir. Bundan dolayı mutsuz olan Mazlum Sami vurgunculuk yapan bir çocuğu kendisine layık bir evlat olarak görmez.

Türk toplumunda ailede babanın mesleğinin daha sonra çocukları tarafından sürdürüldüğü görülmektedir. Bu durum daha çok geleneksel ailelerde mevcuttur. “Geleneksel ailede, babanın mesleğini çocuklarının gözü önünde icra etmesi nedeniyle mesleksi statülerin usta-çırak ilişkisi içinde cereyan eden meslek ve zenaat eğitimi yolu ile babadan oğula geçme geleneği yaygındı (Akgündüz, 1992: 92).” Eserde de Mazlum Sami, Arabacı Ahmet'in çocuklarının onun yolundan gitmemiş olmasıyla artık yeni bir nesilin yetiştiğini söyler. Şemsi ile konuşmasında da bu düşüncesini şöyle dile getirir:

“Nasıl da yepyeni bir nesil yetişiyor, değil mi Şemsi Beyefendi?” dedi. Bakınız, arabacı çocukları büyük iş adamı, fikir adamı oluyordu. Ömer için şair, muallim, edebiyatçı, demiştiniz sanırım. Bizim zamanımızda öyleleri babalarının mesleğinde kalırlardı; en babayığidi mahalle mektebine şöyle bir uğrar, bırakırdı. Köyde balıkçı çocukları tanırdım, aynı yaştaydık; onlar balıkçılığı bırakmadılar, lakin, işitiyorum, bunların evlatlarından bazıları yüksek tahsil yapıyorlarmış. İçlerinden avukat, doktor yetişmiş. Hatta babamın bir kayıkçısı İlyas vardı; torunu şimdi boya

kimyageridir, Almanya’da okudu. Ömer de bunlardan biri... (Karay, 2009b: 171).

Mazlum Sami başlarda babalık duygusuna uzak olsa da sonradan düşünceleri değişir. Hatta en başta oğlunun bir vurguncu olduğunu sandığı zaman bunu kendine yediremeyen Mazlum Sami “Oğlum bir vurguncu! Hanende bir kadına âşık, her gece içkili gazinolarda masa kurdurup adı sefahat hayatı süren bir türedi! Vah vah! Vah vah! (Karay, 2009b: 128).” diye hayıflansa da sonradan esas oğlunun aslında bir entelektüel olduğunu öğrenince memnuniyet duymuştur. Zira kendisi gibi bir adama da öyle bir evladın yakıştığını düşünür.

Mazlum Sami her ne kadar soyzadelik meraklısı olmasa da evladının ve torunlarının kendi yanında olmayışına hayıflanır.

Haksızlık, diye mırıldandı. Onların asıl yeri bu yalı! Yazık ki kendilerini ‘Geliniz! Cetlerinizin malikânesine dönünüz. Siz buranın malısınız, buranın yarınki hakiki sahipleri sizsiniz!’ diyerek çağıramayacağım. Neslimin başladığı şu dam altında yeni doğan bir torun sesi işitmeyecek ve genç bir kız şu geniş merdivenlerden gelinlik elbisesini sürüyerek çıkamayacak... (Karay, 2009b: 160).

Mazlum Sami, kendi imkanlarını oğlu Ömer’in de kullanabilmesini ister. “Ne hakkım var benim Ömer’i refahtan mahrum etmeye? Yalının üç nesil tarafından kurulmuş koca kütüphanesine yerleşip rahatça çalışacakken sokak sokak sürtmek zorunda bırakmaya? (Karay, 2009b: 252).”

Hüsniye’nin oğulları ile olan ilişkisine bakıldığında oğullarından Ali Dingil’in annesiyle övünen, babasının zanaatı ile de gurur duyan bir evlat olduğu “Ben arabacı oğluyum! Bu serveti kendi zekâmla yaptım! Herkes karşımda baş eğiyor! (Karay, 2009b: 165).” diye övündüğü görülmektedir. Hatta Dingil soy ismini de babasının zanaatından ötürü seçmiştir. Kardeşi Ömer ise Ali’nin tam tersine kibar birisidir. Kültürlü ve aynı zamanda şair olan Ömer Eysen bir ortaokulda müdürlük yapmaktadır. Ali’nin seçtiği Dingil soy ismini beğenmeyen Ömer, kendisine Eysen soy ismini almıştır.

Osmanlı ailesinde kadının evin içinde tartışmasız bir üstünlüğü vardır. Özellikle annelere gösterilen saygıyı Batıdaki durumla karşılaştırmak mümkün değildir. Sultan bile valide sultan huzurundan ayrılmadan oturmayı hayalinden geçiremez (aktaran, Kabaklı, 2003: 61).

Bu, Bizim Hayatımız romanında da oğullarının Hüsniye'ye saygıda kusur etmemeye çalıştıkları görülmektedir. Hüsniye oğlu Ömer ile oturmaktadır. Aslında bu evin sahibi Hüsniye'nin diğer oğlu Ali'dir.

Gördümdü galiba... Hatırimda kaldığına göre kendini beğenmişin biri. Ama Ali Dingil hürmet gösterirdi. Anaları yaman bir kadınmiş; hatta oğullarına 'otur!' demezse yanında oturmaya cesaret edemezlermiş. Rumeli terbiyesinde büyütmüş onları... Dışarıda ne yaparlarsa yapsınlar, evde büyüğe saygı! (Karay, 2009: 137-138).

Dişi Örümcek romanında Nurper, ilk evliliğini on yedi yaşında yapmış ve bu evliliğinden Zerren isimli bir kızı olmuştur. İkinci evliliğinden ise Tuğrul isimli bir oğlu vardır. Nurper şimdilerde yirmi altı yaşındadır ve üçüncü evliliğini yaşamaktadır. Nurper, kızını göremiyor olmaktan dolayı çok hüzünlü olduğunu Hayati ile olan bir konuşmasında söyler: "...Ah benim sarı papam, güzel Zerren'im! Anasından bucak bucak kaçırıyorlar. Gelirken bile göremedim, bağırama basamadım, yavrumu! (Karay, 2009c: 56)."

Annenin statüsü Türk ailesi içinde önemli bir yere sahiptir. Çocukların her türlü ihtiyaçları ve eğitimleri anne tarafından karşılanmaktadır. Anne evde birçok konuda sorumlu ve hükümandır. (Kabaklı, 2003: 61) Anne ailede çocuğun esas eğitici konumundadır. Baba para kazanıp evi geçindirmekle sorumluyken anne ise çocukların gelişimi, yetişmesi bakımından birincil konumdadır. Çocuk belli bir yaşa gelene kadar annenin ilgisine muhtaç olduğu için, annenin çocuğa karşı ilgisiz olması halinde bu durum çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Annenin çocuğuyla ilgilenmemesi toplum tarafından hoş karşılanmaz. *Dişi Örümcek* romanında da Nurper çoğu defa oğlunu başkalarının yanına bırakıp bir yerlere gider. Bu durum etrafındaki kişiler tarafından yadırganır. "...Çocuk galiba doğduğundan beri daima yabancılarla düşüp kalkmaya, ihmal edilmeye alıştığından bu hayatı yadırganmıyor, tabii sanıyordu... (Karay, 2009c: 104)."

Nurper'in, oğlu Tuğrul'u başkalarına bırakıp davete gitmesine Viskonsül Hayati'nin tepkisi sert olur: "...Yumruk kadar çocuğunu bilmediği kadınlara nasıl bırakabiliyor; bırakıp ziyafetlere koşuyor? Ne din

ne iman var srtkte! Allah cümlemizi Őerrinden korusun! (Karay, 2009c: 129)”

Nurper ise bu yadırganmaya karşı kendisini savunur. Oğlunu bu Şekilde aŐıŐtırdıđını ve bir sıkıntı yaŐamadıđını dile getirir.

Geleneksel ailelerde babalar mesleklerini oğullarına bırakır ve onların devam ettirmelerini isterler. *Sonuncu Kadeh* romanında da bu durumun mevcut olduğunu görmekteyiz. Murad Naci kereste tüccarlığı yapmaktadır. Kendisine bu meslek babasından kalan Murad Naci gençliğinde ormancılık ve kerestecilik bilgisini artması için babası tarafından Fransa’ya yollanır. Murad Naci çocuklarını okutmuş, Avrupa’ya göndermiŐ ve onlara çok mal bırakmıştır. Murad Naci de tıpkı babasının yaptığı gibi kendi iÇini oğullarına bırakmıştır.

Murad Naci Fransa’ya gideceği zaman annesi eşinden gizli bir Şekilde ona harçlık verir. Bu durum evdeki hâkim otorite olan babadan hem eşin hem çocuğun çekindiğini göstermektedir.

...Gitmeden önce, aslında varlıklı bir kadın olan anası –Dzceli bir Çerkez beyinin kızıdır- ilk göz ağrısı oğluna, babadan gizli bol harçlık vermektedir, hele Şu esnada, yavrusunu Frenk illerine yolcu edeceği sıralarda kesenin ağzını daha geniş açmıŐtır (Karay, 2009g: 26).

Romanda Cemşit ile babasının ilişkisine bakıldığında, Cemşit’in mektebi bitirince babasının zeytin, zeytinyağı ve sabun satılan dükkânına gidip, sanatın sırlarını öğrenerek bir gün babasının yerine geçeceği bilinmektedir. Tıpkı Murad gibi Cemşit’e de mesleği babasından kalmıştır.

İstanbul’un Bir Yüzü adlı romanda Kâni’nin, kızından övgü ile bahseden, üzerine titreyen bir baba olduğu görülür.

Geende boğazından bir hastalandı, lyorum sandım, zengin adamlarda evlat muhabbeti daha fazla mı oluyor ne, yahut başka derdin olmuyor da ona mı merak salıyorsun, her ne ise aklımı oynatacaktım. Telefonu elime aldım. İstanbul içinde kaç doktor varsa, hem sade boğaz hekimi değil, dahili harici, cilt, ocuk, hepsinden en mhimlerini, en meŐhurlarını, Ada’ya eve hususi bir istimbotla çağırdım (Karay, 2009: 33-34).

Romanda Fikri Paşa'nın Ragıbe ve Şadiye isminde iki kızı olduğundan söz edilir. Şadiye kendine mahsus giysileri olan, Amerikan terbiyesi görmüş bir kızdır. (Karay, 2009: 70)

Osmanlılarda baba figürü çok önemli bir yere sahiptir. Baba olmadığı zaman otorite yıkılır. (Esen, 1989: 5) Bu durum *İstanbul'un Bir Yüzü* romanında da gözükmemektedir. Fikri Paşa'nın ölümüyle birlikte aile bağları gevşer. "...Paşa öldü; aile bağı gevşedi, Şadiye Hanım da ilk fırsatta Avrupa'ya gitti; orada ne yaptı nasıl yaşadı? Rivayetler muhtelifi; şurası muhakkaktı ki parasını bitirmişti... (Karay, 2009: 91)."

Romandaki bir diğer isim ise Leyla Hanımdır. Leyla Hanım eski devir hanımlardandır. İki kızı bir de gelini vardır. Leyla Hanım ve kızları anne ve evlat gibi değil, abla, kız kardeş gibi dururlar, aynı tarzda yaşarlar. (Karay, 2009: 172) Leylâ Hanım'ın amacı kızlarına devrin önde gelen kişilerinden koca bulmaktır. Bu kadınlar açık saçıklıkta aşırılığa kaçarlar. Davetliler de onlarla izdivaç gerçekleştirmek yerine hoş vakit geçirmeyi düşünürler. Bu şekilde kızların adı kirlenir, ahlakı bozulur, erkekle yüz göz olurlar. En sonunda mirasyedi döküntüsü iki adam kızlar ile evlenir. Fakat geçinemezler kısa zamanda boşanırlar. (Karay, 2009: 173)

Romandaki bir başka ebeveyn çocuk ilişkisi ise Neriman ve kızı Nemika'nın ilişkisidir. Nemika, eşine olan sadakatiyle meşhur olmuş bir kadındır. Bu şekilde meşhur olmuş olmasının sebebi Neriman Hanım gibi münasebetsiz bir hayat yaşayan anneye sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Nemika annesinin bu münasebetsiz hayatından rahatsız olduğu için birkaç kez evi terk edip akraba ya da ahabplarının evlerine gitmiştir. Fakat hem Nemika çok güzel olduğu için, hem de annesi Neriman'dan korktukları için onu geri çevirenler olmuştur. Nemika bir keresinde iki ay boyunca ortadan kaybolmuş ve izini kaybettirmiştir. Neriman Hanım ise ne yaptıysa kızını bulamamıştır. Etraftaki insanlar da Nemika'nın annesinin yolundan gittiğini, biriyle kaçmış olduğunu öne sürmüştür. Neriman da o şekilde bir tahmin yürütüyordu: "Faziletten bahsedip bir gün böyle yapacağını ben bilirdim!" diyordu (Karay, 2009a: 174-175)."

Fakat Nemika milletin veya annesinin düşündüğü gibi birinin ardına kaçmaz. Kapı kapı dolaşmış, hizmetçilik arar. Hemen ilk gün orta halli bir aile onu kabul eder. Aile Nemika'ya iyi davranır, evin hanımı Nemika yorulunca dinlenmesini söyler. Aile, kızın hizmetçilikten yetişmediğini anlayınca evin hanımı bir gün Nemika'yı karşısına alıp ona işin aslını sorar. Nemika ağlaya ağlaya dertlerini evin hanımına anlatınca bu aile Nemika'yı bağrına basar. Fakat bu uzun sürmez, annesi yerini öğrenir ve onu almaya gelir. Birlikte eve dönerler. Yine aynı kavgalar başlar. Anne kız birbirleriyle tek kelime konuşmaz hale gelirler.

Bir gün Nemika birisine âşık olur. Neriman Hanım kızı Nemika'nın çirkin, şöhretsiz, mevkisiz birini sevmesini kabullenemez. O, kızını yakışıklı ve şık bir genç ile evlendirmek ister. Nemika, annesi istemese de Osman Bey ile evlenir ve onunla Konya'ya gider. Aradan yıllar geçer, Nemika ile Osman Bey birbirlerine çok âşık bir biçimde hayatlarını sürdürürler. Fakat annesi hâlâ damadını istememektedir.

Yerini Seven Fidan romanında, Hacı İdris'in ikinci karısı Güllü, üvey kızı Hürmüz'ün kocasının yanında çalışan delikanlı Erbil ile evlenmesini istemektedir. Çünkü yakışıklı ve lise mezunu olan Erbil'in kocasının işlerine faydalı olacağını düşünmektedir. Fakat Erbil'in öyle bir niyeti yoktur. İstanbul'da iktisat fakültesini kazandığı için işten de ayrılır. Güllü Hanım üvey kızının Erbil'i elinde tutamamasına sinirlenir.

İçinden öfkeleniverdi; Hürmüz pek akılsız, donuk, alımsız bir kızdı, azıcık fattanlık etse, delikanlıyı avlar, İstanbul'a gitme sevdasından vazgeçirir, kendisine bağlardı... Evin tadı kız, derler ama bu kız için söylenmemişti o söz. Zavallı da boy bos da yoktu. Nesi vardı ki zaten!... (Karay, 2009: 16)

Romanda Erbil'in anne baba ilişkisine dair bilgi verilmemektedir. Erbil'in öksüz ve yoksul olduğu memleketinde birinin yanında çalıştığı sonra iktisat fakültesini kazanınca da İstanbul'a dayıoğlunun yanına gelmesinden bahsedilir.

Gülsün ise zengin ama muhafazakâr bir ailenin kızıdır. Sokakta rastladığı gençlerin arabasına binip gezmeye gidemez. Ailesinin tek çocuğu olan Gülsün'e anne ve babası çok düşkündür. Babası lise bitince Gülsün'ü

iki yıllığına İsviçre'ye göndermeyi düşünür. Gülsün burada varlıklı aile kızlarının hem ev işi hem de toplum terbiyesi öğrendiği bir okula gidecektir. İsviçre dönüşünde ise kızını üniversite okutmayı evlendirmeyi planlamaktadır. (Karay, 2009: 96)

Romanda bir diğer ebeveyn çocuk ilişkisi ise Saba ile anne-babasının ilişkisidir. Saba ahlak bakımından babası Feyzullah Bey'e denktir. Babası da Saba da kendi çıkarları için yakınlarını çaktırmadan kullanan cinstendir.

Saba, annesinin kendisinden söz ederken “Ben sizlere benzemiyorum, hâlâ yarı aşçı kadın durumundayım, oturup kalkmasını, kurulup caka satmasını bilmiyorum, konuşamıyorum bile... Ama ne yapayım, Allah öyle yaratmış! (Karay, 2009: 127).” demesinden rahatsızlık duyar. Bu yüzden de annesinin misafire görünmese, sofraya oturmasa Saba daha çok memnun olur. (Karay, 2009: 127) Fakat yine de Saba annesine karşı hürmetli davranıp durumu toparlar.

Şemsettin Sami'ye göre, insanların fabrikası annelerin kucağıdır! Akılsız, anlayışsız, iradesiz, adeta taş gibi bir halde dünyaya gelen insan, o şefkatli kucakta insan denilebilecek bir hale dönüşür; ömrü oldukça terk edemeyeceği ahlakı, annesinin kucağında iken alır... (Sâmî, 1996: 38)

Bir çocuk kaç yaşına gelirse gelsin her daim annesinin ona kol kanat germesine ihtiyaç duymaktadır. Evlatlar en sıkıntılı anlarında en şefkatli kollara gitme ihtiyacını yaşamları boyunca hissederler. *Nilgün* adlı romanda da Ömer'i bu duruma örnek olarak gösterebiliriz. Ömer'in Nilgün'ü kaybetme korkusu ona annesini hatırlatır. “...Şu dakikada her şeyden fazla ana bağrına ihtiyacım var. Nil'inki bile yetmez! Hangi yaşa gelmişsek gelelim, bir dertli zamanımız olur ki ancak anamıza sokulduğumuz zaman rahata kavuşacağımızı anlarız...” (Karay, 2017d: 382).

Anneler çocuklarına karşı daima, sabırlı, hoşgörülü ve sevgi doludurlar. Çocukları hata yapsa da onlara karşı olan sıcaklıklarını eksiltmezler. Onları incitecek tarzda konuşmayı daima hoşgörülü bir yaklaşım sergilerler. *Nilgün* romanında da Ömer'in annesinin oğluna yaklaşımı böyledir. Oğluna nasihat vermek yerine oğlunun yaptıklarını onaylarmış gibi görünür.

O anne iflah olmaz oğluna hiçbir gün nasihat vermemişti; gözlerinin bile nasihat veya serzeniş, içinden geçirdiklerini belli etmesini istemezdi; serseriliklerimi adeta tasvip eder gibi görünmeye çalışırdı. Analar haylaz

çocuklarını –ihtiyaçlarını anlamış gibi- daha çok severler (Karay, 2017d: 383).

Ömer’in babası kumar oynamayan, içkiye düşkün olmayan bir adamdır. Bir keresinde beslemeye sataşmak istemiş fakat olay çıkmıştır. Bu vakadan sonra içine kapanan adamcağz bir yılda altı hatim indirmiştir. Ömer bunları düşünerek babasının onu bir yosma ile şarap içişini görse hatim ile yetinmeyip hacca bile gideceğini düşünür. (Karay, 2017d: 922)

Kadınlar Tekkesi romanında Neşide’nin anne-babasıyla olan ilişkisinde, Neşide’nin babası Hoca Süleyman Efendi vefat ettiğinden dolayı Neşide’nin babasıyla olan ilişkisine dair bilgi bulunmamaktadır. Hoca Süleyman Efendi ve damadının art arda vefat etmesinden sonra ailenin başına erkek kollayıcı olarak Hediye’nin merhum eşinin kardeşi Kadri Bey geçer.

Neşide İrfan ile olan evliliğini bitirdikten sonra sırf annesi ve ablasını rahat ettirmek için Harun Bey’in izdivaç teklifini kabul eder. Ancak Harun Bey’e bir türlü ısınmaz. Neşide Harun Bey’e ısınmadığı için de bu evlilikten vazgeçer. Fakat bu vazgeçişinden ötürü annesinin çok üzüleceğini düşündüğü için de çok üzülür. Ablası ise Neşide’ye annelerinin sırf maddiyat uğruna kendini heba etmesine izin vermeyeceğini söyleyip onu avutur.

Romanda İrfan’ın aile ilişkisine baktığımızda annesi Fitnat Hanım ve ablası Samiye’yi görmekteyiz. İrfan ile Samiye’nin babası ve dedesi ruh hastası acayip insanlar olduğu bilinir.

Samiye ile İrfan, ruh hastası, acayip bir babanın ve dedenin çocuklarıydılar. Büyük analarının da vaktiyle Acem’in meşhur evinde adlı sanlı, sonsuz ihtiraslı bir sermaye olduğu da malumdu. Zamanın çapkınları, galiba Onikiler denilen şebekeden birkaçı onun çılgınca hoppalığına, sabır tüketen oynaklığına dayanamamışlar, kadını hile yoluyla surlar dışına götürüp öldürdükten sonra cesedini bir bostan kuyusuna atmışlardı. Katiller yakalanmamıştı; daha doğrusu hükümet meseleyi örtbas etmiş, başından bir bela eksildiğine memnun olmuştu (Karay, 2016: 88).

Baki’nin babası ise başından yirmi kadar nikâh geçmiş bir adamdır. Bazen dadısından babasının nasıl biri olduğunu dinleyen Baki babasının şehvet düşkünü, cinsi sapkınlık müptelası “fetişist” bir erkek olduğunu anlar. Dışarıda görmüş olduğu şapkalı bir kadın ona arzu isteği veriyorsa

eve gittiğinde karısına şapka giydirip bu isteğini gidermeye çalışır. (Karay, 2016: 243) Baki babasının bu tavrını arzularının içine sıkışıp kalmıyor oluşundan ötürü takdir eder.

Romanda bir diğer ebeveyn çocuk ilişkisi ise Sadberk ile oğlu Ali'nin ilişkisidir. Sadberk Kalfa, Neşide ile olan bir konuşmasında Neşide'ye bu insanlardan uzaklaşmasını söyler. Oğlu Kevkeb hanının kahvecisi olduğu için kendisi de bu yüzden Bersad Hanımdan ayrılamadığını, ayrıldığı takdirde oğlu Ali'nin dışarıya atılacağını ve sefil olacağını söyler. (Karay, 2016: 266)

Romanda Hocahanımın, Nevsal adında yetişmiş bir kızı vardır. Nevsal, on bir yaşındayken İstanbul'dan ayrılmıştır. Babası memurluk için taşraya tayin edilince onunla dokuz sene kasaba kasaba dolaşmıştır. Annesi ise prensesi bırakmadığı için kocasından ayrılmayı yeğlemiştir. Kâzım Efendi de yeniden evlenmiştir. Kâzım Efendi öldükten sonra da Nevsal İstanbul'a annesinin yanına Peryal'in köşküne sığınmıştır. En son Manisa'da Kız Sanat Enstitüsüne giden Nevsal'i Peryal cana yakın bulmuş, giydirip kuşatıp yarı evlat muamelesinde bulunmaya başlamıştır. Bu kız Peryal'in bir nevi yan cariyesi rolündedir. Büyük konaklara gidildiğinde köşeye çekilir, varlığını belli etmez, mahrem ziyaretler olduğunda odaya girmez.

Hocahanım kızı Nevsal'i Baki'den uzak tutmaya çalışır. Bu konuda kızını uyarır.

Gözüne fazla gözükmeyeceksin, dedi, odasına hiç girmeyeceksin. Bahçede dolaşmak da olmaz; kendini seyrettirmemelisin. Yoksa halanın evine yollarım seni...

Ak sakallı bir adam için mi bunlar? Kala kala ona mı kaldım anne?

Önce senin gibi söyleyip sonradan Şeyh'e gönül veren tazeleri çok gördüm, çok işittim. Onda şeytan tüyü vardır (Karay, 2016: 370).

Nevsal her ne kadar çekingen, uysal bir kız gibi gözükse de cüretkâr tavırları da vardır. Nevsal Şeyh'in saçlarını okşama cüretini gösterir. Nevsal zaten saman altından su yürüten bir kızdır. "Üvey ana ve kasaba hayatı çocuktaki bu istidadı geliştirmiş, hüner haline getirtmişti. (Karay, 2016: 410)." Aklına koyduğunu yapan bu kız karda yürüyüp izini belli etmeyenlerdendir.

Refik Halit Karay'ın eserlerine anne-baba ve çocuk ilişkisi kapsamında bakıldığında, en çok göze çarpan babanın eksik olduğu durumlarda ailede annenin otoriteyi sağlamakta zorlandığı ve babanın olmayışından kaynaklanan otorite eksikliğinin çocuklar üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğudur.

2.2. Eşler Arasındaki İlişki

Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerinde eşlerin arasındaki ilişkiye baktığımızda bazı evliliklerin aşk evliliği olarak yapıldığı, bazı evliliklerin ise mantık evliliği olarak yapılmış olmasının eşlerin arasındaki ilişkiyi etkilediği görülmektedir. Bu durumun en çarpıcı örnekleri *Ekmek Elden Su Gölden* ve *Dört Yapraklı Yonca* romanlarında öne çıkmaktadır.

Ekmek Elden Su Gölden romanında, eş ilişkisinde Şahende ile Rasih'in ilişkisine detaylı olarak değinilmemekle birlikte Rasih'in Şahende'nin üçüncü kocası olduğu bilinmektedir. Şahende zengin bir kadındır. Rasih akrabası olan bu kadın ile zengin olduğu için evlenmiştir. Şahende ise Rasih'i vefat eden eşi hayattayken sevmiş fakat Rasih'e yakınlaşmamış, eşinin vefatını beklemiştir.

Romanda Rıza ile eşinin ilişkisine değinilmez. Sadece Rıza'nın eşine bir köy düğününde âşık olduğu ve uzun maceralardan sonra evlendikleri bilinmektedir.

Ferhan ile Saim'in ilişkisine bakıldığında, Saim'in eşini sevdiği fakat Ferhan'ın eşine aynı sevgiyi hissetmediği görülmektedir. Saim ile Ferhan aracı kadın vesilesi ile tanışıp evlenmişler, Saim Ferhan'ı ilk gördüğünde ondan çok etkilenmiştir. Ferhan ise Saim' karşı bir şey hissetmemiş, bu evliliği Saim'in geniş maddi olanakları olduğu için kabul etmiştir. Ferhan göre eşi kadın ruhundan anlamayan bir adamdır. Ferhan daha balayındalarken eşinin görgüsüz ve beceriksiz tavırlar sergilemesinden dolayı hayal kırıklığı yaşar ve kendi kendine şöyle der:

“Bu yaşantıya çocukluğundan alışmış görgülü bir koca ile, elde bol para varken şu gezi ne hoş geçebilirdi... Hatta daha az para ile, sevdiğim bir erkekle! Sevdikten sonra kusurları da insana batmaz (Karay, 2018a: 62).”

İstanbul'da iken gezip tozma ve alışverişten eşiyle pek vakit geçiremediği için durumun farkında olmayan Ferhan, çiftliğe gittikten sonra artık eşine tahammül edememeye başlar. Eşinin her hareketi onu rahatsız eder. Saim ise eşinin gözünün içine bakmaktadır. En büyük gayesi eşini mutlu etmektir. Eşi çiftlikte sıkılınca onun haline üzülen Saim, eşi mutlu olsun diye onunla şehre dönmek ister. Fakat babasından ve annesinden para alamaz ve bu yüzden de evde huzursuzluk çıkarır. En sonunda istediği parayı alıp eşiyle şehre gider.

Sırf elindeki imkanlar ve Saim'e babasından kalacak miras yüzünden eşine katlanan Ferhan, eşine kalacak miras ile yüksek sosyeteye girmeyi düşünür. Ferhan'ın kafasında bu düşüncenin dışında bir de şöyle bir düşünce oluşur:

Bir ihtimal daha var, diye başka bir düşünceye kapılmaktan kendini alamıyordu. Şu devam ettiğim yerlerde hem paralı, hem uygar, hem de yakışıklı bir erkek tarafından sevilme ve Saim'den ayrılıp onunla evlenmek! Girdiğim bu çevrede en normal sayılan, en çok başa gelen de boşanıp boşanıp evlenmek değil mi? Boşanıp evlenenler ne benden güzel, ne de kocalarının ailesi benimkinden zengin! (Karay, 2018a: 83).

İlk evlendiği sıralarda aileye henüz alışamadığı için gözleri daima eşini arayan Ferhan, artık eşini yanında istemez, eşi yokken kendisini daha mutlu hisseder.

Bir buçuk aydan beri kendisini daha normal hissediyor; çünkü kocası çiftliktedir. Bunun böyle oluşu evliliğinin kısa süreceğini göstermiyor mu? Daha kötü bir şey oluyordu: Saim'in yanında nefes darlığı ve çarpıntı diyebileceği bir fenalık duyuyor, hatta onun geleceği saatte kapı zili çalınca yüreği hopluyor, gelen başkası ise ferahlayıveriyordu (Karay, 2018a: 83).

Eşinin ona söylediği güzel sözlerin hiçbirinden hoşlanmayan Ferhan, eşi ona yanaştığı zaman ise mide bulantıları yaşayıp eşinden kaçır. Ferhan bu hislerini eşine yansıtmayıp halinden memnunmuş gibi davranmayı sürdürür. Eşi ise "Ferhan'ın kendinden kaçışlarını kulaktan dolma bilgilerle, *çoğu genç kızda bunlar olurmuş, zamanla geçermiş; geçer elbette*, diye iyiye yoruyor ve karısına da söylüyordu (Karay, 2018a: 84)."

Saim, Ferhan ile evlenmeden önce amcaoğlunun eşi Fato'ya talip olmuş fakat Fato onu istememiş, amcasının oğlu Ferdi ile evlenmiştir. Ferhan

eşinin amcaoğlu Ferdi ve eşi Fato ile sohbet ederken gördüğünde eşinin önceden Fato'ya talip olduğunu bildiği halde Saim'e karşı bir kıskançlık hissine kapılmaz. Bu durumda eşini kıskanmadığının farkına varan Ferhan, eşini sevmediğinden emin olur. Zira eşini sevse çoktan kıskançlık triplerine girmiş olması gerektiğini düşünür.

Eşiyle dışarı çıktığı bir akşam eve geç döndükleri için kayınvalidesinin evde huzursuzluk çıkarmasından dolayı Ferhan evi terk eder ve baba evine gitme kararı alır. Eve geri dönem şartı olarak da ayrı eve çıkma isteğinde bulunur. Saim de ayrı eve çıkacaklarına dair söz vererek eşinin eve geri dönmesini sağlar.

Saim ile Ferhan'ın katıldıkları bir defile sonrası Ferhan'ın gazetede haberi çıkar. Saim ise bu durumdan dolayı kendisiyle de gurur duyar. Ağzı kulaklarına varmışçasına şöyle söylenir: "Amma da olağanüstü bir kadın seçmişim... Dünya hayran!" (Karay, 2018a: 162).

Böyle düşünürken aklına bir de böyle bir kadını idare etmenin zorluğu gelir. Eşinin şımarıp, Duranbeyli ailesini küçümseyici tavırlar sergileyeceğini ve ayrı ev için tekrar tuturmaya başlayacağını düşünür.

Ferhan, Saim ile katıldığı davetlerin birinde Numan ile tanışır. Ferhan ile Numan birbirlerinden etkilenirler. Ferhan başta kendisini Numan'a kaptırmak istemese de sonradan ona iyice âşık olur. Eşi ile Numan'ı kıyaslamaya başlar ve aradaki farkı görünce kendine acır. Saim'e bakarak onun için şu ifadeleri kullanır:

Ne cesaretle benim kadar güzel bir kızı almaya heveslendi, diyor. Para ile tutacağını mı sandı? Bağlı kalmamam kuşkusunu aklına getirmedi mi? Girdiğim şu yepyeni dünyada kendisinden çok yakışıklı birine gönül verebileceğimi hesap etmesi gerekti. Nedime'yi almalydı. Amcasının kızını! Akça pakça bir kız işte... Pekâlâ uyuşurlardı (Karay, 2018a: 194-195).

Ferhan ile Numan gün geçtikçe yakınlaşmaya başlarlar. Ferhan'ın Numan ile olan ilişkisi Aldatma bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır.

Eserde Ferda ile Sabit ve Ferdi ile Fato'nun çiftlerinin ilişkilerine değinilmese de Ferda ve Fato'nun eşlerinin onları sevdiği fakat onların eşlerini sevmedikleri, hatta kendilerine denk kişiler olarak görmedikleri ama sağladıkları ekonomik rahatlık için onlarla evlendikleri bilinmektedir.

Eserde Lutfiye Hanım ve Salih'in ilişkisine bakıldığında Salih'in eşi Lutfiye'yi sürekli aldatan bir adam olduğu görülmektedir. Lutfiye Hanım da maceralarını bilir ama kendine göre şöyle bir düşünceye sahiptir: "...Erkek döner dolaşır, gene karısına gelir. Onu kendi haline bırakmalıdır... (Karay, 2018a: 89)."

Lutfiye Hanım bulgur, erişte, tarhana yapma gibi işlerle uğraşır. Altın ve bilezik biriktirir. Eşi Salih karısının gelirine dokunmaz, kendi topraklarının gelirini yer.

Dört Yapraklı Yonca romanında, Emire ile Feridun arasındaki ilişkiye bakıldığında birbirlerini severek değil de daha ziyade bir hoşlantı ile evlendikleri görülmektedir. Emire doktor olma hayalleri kurarken Feridun ile tanışmasından sonra bu hayalleri bırakıp eş adayını düşünmeye başlar. Evleneceği adamın hem yakışıklı hem de bilgili olmasından dolayı memnuniyet duyar. Feridun da Emire'yi yanında taşıyabileceği güzel ve akıllı bir kadın olarak görmektedir. Emire ile Feridun'un evliliği aşktan ziyade mantığa dayalı bir evliliiktir. Emire Feridun ile evlendikten kısa bir süre sonra bakan karısı olmuştur. Hem bakan eşi olması hem de kendisinin gittikçe artan güzelliği sayesinde Ankara'daki gözde hanımlardan olmuştur. (Karay, 2009f: 138)

Sosyete de bir kadının âşığının olmaması yadırganan bir mesele olup, o kadının bir eksikliği olduğu düşünülür ve kadın da o eksikliği varmışçasına bu durumdan rahatsız olur. (Karay, 2009f: 145) Fakat Emire henüz yaş genç olmasına rağmen muhitindeki kadınlar gibi aç gözlülük yapıp her şeyden faydalanmak için uğraşmamış, kocasına sadık bir eş olarak kalmıştır.

Feridun ile evliliğinden Semire adında bir kızı olan Emire'nin Feridun ile olan evliliği ömürlük olmaz. Emire bir süre sonra çocuğu olmasına rağmen Feridun ile ayrılıp Bedri adında biriyle evlenir. Bedri'den de Tekin adında bir oğlu olur. Emire, Bedri ile olan evliliğinden pişmanlık duymaz. Kimi zaman eski eşini düşünür ve onu "...buz gibi soğuk, sinirine dokunacak kadar basit ve mekanik, hararetsiz, heyecansız bir adam... (Karay, 2009f: 234)." olarak hatırlar.

Emire bunları düşünürken Feridun ise hayat küsmüş bir şekilde kızı Semire ile yaşamını sürdürmektedir. Feridun, Emire'nin böyle bir şey

yapacağına ihtimal vermediği için çok üzülür ve bu durumu kabullenmekte zorlanır.

Arkadaşı Somnur ile görüşmesinde Somnur kendisine Bedri'den ayrılmasını söylediğinde Emire, Somnur'a Bedri'yi savunur. Bedri'nin onu ilk eşinden daha çok mutlu ettiğini şu sözler ile anlatır:

Bedri bana hayatımın en zevkli günlerini yaşattı," dedi, "gün oldu ki ötekisiyle geçirdiğim altı seneye bedeldi. Onu tanımakla bir bakıma düştüm; lakin dünyadan tat almayı onunla öğrendim; yedi kat göğe yükseldiğimi duyduğum dakikaları da yine ona borçluyum. Lüks içindeki ömrümün ne yavan geçtiğini onu bulduktan sonra anladım. Hele ilk senelerde! (Karay, 2009f: 237).

Somnur ise Emire'nin bu düşünceleri en başta düşündüğünü fakat şu anda bu tarz bu düşünceler içinde olmadığını belli olduğunu, Bedri'den ayrılıp annesinin yanına gidip kendisine yeni bir hayat kurmasını söyler. Emire, kendisi ayrılmak istese de Bedri'nin kendisinden ayrılmayacağını Somnur'a söylediğinde Somnur, Bedri'nin bir metresi olduğunu bildiklerinden bahseder.

Haysiyet meselesi yaptığın için saklamaya çalıştıklarını biz mükemmelen biliyoruz. Rica ederim, açık konuşalım: Onun bir metres edindiğinden haberimiz var. Kim olduğu da bizce malum. İşin buraya varacağını tahmin etmiştik, gecikmesine şaşıyorduk. Öyle maceralar böyle biter. Olağan şey... İstedığın kadar misal sayabiliriz (Karay, 2009f: 238).

Somnur, Bedri'nin Emire'den boşanması için Sebati'nin onunla konuştuğunu, Bedri'nin de bazı talepleri olduğunu, onlar gerçekleşirse ayrılmaya razı olduğunu kabul ettiğini söylediğinde, Emire, Bedri'nin talebinin para olduğunu düşünüp kendisini küçük düşürdüğü için Bedri'den iğrenir. Arkadaşları Emire'yi Bedri'den boşanması yönünde ikna ederler. Fakat sonrasında Emire ortadan kaybolur. Bedri de eşinin bu kaybıyla ilgilenmemekte, metresiyle yaşamını sürdürmektedir. Arkadaşları Emire'nin bu ortadan kayboluşuna anlam veremese de eski kocasının ona yardım etme ihtimalini düşünürler. Fakat Emire'ye yardım eden Atıf'tır. Atıf, Emire'nin Bedri'den boşanmasını sağladıktan sonra Emire'nin bir süre çevresinden uzaklaşmasını sağlar. Emire uzun süre ortalarda gözükmeyiz. Aradan uzun

yıllar geçer ve Emire Feridun ile tekrar barışır, kızları Semire de on sekiz yaşında genç bir kız olmuştur.

Eserde diğer eş ilişkisi ise Aslıhan ve Sebati'nin ilişkisidir. Somnur babasının avukatına istenilen bazı kağıtları götürmek için gideceği zaman Aslıhan da onunla gider. Aslıhan'ın amacı kendine bir eş bulmaktır. Büroya gittiklerinde avukatın olmadığını yerine ise onun muavini Sebati Bey'in baktığını öğrenirler. Aslıhan, Sebati'yi görünce çok beğenir. Aslıhan ile Sebati Bey sohbet ederler. Aslıhan kendisine olan ilginin farkına varır ve bundan memnuniyet duyar. Daha sonra Sebati ile Aslıhan aralarındaki ilişkiyi evlilik yoluna doğru ilerletirler. Aslıhan Sebati'ye gittikçe âşık olur ve onu memnun etme gayreti içine girer. Aslıhan ve Sebati önce güzel bir nişan töreni yaparlar, ondan bir süre sonra da evlenirler. Aslıhan ve Sebati'nin bir kızları bir de erkek çocukları olur. Erkek çocukları Aslıhan'a, kız çocukları da Sebati'ye benzer. Aslıhan hem çocuklarına hem eşine bağlı bir kadın olur. Aslıhan ile Sebati'nin evliliği aşk evliliğidir. Aralarında kuvvetli bir bağ bulunan bu çiftin aşkı şu şekilde aktarılır:

Asıl mükemmel olan karı kocanın münasebeti... İlk günündeki hararetle, heyecan ve hayranlıkla birbirlerine âşıktırlar. Birbirlerinden hiçbir şey gizlemediklerine, gizlemeye lüzum görmediklerine göre bu pürüzsüz uyuşma, anlayış ve muhabbet çok uzun ömürlü olacak, ömürlerinin sonuna kadar sürecektir (Karay, 2009f: 240).

Somnur, ismi Server olan bir gençle görüşmeye başlar. Server bir doktordur. Somnur, Server ile olan ilişkisine babasının vereceği tepkiyi çok önemsemeyen ve "...Razı olmasa da her şeyi göze aldım, muhakkak Server ile evleneceğim (Karay, 2009f: 224)" der. Somnur, Server ile evlenip Amerika'ya gider. Amerika seyahatinden döndükten sonra Somnur ile Server'in bir erkek çocukları olur ve hayatlarını mutlu bir şekilde sürdürürler.

Eserde Fayiha Hanım ile eşi Muhsin Bey arasındaki ilişkiye değinilmemekle birlikte Fayiha Hanım'ın eşiyle severek evlenmediği bilinmektedir. Fayiha Hanım eşini sevmemiş olsa da ona ihanet etmediğini şu sözlerle dile getirir:

Ben de güzel kadındım, kızımın da güzel! Kısmetime ruhumun hiç hoşlanmadığı bir Muhsin Bey düştü. Hiç sevmedim, zengin ve mevki sahibi

de değildi; fakat katlandım. Hoşlandıklarım olmadı mı? Oldu... Ama gönlüme söz geçirmesini bildim, öyle bir hayâsızlık yapmadım (Karay, 2009f: 265)

İstanbul'un Bir Yüzü romanında, Şayan gizli gizli Kâni'nin odasına gidişlerinin neticesinde hamile kalır. Hamile kaldığının öğrenilmesinin ardından ise Kâni ile nikâhları kıyılıp konaktan gönderilirler. Bu çift daha evliliklerinin ilk haftasında kavga etmeye başlarlar. Bu şekilde yıllar geçer. Kâni evli olmasına rağmen İsmet mahalleye uğradığı gecelerde eşini bırakıp İsmet'in kollarına koşar. Bir zaman sonra Kâni maddi durumunu düzeltince küçüklüğünde üzerine giymeye hırkası olmayan eşi artık altınlar, elmaslar içinde yüzmeye başlar. Düğünlerde hangi mücevherleri takacağına karar veremediği zaman çoğu kez sinirlenip adeta bayılacak duruma geldiğinde, kocası onu "...Kuzum, Hanım! Takmayacaklarını ayır, kaldıralım, üzüle üzüle harap olacaksın! (Karay, 2009a: 22)" şeklinde avutur. Kâni'nin maddi durumunun genişlemesinden sonra kendisine kadınlardan değişik ricalar gelir Aynı şekilde eşi Şayan'a da beyler ve paşalardan teklifler gelir. Fakat Kâni eşinin bu tarz işlerde gözü olmadığını bilmektedir.

Eserdeki diğer eş ilişkisi İshak Bey ile Ragıbe Hanım'ın ilişkisidir. İshak Bey, değişik huylara sahip bir adamdır. Durduk yere eşine karşı tavır alır, sonra yine ortada hiçbir şey yokken eşini birden başının tacı yapma gibi değişik tavırlar sergiler. En büyük merakı dindarlık olan bu adam, kimi zaman dindarlık yoluyla konağın Rum hizmetçilerine musallat olur. İshak Bey düğünden altı ay sonra bir akşam eve gelmez. Gündüzleri dairesine gittiği halde akşamları kendi evine de konağa da gitmez. Ne yaptığına dair kimsenin bir bilgisi yoktur. Eşi Ragıbe ise bu durumdan dolayı üzüntüden bayılır. İshak Bey kırk gün sonra hiçbir şey olmamış gibi evine döner. Kendisini dindarlığa vurur, hizmetçilerle konuşurken kafasını bile kaldırmaz. Eşini de ibadete teşvik eder ve birlikte ibadet ederler. Hatta beraber hacca gitme kararı da verirler. Fakat bu durum çok uzun sürmez. İshak Bey yine bir süre ortadan kaybolmalara başlar, sonra yine evine döner. İshak Bey en sonunda çocuğun süt ninesine musallat olur. Süt nine bir gün ortadan kaybolur. Birkaç gün sonra da İshak Bey ortadan kaybolunca beraber oldukları anlaşılır. Üzüntüden sürekli bayılıp ayılan Ragıbe'nin tek

düşüncesi onların nerede olduğunu öğrenip kendi eliyle basmaktır. Günlerce eşini arattır ve en sonunda yerini bulur. Eşini süt nine ile basar. Eşi Ragıbe Hanım'ı ikna etmek için ona bir sürü dil döker. Kendisinde büyü olduğunu, o yüzden bu şekilde davrandığını, büyü'nün onu evinden barkından soğuttuğunu söyler.

Böyle zamanlarda kendi kendimi tanımıyorum, hanımcığım, yaptığımı bilmiyorum, başka bir adama dönüyorum... Baş başa el ele verelim de biz asıl çare bulalım, evvela şu büyüden kurtulalım, bizim saadetimiz ona bağlı... (Karay, 2009a: 74)

Ragıbe eşinin uzun bir süre kendisine yalvarmasından sonra onunla barışır.

Eserdeki diğer eş ilişkisi Mesud Efendi ile eşinin ilişkisidir. Bir gün Mesud Efendi'ye bir kadın gösterirler. Mesud Efendi kadını çok beğenir fakat iki ay önce evlenmiş olduğunu öğrenir. Buna rağmen kadınla görüşmek ister ve görüşür. Kadın Mesud Efendi'ye bu hevesinden vazgeçmesini söylese de Mesud Efendi çeşitli uğraşlar vererek kadının eşinden ayrılmasını sağlar ve kadınla evlenir. Evlenmelerinin ardından kadın ilk iki ay evden çıkmaz fakat terziler ve kuyumcuların da ardı arkası kesilmez. Üçüncü ay öğle yemeklerinde bazen evde bulunmayan kadın, dördüncü ayda geceleri ortadan kaybolmaya başlar. Altıncı ayda ise canın istediği gibi gezmeye başlar ve eşine burnunun ucunu bile göstermez. En sonunda da boşanırlar.

Eserdeki diğer eş ilişkisi Hidayet Bey ile eşi Şevkidil'in ilişkisidir. Hidayet Bey bir gün gösterişli bir kadının dikkatini çeker. Eşi vefat etmiş olan bu kadın, altmışlık bir kadındır ve gözü genç eştedir. Hidayet Bey ilerleyen günlerde bu kadının yalısının önünde dolaşmaya başlar ve sonrasında iş iyice ilerler. İlkbaharda evlenirler. Evlenmelerinin ardından Hidayet Bey eşi Şevkidil'i yanından ayırmamakta ve onu herkesten kıskanmaktadır. Şevkidil eşinin onu kıskanmasından memnundur. Şevkidil gün geçtikçe eşine daha çok bağlanır, eşi de her saat karısının yanında ona daha fazla âşık biçimde hayatlarını yaşarlar.

Eserde eski devir simalarından olan Ziya Bey'in eşi ile olan ilişkisine bakıldığında, Ziya Bey'in karısının, eşini temiz yaşatan, onun

hoppalıklarına, Avrupalılıklarına aldırmayan bir kadın olduğu görülmektedir. Ziya Bey'in eşi kendi halinde bir kadındır. Ziya Bey ise gençler ile görüşüp onlarla sohbetler eder. Erkek ve kadınları bir araya toplayıp, kaç göç yapmadan yaşayıp dostluklar kurmayı isteyen Ziya Bey'e eşi izin vermez. Ziya Bey eşini dinlemek zorundadır çünkü evleri eşinin babasından kalan miras ile geçinmektedir. Bu yüzden de Ziya Bey eşinin ölmesini bekler. Ziya Bey'in beklediği olur ve eşi ölür.

Ziya Bey eşinin ölümünün ardından hayatını keyfine göre yaşar. Kendisine evlenecek bir kadın da bulur. Yeni eşinin isteği üzerine ev alır ve otuz beşlik bu kadınla gününü gün eder. Evlerine giren çıkan kişilerin haddi hesabı yoktur. Günlerini bu şekilde geçirirler. Ziya Bey'in yeni eşi eski eşi gibi Ziya Bey ile alakadar olmaz, eşini ütüsüz kıyafetler ile gezdirir. Ziya Bey eşiyile ne kadar baş başa kalıp dinlenmek istese de eşi buna izin vermez, "Haydi benim Don Juan'ım şöyle silkin bakayım, gençlere taş çıkartırsın, insan kendisini hüzne, uyuşukluğa bir kere kaptırdı mı bir daha kurtaramaz, ille bizim yaşımızda... (Karay, 2009a: 118)." şeklinde konuşarak eşini peşinden sürükler. Aslında Ziya Bey bu durumdan şikayetçi sayılmaz, sadece bu durumun içinde kırk yaşından önce olmuş olmayı ister. Her gün biraz daha çöktüğünün farkında olan Ziya Bey, bir gece eşi aşağıda eğlence peşindeyken kendisi yukarıda tek başına ölür.

Eserde başından çeşitli maceralar geçen Seniha ilk evliliğini kayınbiraderi yüzünden bitirir. İkinci evliliğini ise Basralı zengin bir adam ile yapar. Seniha bu adam sayesinde rahat bir yaşama kavuşsa da eşine hep eziyet eder. Eşine sürekli bağırıp çağırır. Eşi bir gün Seniha'nın bu tavırlarına katlanamaz, onu dövüp kapıya koyar ve arkasından da boş kağıdını gönderir. Seniha bir süre eşinin onu affedeceğini ümit ederek bekler fakat umduğu gibi olmaz. Seniha eşinin onu tekrar affetmeyeceğini anladıktan sonra eski hayatına geri döner. Başından çeşitli maceralar geçer. Sonrasında bir Mısırlı ile evlenir ama ondan da ayrılır. Genç beyler ile gönül eğlendirerek hayatını sürdürür.

Eserdeki diğer eş ilişkisi Nemika ile Osman'ın ilişkisidir. Nemika, kimsenin yüzüne bakmayacağı bir çirkinlikte fakat ahlakı güzel, parası ve mevkii olmayan bir genç olan Osman Bey'e âşık olur. Osman Bey akıllı ve

iyi bir eğitim almış olmasına rağmen yine de insanların gözünde çirkinliği ön plandadır. Bu yüzden de herkes Nemika'nın Osman Bey'i nasıl olup da sevdiğine inanamaz. Nemika annesinin tüm engellerine rağmen Osman Bey ile evlenir. Eşinin cüzi maaşına razı bir şekilde onunla Konya'ya gider. Konya'da yarı fakir ama mutlu bir hayatları olan bu çift, Osman Bey'in art arda gördüğü terfiler sayesinde yüksek bir maaş ile İstanbul'a yerleşir. Osman Bey gün geçtikçe çirkinleşirken Nemika ise gün geçtikçe güzelleşir fakat aralarındaki sevgi, birbirlerine verdikleri değer hiç azalmaz.

Bu, Bizim Hayatımız romanında, eşlerin ilişkisi Mazlum Sami ve eşi Şehriyar'ın üzerinden anlatılır. Altmışına yaklaşmış olan Mazlum Sami genç denebilecek bir kadın olan Şehriyar ile evlidir. Önce babasını, sonra da annesini kaybedince iyice yalnız kalan Mazlum Sami 46 yaşındayken Şehriyar ile evlenir. Mazlum Sami kadınsız yaşayamayan cinsten adamlardandır. Şehriyar ile evlenme sebebi de esasen budur. Mazlum Sami Bey Şehriyar ile İsviçre'de tanışmıştır. Şehriyar'ın İsviçre'deyken yanında bulunduğu prensesin maddi olarak sıkıntıya düşmesi neticesinde Mazlum Sami onlara yardım eder. Şehriyar ile tanıştıktan sonra Mazlum Sami onu her gördüğünde Şehriyar'ın daha çok hoşuna gittiğini hisseder. Mazlum Sami ve Şehriyar birbirlerini sevmeseler de beğenirler. Şehriyar, kendinden yaşça büyük olan Mazlum'un en çok görgülü, zengin ve 'olgun erkek' (Karay, 2009b: 132) oluşunu beğenir. Şehriyar, Mazlum Sami'nin yanında başı dik gezip, bolluk içinde yaşayacağını düşünür. Şehriyar cinsi eğilimlere düşkün olmadığı için aşk beklentisi içinde değildir. Mazlum Sami de Şehriyar'ın onu taşıyabilecek, ona layık bir eş olabileceğini düşünür.

Öyle bir yaşa geliyorum ki hem güzel hem genç hem de kibar bir kadın yanımda bulunmalıdır. Günüm günüme benzemez; dışarıda koşmaya, aramaya müsaade etmeyecek yıllara yaklaşmaktayım. Bense kendimi bildim bileli kadın huzurundan yaşayamayacak huyda ve terbiyedeyim. Şehriyar, muhitimi pek mükemmel şartlar içinde süsleyebilir. Haysiyetli, onurlu kalarak, servetten şıarmayarak, mevkiini tabiye alarak... Mazlum Sami'nin ancak öyle bir karısı olabilir. Şehriyar ne aşk kadını ne çocuk anasıdır; tam benim vaziyetim için yaratılmış, hazırlanmış, serveti pek kibarca kullanacak, harikulade zarif bir müstehliktir (Karay, 2009b: 133).

Şehriyar ile Mazlum Sami birbirleriyle çoğunlukla sizli olarak konuşur, çok nadir senli benli konuşmayı tercih ederler.

Mazlum Sami, Şehriyar ile evli olmasına rağmen aklına gençliğinde yaşadığı maceranın kişisi, ilk göz ağrısı olan Hüsniye gelince onu araştırır, ne durumda olduğunu öğrenir. Hüsniye'nin oğullarıyla birlikte yaşadığını ve dul olduğunu öğrenen Mazlum Sami Hüsniye'ye karşı bir özlem duyar ve kendisi evli olmasına rağmen onunla evlenme düşüncesine kapılır. Şehriyar'a ise çiftlik vererek rahatça yaşamasını temin ederek ondan kurtulmayı düşünür. "Mısır'daki çiftliği kendisine vermek şartıyla acaba ayrılmaya razı olmaz mı? En büyük irad kaynağı bu çiftliktir; bir kadını ömrünün sonuna kadar genişçe yaşatır. Alsın gelirini, keyfince gezsin, tozsun! (Karay, 2009b: 215)."

Mazlum Sami eşi Şehriyar'ın aslında güvenilecek ideal bir eş olduğunu fakat kendisine ihtiyacı olan samimiyet havasını vermediğini düşünmektedir.

Eserde, başından iki evlilik geçmiş olan Hüsniye'nin eşleri ile olan ilişkisine dair bilgi verilmemiştir.

Eserde, diğer bir çift olan Ali Dingil ile karısından söz edilse de, aralarındaki ilişkiye detaylı olarak değinilmemiş olup, Ali Dingil'in karısını aldattığından söz edilir.

Bugünün Saraylısı romanında, eşlerin ilişkisi Üftade ve Ata üzerinden anlatılır. Üftade ve Ata çifti oğulları Çetin ve evli kızları ile yaşamaktadırlar. Bu ailenin hayatı Ata'nın akrabasının kızı olan Ayşen'in evlerine gelmesiyle değişir. Üftade, Ayşen'in geleceğini öğrendiğinde huzursuz olur. Kızın yaşını bilmediği için tüm ihtimalleri kafasından geçirir. Eğer kız küçükse onun temizliği ile uğraşacağını, eğer yetişkinse de kızı kocasından kıskanma ihtimalini düşünür. Ata, Ayşen'i ilk gördüğünde güzelliğinden dolayı bu kızın evlerinde kalmasına ne karısının ne de kızının razı olmayacağını düşünse de kızı eve götürür. Karısının surat yapmasını engellemek için de bir süre önce kendisinde ortaya çıkan bir rahatsızlığı karısına karşı kullanır. Üftade kocasında ortaya çıkan bu rahatsızlığı öğrendikten sonra onun yorulması veya üzülmesi halinde bir anda ölmesinden korktuğu için bu konuda özverili davranır. Ata da ihtiyacı

olduğu durumlarda bu hastalığını karısına karşı kullanır. “O korkuyu sezen Ata, lüzum hasıl oldukça yorgunluk, takatsizlik hali takınır, yetmezse sol tarafını ve kolunu ağrıyormuşçasına uğma taklidi yapardı. Bu son rolü, ihtiyaten, büyük çingarin kopacağı güne saklardı (Karay, 2017f: 25-26).”

Ata ailesiyle birlikte Florya’ya gittiği bir gün eğiyle plaj gazinosunda otururken, Ata’nın patronunun oğlu Rüştü yanlarına üzerinde mayo ile gelir. Masalarına oturan Rüştü bir de içki ısmarlayınca Ata bu durumdan rahatsız olur. Ata ise eğinin gözlerinin Rüştü’nün vücudunda gezdiğini görünce çok bozulur ama belli etmemeye çalışır. İçinde bulunduğu durumu çok yadırgayan Ata, Rüştü masadan kalktıktan sonra eğine kızar. Fakat eği bunda kızılacak bir şey olmadığını söyleyerek kendisinin uyduğu gibi kocasının da zamana uymasını ister.

...Çocukçağız, plaja hemşiresini alıp geldiğine göre kötü maksadı yok; onu aile arasında oturtmak istiyor.

Sen bunları benim gecelik külahıma dinlet!

Başına sımsıkı geçirdiğin şapkana dinletiyorum. Şapkalı kafanı zamaneye uydur, efendi!... (Karay, 2017f: 55)

Ata, İsmail Bey ailesi ve Rüştü ile gezmeye gittiğinin gecesinde eve gelip odasına çıktığı vakit eği uyanır. Eğinin sağlam olmayan adımlarından keyif halinde olduğunu anlar fakat bu tarz zamanlar için “erkeğe böyle zamanında söz söylenmez” terbiyesiyle yetiştii için güleryüz gösterir (Karay, 2017f: 79).” Sadece kocasına şunu sorar:

Kimdi yanındaki kadınlar? Lavanta kokuları elbiselerine sinmiş. Balkona asmalı da havalandırmalı.

Aile idi, aile... Bizim kâtip İsmail Bey’in çoluğu çocuğu. Sizi pazar günü öğle yemeğine Arnavutköy’e çağırıldılar. Yarın anlatırım (Karay, 2017f: 79).

Ata, Ayşen evlerine geldikten sonra zamanla Ayşen’e karşı farklı duygular içerisine girer. Bazen bu duyguları o kadar yoğun yaşar ki, karısına koşup şöyle demek ister:

‘Ben Ayşen’i seviyorum. Asıl seven, aşkıyla çıldıran her şeyi göze alan benim! Kurtar beni bu dertten! Al, götür, tımarhaneye koy beni! Yazıhanede oturup gizli gizli, yüzlerce defa ismini yazıyorum. Hayali gözümün önünden gitmiyor. Delirdim, işte! Ne duruyorsun? Kocan

basbayağı delirdi. Yarın belki üzerine saldıracağım. Az önce otomobilde belinden kavrayacaktım; kendimi güç zapt ettim. Bir gün zapt edemeyeceğimi anlıyorum. Zincire şimdiden vurun rezaleti önleyin. Bu, sana düşer; senin vazifen!’ diye bağırarak istedi... (Karay, 2017f: 146)

Ayşen evlenip Mısır’a gittikten sonra Üftade onun bağladığı maaşı her ay yazıhaneye gidip kendi alıp, evi kendisi idare etmektedir. Kocasını artık eski Ata değildir. Neşesini kaybetmiş, dalgın, küskün ve hiçbir işe karışmayan bir adam olmuştur. (Karay, 2017f: 263)

Eserde, Feride ve Atıf çiftinin ilişkilerine detaylı olarak değinilmese de Atıf’ın çapkın bir adam olduğunun kayınvalidesi ve kayınpederi dahil herkes farkındadır.

Kadınlar Tekkesi romanında, Baki ile ilk eşi Ferhunde’nin ilişkisine detaylı olarak değinilmemektedir. Baki ile Ferhunde’nin ilişkisinde dikkat çeken Ferhunde’nin eşini hiçbir şekilde kıskanmamasıdır. Ferhunde eşine tutkun olan kadınların onun huzurunda eğilmesini, eteğini öpmesini hatta odasında sabahlamasını bile kıskanmamaktadır. Ferhunde Hanım konakta kendi odasından çıkmaz.

Baki’nin ikinci eşi Afıtap ise otuzlu yaşlarında basit fikirli bir kadındır. Baki ile arasında otuz yaş vardır. On senedir evlidirler. Baki’nin idris ve vefalarına tahammül etmeye alışmış olan Afıtap’ın en büyük avuntusu Baki’nin nikâhlı eşlerinden biri olmasıdır. Baki, Afıtap ile sıcakkanlı, körpe ve görgüsüz bir kız olduğu için evlenmiştir.

Eserdeki diğer eş ilişkisi Melal ile eşi Rıfat Yapıcı’nın ilişkisidir. Rıfat Yapıcı cahil ve işgüzar bir adamdır. Eşinin bilgili olmasıyla övünse de onun meclisine katlanamaz Kendisi rahat etsin diye eşinin günlerce Şeyhin konağında kalmasından memnun olur. Melal için ise eşi kaba ve cahil bir adam olduğu için adeta bir hayal kırıklığıdır.

Peryal’in eşi Mustafa ile ilişkisine değinilmez. Peryal’in eşinin vefatından sonra her sabah onun arkasından dua okutup, her yıl vefat yıl dönümünde kurban kestirip fakirlere dağıttığı, camilerden birinde mevlit okuttuğu bilinir.

Memhure'nin eşiyle olan ilişkisine değinilmez. Memhure nefesine hâkim olamayan bir kadın olduğu için eşini aldattığı bilinir. Memhure'nin bu durumuna Aldatma başlığında değinilmiştir.

Neşide ile İrfan Baki'nin vesilesi ile evlenmiştir. İrfan Baki'nin müritlerinden olduğu için Neşide de İrfan ile evlendikten sonra Baki'nin konağına gitmeye başlar. Neşide zamanla Baki'nin kendisine olan yakın tavırlarından rahatsız olur. Bu durumdan eşine söz ettiğinde ise İrfan, Şeyhin onun düşündüğü tarzda bir niyet içinde olmadığını böyle bir zat ile aynı yatakta yatsa dahi bir mahzur olmayacağını, Şeyhin bir Hak âşığı olduğunu Allah'ın cemalini aradığını belirtir. Ayrıca Hazret ile ne kadar yakınlık kurulursa o kadar feyiz alınacağını söyler.

Neşide ne derse desin eşini Şeyhten vazgeçiremez. En sonunda Şeyhin isteklerini yapıp eşini kışkırtmamayı ve onu konaktan uzaklaştırmayı düşünür. Fakat yine başarılı olamaz. En sonunda eşini terk edip annesinin evine dönmek üzere yola çıkar. Yolda eve geri dönüp eşiyle tekrar konuşmayı düşünse de bunun fayda etmeyeceğini düşünerek annesinin evine gider. Neşide eşinden ayrılmak istemese de kendisini buna mecbur hisseder. Çünkü eşinin Şeyh'ten kurtulamayacağını bilmektedir. “Karısını peşkeş çekecek derecede soysuz bir heriften ne beklenir (Karay, 2016: 273).” şeklinde yakınır. Neşide ile İrfan'ın barışması için araya birçok kişi girse de Neşide barışmayı kabul etmez. Bu sırada görünmesi de intihar edince, eşi İrfan hem kardeşinin üzüntüsünden hem de karısının onu terk etmesini kaldıramadığı için hastaneye yatırılır.

Kadri'nin vesilesi ile Neşide'nin karşısına yeni bir izdivaç adayı çıkar. Bu aday Neşide'nin babasının eski öğrencisi Harun'dur. Harun'un başından bir evlilik geçmiştir. Eşi şoförüne âşık olunca kocasını boşayıp şoförüyle yaşamaya başlamıştır. Harun kendisi için düzgün bir eş adayı aramaktadır. Neşide de onun istediği tarzda bir kadındır. Harun Neşide'yi görünce ondan etkilenir. Kadri ile konuşarak bu izdivacın gerçekleşmesi için gerekli adımı atar. Fakat Neşide yaşadığı travmatik durumlardan dolayı evlenmeye sıcak bakmaz. Zaten Harun bu teklifi yaptığında Neşide henüz İrfan'dan boşanmış değildir. Neşide'nin ailesi bu evlilik için Neşide'yi zor da olsa ikna eder. Harun, Neşide'ye âşık olmasına rağmen Neşide'nin kendisine tutkun

olmadığını bilmektedir. Fakat onun aradığı da aşktan evvel evlilik şartlarına uyacak, dürüst, ahlaklı ve güvенеbileceği bir kadındır. Neşide de bu kriterlere uyduğu için Neşide'nin onu sevmiyor olmasını problem yapmaz.

Neşide İrfan ile boşanır ve Harun ile evlenir. Bu evlilikte Harun her zaman Neşide'nin isteklerini yerine getirmiş, onu hep memnun etmiştir. Harun Neşide soyunurken bile onun yanına girmemektedir. Mahrem konulardaki teşebbüsü Neşide'ye bırakmıştır. En sonunda Palermo'da bir gece içtiği içkiden cesaret bulunca otele döndükleri zaman eşinin odasına girer ve ona:

Bırakınız da hiç değilse soyunmanızı seyredeyim,” dedi; Neşide tek lamba ışığında bu müsaadeyi verdi; sonra onu da söndürdü ve karanlıkta yürüyerek kocasının oturduğu koltuğu buldu. Evlenmeyi kabul edince buna razı olmak vazifesiydi.

Ertesi gün Harun'a biraz daha yakınlık duyduğunu görerek ara sıra fedakârlığa katlanmanın faydalı olacağına hükmetmişti. Nitekim öyle de oldu; aradaki buz yavaş yavaş çözüldü... (Karay, 2016: 652)

Zamanla eşinin yanında daha rahat hareket etmeye başlayan Neşide, artık eşinin yanında üzerini rahatça çıkarabilmeye başlar. Hatta Neşide eşine eve alışana kadar onunla uyumasını teklif eder. Bu teklif karşısında Harun Bey çok mutlu olur. Bu durum Neşide'nin artık eşine ısınmaya başladığının da göstergesidir. Fakat buna rağmen Neşide arada sırada ilk eşi İrfan'ı hatırlamaktan da geri duramaz.

Anahtar romanında, Kenan ile Perihan'ın ilişkisine baktığımızda aslında bu çiftin severek evlenmiş oldukları görülmektedir. Kenan, Perihan'ı vapurda görüp âşık olmuştur. Sonrasında kader onların yollarını yine denk düşürür. Kenan bu kez Perihan ile konuşur. Kenan'ın Perihan'ın ağabeyini tanıdığı anlaşılınca hep birlikte yemeğe çıkarlar. Kenan, Perihan'ın başından kötü bir evlilik geçtiğini bir süredir babasının yanında olduğunu ve buraya da hava değişimi için geldiğini öğrenir. Bu yemek ile Kenan ile Perihan'ın evlilik yolu açılır ve bir süre sonra da evlenirler. Kenan ve Perihan çifti evliliklerini 'mukadder' (Karay, 2017ç: 26) olarak görürler. Karşılıklarının, Kenan'ın Orhan'ı tanımasının veyahut Perihan'ın vapuru kaçırmamış olmasının, bankaya uğramış olmasının hepsi onlar için

mukadderdir. Perihan izdivaçlarını, “...İzdivacımızı, bilmediğimiz bir kuvvet hazırladı; karşı koyamayız! (Karay, 2017ç: 26)” şeklinde yorumlar.

Kenan ile Perihan Taksim’e taşındıktan sonra artık pek yalnız kalmamaya başlamışlardır. Kenan öğle yemeklerini dışarıda yemeye başlamış, karısıyla da hep dışarıda davetlerde, topluluklarda buluşmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise muhitindekileri taklit etmeleridir.

...Bizim mevkimizdekiler öyle yapıyor; biz de onlara benzemeliyiz! diye düşündükleri için, zahir eskiden farkına varmadan öylelerine imrendiklerinden, yapıları güzel bir şey, zaruri bir şey sandıklarından, kibarlık taslamaya can attıklarından dolayı, belki de Avrupa taklidi yüksek sosyete kurmayı rejimin icabı ve gördükleri iltimaslı nimetin mukabelesi saydıklarından, onu da başardıklarını anlatmak istediklerinden ötürü, çeşitli sebeplerle, saiklerle işte böyle olmuşlardı. Fazla sivrilmişler, samimi taraflarını kaybetmişlerdi (Karay, 2017ç: 43-44).

Batı’ya benzeme düşüncesini kabul eden erkekler eşlerini serbest bırakmıştır. Kenan da bunlardan biridir. Perihan’ın her gün ikindi vakti dışarı çıkmasına, bir ara da sabahları tek başına yürüyüşe çıkma olayına, tenise, biniciliğe merak salmasına bir şey dememiştir. Zira Kenan’ın şöyle bir düşüncesi vardır:

...Yarın mebus olurum, vekil olurum, yüksek vazifelerle Avrupa’ya, Amerika’ya giderim. Karım silik kalmamalı!” diye düşünmedi miydi? Görgüsüz yetişmiş rical kadınlarının oralarda nasıl gaflar yaptıklarını biliyordu, gözleriyle de görmüştü; utancından yere geçmişti Fakat... (Karay, 2017ç: 45)

Kimi erkek bir yere gittikleri vakit karısının o topluluk içinde beğenilmesini bir vazife olarak görmektedir. Kenan, Perihan’ın toplum içinde beğenilmesinden hoşnutluk duyar, “...Perihan’ın yalnızca bir kerecik umumi heyetine bakardı; küçük düşürülmediğini görünce memnun olurdu (Karay, 2017ç: 91).”

Perihan’ın kendisini aldattığını düşünen Kenan, bu düşünceyi aklından geçirdikçe akli hep Perihan’ın ilk eşine gider ve “...Acaba ilk kocası serseri mimar bütün münasebetsizliklere rağmen o tarafını keşfetmiş miydi? Benden daha iyi bir koca mıydı? (Karay, 2017ç: 69).” şeklinde yorumlar

yaparak kendisini Perihan'ın ilk kocasıyla kıyaslamaya başlar. Kenan ve Perihan arasındaki bu aldatma şüphesi Aldatma başlığında ele alınmıştır.

Kenan, Perihan'ın onu aldattığını düşünmeye başladıktan sonra karısının ilk günden beri üzerinde kurduğu hakimiyeti, kendisinin de beceriksiz bir erkek olduğunun farkına varır. Perihan'ın erkeğe alışkın bir kadın olduğunu, evlilik hayatında da tecrübeli olduğunu ve bunu tavırlarıyla belli ettiğini düşünmektedir. Kenan kendisini eşinin yanında pasif bir erkek olarak görür.

...İş hayatında çabuk ve kolay yer yapmaya, birinci dereceyi kazanmaya muvaffak olan Kenan, aile ocağında ve karısının yanında bu mevki alamamıştı; ikinci role düşmüş, sönük, silik kalmıştı. Karısının hatırı, cazibesi için konuşulan ve meclislerde o yüzden tahammül edilen erkeklerden... (Karay, 2017ç: 130).

Hem bunu Perihan gayet ustaca, kavgasız patirtısız, güzel güzel geçinme şeklinde başarmıştı; birinci izdivacında erkeğe kendisini ezdirmiş, ikincisinde onu ezmişti; belki de o kadar hiçe saymıştı ki aldatmayı hakkı sanmıştı. Vecdi huyunda delişmen, kadını hırpalayarak idare etmesini bilen bir erkekten sonra Kenan Perihan'a çocuk oyuncuğu gibi gelmişti (Karay, 2017ç: 130-131).

Eşinin aile görgüsü de Kenan'inkinden yüksek seviyede olduğu için Kenan bu kısımda da eşinin gerisinde kalır. (Karay, 2017ç: 131)

Kenan ile ikinci evliliğini yaşayan Perihan'ın ilk evliliği üç yıl sürmüştür. Bu evlilik mutsuz bir evlilik olmuştur. Perihan bu üç yıl boyunca eşi Vecdi ile düzensiz bir hayat yaşamıştır. Tüm paraları eğlencelerde harcayıp sonrasında gazsız, elektriksiz yaşamak zorunda kalmışlar, eşyalarına el konulmuştur. Perihan bu berbat hayata ancak üç yıl katlanabilmiştir. Perihan Vecdi ile olan evliliği boyunca ona bağlı bir eş olmuştur. İlk heyecanlarını onunla yaşamıştır. Fakat evliliklerinin cinsellik üzerine kurulu olması onu rahatsız etmiştir. Vecdi ile en özel anlarında bile eşinin aklının başka kadınlarda olduğunu fark ediyordu:

...Bu, bizimki bir evlenme midir? Yoksa sadece cinsî arzuların ifratla tatmininden ibaret bir birleşme, bir boğuşma mıdır? Ne oluyoruz?" diye o şekilde, yalnız hırslara yer verilen ve kadına yalnız dişi gözüyle kıymet

biçilen sevişmeleri kendi yaradılışına, hatta bazı defa haysiyetine yakıştıramamıştı (Karay, 2017ç: 183).

Vecdi, eşi Perihan'ı parmağında istediği gibi oynatmıştır. İsteddiği her şeyi ona yaptırmıştır. Perihan, her ne kadar Vecdi'nin onunla sevgiden dolayı cismanî arzularından dolayı birlikte olduğunu bilse de eşini çok defa terk etmeyi düşünmüş, fakat eşinin bir iki lafıyla hemen yumuşamıştır. Perihan bir gün hamile olduğunu öğrenir ama bu durum eşi Vecdi'yi memnun etmek yerine aksine öfkelenir: “Ben,” diyordu, önümde çocuk arabasını iterek, yanımda memelerinden sızan sütleri emsin diye göğsüne tülbent sokmuş, paytak yürüyüşlü bir emzikli bayan, Maçka viranelerinde dolaşamam! (Karay, 2017ç: 186).”

Vecdi, Perihan'ın hamileliğini hiç benimseyemez, eşine sürekli söylenir. Perihan da bu duruma dayanamaz ve çocuğunu aldıracağını söyler. “Sen zaten baba olmaya layık değilsin! İsteddiğini yapacağım. Haydi, şimdi doktora gitmeye hazırım. Fakat şunu bil ki onu kaybettikten sonra benim için sen de ölmüş olacaksın! (Karay, 2017ç: 186).” der ve çocuğu aldırır.

Çocuğunu aldırmasının ardından babasının evine giden Perihan'a Vecdi rahat vermeyince o da kardeşinin yanına İzmir'e gider. İzmir seyahatinde de Kenan ile tanışır. Perihan “İlk kocasını bir an bile sevemediğini Kenan'a vardiktan sonra mükemmelen anlamıştı. Birbirine zıt karakterlerin daha iyi anlaşacakları yalandır... (Karay, 2017ç: 183).”

Perihan, Kenan ile bir başkasıyla birlikte olduktan sonra tanışmış olmasından dolayı üzüntü duyar. Kenan'ın temiz ruhlu, temiz huylu bir adam olduğunu, halbuki kendisinin aklından Kenan ile mahrem kimi zamanlarında arsız arzular geçtiğini düşünüp utanır. Bunun sebebi olarak ilk eşini görmektedir.

Kenan rahatsızlanıp kliniğe yatırıldığında Perihan Kenan'ın yeleğinde bir anahtar bulur ve tıpkı kocasının onun hakkında düşündüğü aldatma ihtimali gibi bir ihtimali o da kocası için düşünür.

Vecdi, Perihan'ı kaybetmiş olmanın üzüntüsünü yaşamaktadır. Fakat bu kaybedişin ardındaki sebebin de kendisi olduğunu bilmektedir. “Zira ben o zamanlar kadını yalnız madde ve cisim tarafından gören bir erkektim. Perihan bu görüşteki erkekten hazzetmezdi (Karay, 2017ç: 245).”

Perihan, Kenan'ın kendisi için ideal eş olduğunu düşünmektedir.

Şu var ki Perihan'ın tipi Kenan'dır. Onun göğsüne başını dayadığı zaman daha fazla heyecan duyuyor. Belki Kenan başka bir kadına o zevki veremez. Eh vermesin... Anlamadığı, anlatamadığı bir lezzetle kendisini uçuruyor, eritiyor ya! (Karay, 2017ç: 266).

Romandaki diğer eş ilişkisi ise Kenan'ın akrabası olan Rüstem ve eşi Halime'nin ilişkisidir.

Rüstem memurluk yaptığı köylerden birinde eşi Halime'yi görüp beğenmiş, daha on altısını doldurmadan da evlenmiştir. Halime yeni harfleri zor sökmektedir ama rakamlarla arası iyidir. Eski harflerle de Kur'an okumasını öğretseler de onu okuyamamaktadır. Daha yirmi ikisinde olan bu kadın eşine bağlı bir kadındır, ev işleri yapmaktan hoşlanır. Sokağa çıktığı zamanlarda başını iyice örter. İnce bacakları ve makyajsız yüzü ile yine etrafındakilerin ilgisini çeken bir kadındır. Dışı tarafı ağır basan bir kadındır ve Rüstem'i de bu yönüyle elde tutmaktadır. (Karay, 2017ç: 202-203)

Ayin On Dördü romanında, Rayiha ile Rıdvan on yıllık evli bir çifttir. Bu çift birbirlerini gördükleri ilk gün âşık olmuşlar, tanıştıkları hafta da evlenme kararı almışlardır. Rayiha ile Rıdvan' a ailelerinden mal varlığı kaldığı için maddi durumları iyidir. Bu çift yazları kendilerine ev kiralarlar ve yazı orada geçirirler. Karı koca tanıdık ya da yabancı fark etmeksizin birilerini görmeye ihtiyaç duymadan yaşamayı severler. Komşuları Rahim Bey'in evinde bir kadının dolaştığını görürler. Başlarda bu kadını çok net göremedikleri için kim olduğunu anlayamazlar fakat sonradan o kadının Rıdvan'ın eski sevgilisi Rahşan olduğu anlaşılır. Rayiha, kadının eşinin eski sevgilisi olduğunu anladıktan sonra sürekli Rahim ile Rahşan'ı izleyip onlar hakkında yorumlarda bulunur. Rıdvan eşinin bu tavırlarını kıskançlığa yorar. Ve eşine boş yere böyle tavırlar içine girdiğini söyler.

Rıdvan on yıllık evlilikleri süresince eşinin onun fikrine uymaya hazır olduğunu gördüğü her zaman onun isteklerini yerine getirmiş bir adamdır.

On senedir hep böyle olur, neticede karımın arzusunu yerine getiririm; fakat onu benim fikrime uymaya hazır gördükten sonra. Galiba sızılıtsız yaşayan çiftlerdeki keramet bu! Kadın veya erkek, hiçbiri işi inada bindirmemelidir; hele kadın uysal davranır görünme şartıyla her dediğini yaptırabilir (Karay, 2009ı: 22).

Rıdvan eşi Rayiha'nın tam çağında olduğunu ne tamamen olgun ne de ham olduğunu düşünmektedir. Ona göre eşinin olgunluğu için beş yıl gerekmektedir. Rıdvan bu durumdan memnundur.

Rıdvan'a göre erkeğin diğer kadınlara baktığında o kadınların da temiz, sağlam olduklarını düşündüren bir eşi olmalıdır. Rıdvan için Rayiha böyle bir kadındır. Rayiha'yı tanıdıktan sonra sadece onun değil, diğer kadınların da değeri Rıdvan'ın gözünde yükselir. (Karay, 2009ı: 68)

Rıdvan ile olan mutluluklarının kendilerine yettiğini düşünen Rayiha, zengin olmalarının da onları bir derece kayırdığını düşünse bile her zengin çiftin mutlu olmadığına şahit olduğunu fakat kendilerinde böyle bir şey olmadığını çünkü mutsuz olmamak için dikkat ettiklerini düşünmektedir: "...Saadetin aşırı derecesi insanı bataklık nebatları gibi sazlaştırır. Zekâmızı kullanıyoruz; karşılıklı hoşgörülük, hatta bazı defa fedakârlık bile gösteriyoruz..." (Karay, 2009ı: 89).

Rıdvan kimi zaman hoşuna giden bir kadın gördüğünde onunla evlenmiş olsa nasıl olacağını bir süre hayal edip sonra da eşini seçmiş olmasından dolayı memnuniyet duyar. Aynı durumu Rayiha da yaşar. Rayiha, Haydar Bey ile evlenmiş olsa nasıl bir evliliklerinin olacağını düşünür fakat bu düşüncesinden dolayı utanır. Rayiha kendisini tek bir erkeğe bağlamış ve bu erkeğin sevdiği erkek olan kadınların ne kadar gururlu olduklarını düşünür. Kendisi de tek bir erkeğe bağlı kalmıştır. Rayiha kendisinin hararetli, hislerini yansıtan bir kadın olup diğer kadınlar gibi çeşni değiştirmeyi zevk olarak görme gibi rezaletler yapmayı tek erkeğe bağlı kalmış olmasının sebebi olarak Rıdvan'ı görür:

Rıdvan gibi bir erkeğe düşmemelerinden! Başka bir koca, hele on yıl geçince karısıyla baş başa ne Boğaz'ın sonuna gitmeye razı olurdu ne de arabayı boş tarlalar ortasına çekip genç âşıklar gibi sevişmeye yanaşır. Haydar Bey bunu hiç yapmazdı (Karay, 2009ı: 142).

Rayiha, eşini Rahşan'dan daha çok sevdiğini düşünmektedir. Zira ona göre eğer Rahşan kendisi gibi Rıdvan'a aşkla baksa, onu bu kadar sevse Rıdvan ondan ayrılmazdı. Fakat yine de kocasının Rahşan'ın cismani taraflarını arada bir tasavvur ettiğini düşünür ve şöyle bir karar alır:

“Seyahatte kocama mükemmel bir metres olacağım. Öylesine ki bende hem beni bulacak, hem de bir yabancıyı! (Karay, 2009ı: 127).”

Rıdvan ile Rayiha'nın ilişkisi bazı çiftlerdeki gibi birbirlerine katlanma üzerine kurulu değildir. Rıdvan eşiyile arası bozuk olsa bile onu görmeyi arzulayan, onu özleyen, onun güzel yanlarını hatırlayıp içlenen bir adamdır. Rayiha ise Rıdvan ile birbirlerine büyük bir aşkla bağlı olduklarını şöyle dile getirir:

Rıdvan beni gönlümün ihtiyacı kadar seviyor, hudutsuz bir sevgi. Ben de kendisinden on yıl sonra hâlâ ilk okşanan bir genç kızın aldığı zevki duyuyorum. Ne kadar romantiksiz insanları! Bir arada elli yıl yaşayabilsek Victor Hugo ile Juliette'de olduğu gibi aşkımız hüviyetinden bir zerre kaybetmeyecek (Karay, 2009ı: 141).

Rayiha'nın, Rahşan'ın katilinin kendisi olduğunu söyleyerek Haydar'a oynadığı oyundan Rıdvan hoşnut değildir. Zira ona göre şaka yahut oyun derken gerçekten âşık olabilme ihtimalinin gerçeğe dönüşmesi söz konusudur. Bu yüzden eşini uyarır.

Çete romanında, Ernest irtibat zabiti olarak tayin edildiği zaman Nina'yı mülteciler arasında görüp beğenir. Nina hakkında birkaç araştırma yapan Ernest onun kim olduğunu öğrenir. Ernest, Nina ile tanışır ve sık sık görüşürler. Bu görüşmeler sayesinde aralarında dostluk oluşur. Ernest, Nina'yı korumayı kendisine görev edinir. Yine birlikte oturdukları bir gün Nina, Ernest'e evlenme teklifi eder ve evlenirler. Nina'nın da bu evliliği isteme sebebi Ernest'in onu koruma isteğidir. Bunun dışında Ernest'e karşı bir aşk beslememektedir. Ernest ise hem Nina'yı korumak için hem de onu sevdiği için onunla evlenir. Ernest, Nina'ya olan duygularından Kolonel'e şu şekilde bahseder:

Evlendim. Zira Nina'yı seviyordum, Nina'yı kurtaracaktım. Korkuyordum ki, o da birçokları gibi İstanbul'da yeni açılmış Rus lokantalarının süsü, İngiliz zabitlerinin şahane vekarlı hizmetçisi olmasın... Kumarhanelerde çığırtkanlık yapmasın... Asker kaputlarının formlarını sökerek yolda pasta satan eski çar zabitleriyle pansiyon arkadaşlığı etmesin. İstiyordum ki, güzel başının içinde birikmiş korkunç vakaların çalkantısından kurtulsun, tekrar refaha, saadete, layık olduğu kibar hayata dönsün... (Karay, 2017b: 110).

Nina Adana'ya eşinin yanına gitmek için yardımcısı Bekirof ile yola çıkar. Yolda saldırıya uğrarlar ve Bekirof ölür. Nina'ya da Kıran'ın çetesinden Yoksul ve Öksüz Nina'ya yardım ederler ve onu Kıran'ın yanına götürürler. Başlarda birbirleriyle hiç konuşmayan Nina ve Kıran sonradan sohbet etmeye başlarlar. Birkaç gün de yalnız baş başa kalan Kıran ve Nina birbirlerine âşık olurlar ve yakınlaşırlar. Fakat bu baş başa kalışlar uzun sürmez ve ayrılık vakitleri yaklaşır. Kıran her ne kadar Nina'ya veda etmek istemese de Nina'nın onunla kaldığı takdirde böyle bir hayata uzun süre katlanamayacağını düşünür.

...Kocasının servetiyle yeniden zenginleşmiş olan bu kadını istiladan kurtulamamış olduğu takdirde, Kıran memleketinde nasıl barındırabilirdi? O memleket ki, halasa ermezse kapısı kendisine kapanmış olacaktı. Rusya'ya geçemezler, Fransa'ya gidemezler, Suriye'de kalamazlardı. Sefalet, aşkın cilasını bozan ve madenini kemiren bir küftür (Karay, 2017b: 137).

Nina ile Kıran birbirlerine veda ederler. Ardından ise Nina geri gelir ve etraflarının çevrildiğini Kıran'a söyler. Sonra Kıranlarla birlikte cephede savaşır. Aradan geçen onca zamandan sonra Nina'nın yakınları onun öldüğünü düşünür. Aslında Nina hayattadır, Kıran ile evlenmiştir, Gülcihan adında bir kızları olmuştur ve mutlu bir şekilde yaşamaktadırlar.

Yezidin Kızı romanında Zeli ile Şemun arasındaki ilişkide Zeli eşini aldatan bir kadın, eşi de buna göz yuman biridir. Zeli ile Şemun vapur yolculuğu yaparken Zeli, Hikmet Ali ile tanışır. Eşi Şemun'u da Hikmet Ali'ye uşağı gibi tanıtır. Şemun başlarda bu durum karşısında sessizliğini korur fakat sonradan Hikmet Ali ile Zeli'nin gittikçe yakınlaşmasıyla Hikmet Ali'nin Zeli'ye kendisini iyice kaptırdığını anlayınca Hikmet Ali ile konuşmaya karar verir. Hikmet Ali'ye kendisinin aslında Zeli'nin uşağı değil de eşi olduğunu ve Zeli'nin akli dengesinin yerinde olmadığını şu şekilde ifade eder: "...Hasta şuuru ne tasavvur ederse, ne yapmak istetirse ona uyuyorum. Kocası yerine uşağı oldum; Kürtçe öğrendik; yabancı memleketlerde şatolar satın aldık, adamlar kiraladık. Aldatıyor ve aldanyoruz (Karay, 2017a: 118)."

Dişi Örümcük romanında Nurper ile Sadun çifti bir yıllık evlidirler. Henüz yirmi altısında olan Nurper ilk evliliğini on yedi yaşında yapmıştır.

Sadun, Nurper'in üçüncü eşidir. Nurper'in ilk eşinden bir kızı, ikinci eşinden de bir oğlu vardır. Sadun, kumar oynatan bir arkadaşının evinde hizmetçilik ederken tanıdığı Nurper'i hem sever hem de haline acır. Sonrasında ise Sadun, Nurper ile evlenir. Ellerindeki parayı vur patlasın, çal oynasın yiyerek bitirirler. Sonra da bir tanıdığı vasıtasıyla Arabistan'a kâtip olarak atanır. Eşi ve eşinin küçük oğlu ile Arabistan'a giderler. Nurper burada Hayati hariç etrafında bulunan neredeyse tüm erkekleri kendisine âşık edip oynucağı haline getirir. Ayrıca bu erkekleri birbirlerine düşürür. Eşi iş için bir yere gittiğinde Nurper kendisine oyuncak ettiği bu erkeklerle gezip tozar. Nurper bir yandan da Hayati ile dertleşip ona eşinin kumara düşkünlüğü yüzünden ellerindeki her şeylerini kaybettiklerinden bahseder.

Nurper her gün farklı farklı kürkleri, pırlantalar, elbiseler değiştirir. Eşi bunları nereden aldığını sorunca ise cevap vermeyip kavga çıkarır. Sadun eşinin hem bu hallerine hem de sürekli başka erkeklerle gezip tozmasına tahammül edemez duruma gelir. Eşinin, eski eşleriyle yazıştığı mektupları yakalar. Eski eşlerin Nurper'den hâlâ vazgeçemediklerini görür.

Heriflerin gözü hâlâ Peri'de! İkisinin de mektupları elime geçti. Zengin olan kavaf, nem var, nem yok, senin diye yazıyor; yolladığı fotoğrafını koynunda sakladığın, bir şeye ihtiyacı varsa bildirmesini ilave ediyor, öbürü zavallı Baltalimanı Kemik Hastanesi'nde yatıyormuş; 'Son nefesimde seni alacağım' gibi acıklı sözlerle dolu bir mektup! Belki de ben de Peri'yi arayacağım, lakin... (Karay, 2009c: 277).

Tüm bu olanlardan sonra Sadun artık dayanamaz ve boşanmaya karar verir. Durumu Nurper ile konuşup boşanma konusunda eşiyile uzlaşır ve görev yerini başka bir yere aldırarak Nurper'den tamamen uzaklaşır.

Nurper, Sadun ile boşanmasının ardından ona kocalık yapmasından ziyade çocuklarına babalık yapması için kendisinden yirmi yedi yaş büyük olan Hayati ile evlenir.

Eserdeki diğer eş ilişkisi Ebu Ali ve üç eşinin ilişkisidir. Bu ilişkilere detaylı olarak değinilmemekle birlikte Ebu Ali'nin ilk eşinin yaşlı ama paralı olduğu, ikinci eşinin ebelik yaptığı, üçüncü eşinin ise henüz on beşinde olduğu ve kumalarının ve eşinin geliriyle keyif çattığı bilinir. Ebu Ali'nin üç eşi olmasına rağmen o yine gözü dışarıda olan bir adamdır.

Nurper'in şehre gelmesiyle Nurper'e abayı yakar ve onun peşinde dolaşmaya başlar.

Eserde Bahtiyar ile eşi Nebahat'in ilişkisine dair bilinen Nebahat'in kocasını çok kıskanması, eşi Bahtiyar'ın ise karısına sadık bir eş olmamasıdır.

Yerini Seven Fidan romanında, Hasan ile Nevbahar arasındaki eş ilişkisine bakıldığında Hasan'ın Nevbahar'ın üçüncü eşi olduğu bilinmektedir. Nevbahar ilk evliliğini on yedi yaşında kendini paşazade olarak tanıtan bir serseri ile yapmıştır. Bir yıl süren bu evlilikte Nevbahar'ın eşi Saim elindeki tüm parayı tükettikten sonra karısını kötü yola sokup onun üzerinden para kazanma düşüncesine girince Nevbahar bu durumu kabul etmez ve eşine boşanma davası açar. Eşi başta boşanmayı kabul etmez. Hasan Usta'nın, eşini tehdit ve para ile ikna etmesiyle eşinden boşanan Nevbahar, eşiyile boşanma davasını gören hakim ile evlenir. Fakat bu hakim kısa süre sonra vefat edince Nevbahar dul kalır. Nevbahar'a nikâhsız yaşama teklifleri gelir. Tam bu sırada Hasan Efendi'ye rastlayan Nevbahar Hasan Efendi'den yardımlar görür ve onun teklifini nikâhına girme şartıyla kabul eder. Hasan Efendi başta bu evliliği kabul etmese de Nevbahar'a platonik bir aşk ile bağlı olduğu için kabul eder. Nevbahar, Hasan Efendi'nin kendisine olan aşkından ve kendisinin de ona olan sevgisinden şöyle bahseder: "...Ama gözümün içine bakar, bir dediğimi iki etmez. Evliya gibi adamdır; ben de onu sayar, hem de severim, üzerine toz kondurmam (Karay, 2009h: 64)."

Nevbahar, Hasan Efendi'ye karşı saygı ve sevgisinin olduğundan söz etse de Hasan Efendi'nin akrabası olan ve onların evinde kalmaya başlayan Erbil ile Hasan Efendi'yi aldatır. Erbil ile Nevbahar arasındaki bu münasebet Aldatma başlığında ele alınmıştır.

Nilgün romanında, vapur yolculuğunda birçok erkeği kendisine hayran bırakan Nilgün, Ömer ile nişanlanır. Ömer'in iş için bir süre uzaklara gitmesinin ardından Nilgün vapurda kendisine ilgi gösteren diğer erkek olan Prens Ahmet ile evlenir ve Mapa Kraliçesi olur. Hedefi zengin koca bulmak olan Nilgün, Ömer ile nişanlı olmasına rağmen bu kısmeti geri çevirmek istemez. Her ne kadar Ömer'i seviyor olsa da esas hedefinde sevgi olmadığı

için Ahmet ile evlenir. Ömer ile olan konuşmasında “Sevmeden yaşanılacak bir koca bulmak kararıyla geldiğimi unutuyorsun yavrum! (Karay, 2017d: 217).” şeklinde konuşarak hedefinin maddiyat olduğunu bir kez daha vurgular.

Nilgün, Melik Ahmet’i sevmese de ondan hoşlanır. Melik Ahmet ise karısı Nilgün’e karşı her zaman nezaketli davranır, Nilgün’ün ani huy değişmelerine karşı daima sabırlı davranır ve sebebini sorgulamaz. Melik Ahmet eşinin lisan bilmesinden, iyi giyinmesinden, cemiyet usullerini bilmesinden dolayı memnuniyet duyar. Nilgün, Ahmet ile evlenmeden önce onunla ancak kendi arzusu doğrultusunda birlikte olacağına dair söz alır. Nilgün böyle bir söz alarak kendisini sevdiği adama saklamıştır. Eski nişanlısını eşine dayısı olarak tanıtan Nilgün, bu sayede Ömer’in evine daha rahat girip çıkmasını sağlar. Bir gün eşi Ahmet’in yokluğunda da sevdiği adam olan Ömer ile birlikte olur. Sonrasında Nilgün’ün hamile olduğu öğrenilir. Eşi bu çocuğu kendisinin sansa da aslında bu çocuk Ömer’in çocuğudur.

Yeraltında Dünya Var romanında, eşler arasındaki ilişkiye pek değinilmemekle birlikte eşyle arasında otuz yaş fark olan Madam Zaydun’un Nebil ile tanışınca ondan hoşlandığı ve bunu Nebil’e belli ettiği görülmektedir. Eserde bir de Nebil’in eski komşusu Nesibe ve kızından söz edilir. Nesibe kızını zengin bir tüccar ile evlendirmiştir. Fakat kızı, eşine bir türlü ısınmamıştır.

Sonuncu Kadeh romanında, eş ilişkisine pek değinilmemekle birlikte Cemşid’in altmış yedi yaşından sonra Perran Hanım ile evlendiği, bu evlilikte eşlerin birbirlerine karşı karşılıklı şefkat ve hürmet içinde buldukları ve zaten onların da bundan ötesini de düşünmedikleri görülmektedir.

İki Cisimli Kadın romanında, Pervin’in eşi ile olan ilişkisine detaylı olarak değinilmese de Pervin’in Reha ile tanıştıktan sonra ona âşık olduğu görülmektedir. Evli olmasına rağmen Reha’ya onunla flört edebileceğini söyleyen Pervin, Reha’nın başından geçen aşk macerasını dinledikten sonra Reha’ya onu çok sevebileceğini söyler ve eşinden ayrılıp Reha ile birlikte olmaya karar verir.

Memleket Hikâyeleri kitabındaki “Küs Ömer” başlıklı hikâyede, Zehra olgunluk çağına gelince ailesi tarafından Ömer ile evlendirilir. Evlenmelerinden bir ay geçtikten sonra Zehra eşine alışmaya, ona karşı sevgi beslemeye başlar. Ömer huy olarak değişik bir adamdır. Hiçbir konuda yenilgiyi kabullenemeyen Ömer, eşi Zehra’nın evvelden beri beslediği kazı kaz dövüştürme eğlencesine sokup mağlup olunca evi terk eder. Zehra bir yıl boyunca eşinden haber alamaz. Sadece birileri ara sıra onu gördüklerini söylerler.

Aynı kitapta geçen “Komşu Namusu” başlıklı hikâyede ise, Baki Efendi arkadaşlarından eşinin kendisini aldattığını öğrenir. Fakat çocuklarına tek başına bakamayacağını düşünüp eşinden boşanmayı göze alamaz ve eşinin kusurunu gizler.

Aynı kitapta geçen “Koca Öküz” başlıklı hikâyede ise, Hacı Ağa evli olmasına rağmen, kasabada dilden dile gezen hayat kadını olan Çiçek Emine’yi evine getirir. Hacı Ağanın eşi evdeki yorucu işler ile uğraşırken, Hacı Ağanın Çiçek Emine ile keyif yaptığı bilinir. Hacı Ağanın yaşadığı bu ilişkiye oğlu dahil hiç kimse sesini çıkaramaz.

2000 Yılın Sevgilisi romanında, eşler ilişkisine bakıldığında eserde geçen iki alt hikâyenin kahramanlarının ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi Parmis İse Tamara çiftidir. Sideli korsan reisi Parmis, esir tüccarı Agama’nın yanında gördüğü bir esiri çok beğenir ve onu satın almak ister. Fakat bu esirin sahibi Tarsos Hazretleri olduğu için Parmis esiri alamaz. Parmis, adının Tamara olduğunu öğrendiği bu kızın sahip olduğu her şeyi İzopar’a verme karşılığında ondan alır. Elindeki her şeyi Tamara uğruna feda ettiği için Parmis’in halkın gözünde itibarı artarken İzopar’ın itibarı azalır. İzopar zindana tıklır, Parmis ülkenin başına geçer ve ardından Tamara ile evlenir. Üç yıl boyunca ülkede refah ve saadet hâkim olur. Tamara ve Parmis de birbirlerine karşı büyük bir aşk beslemektedirler.

Tamara, kadın olduğu halde bir an bile kendisini yalnız kendisine hasredemiyordu. Parmis’in ruhunu da ruhuna karışmış buluyor, bir vücutta iki ruh taşıyordu. Onun içindir ki kocası yanında değil iken de mevcudiyetini duyuyor, yıkanırken, ovulurken, süslenirken, her yaptığı hareketi gördüğüne ve beğendiğine inanıyordu. Erkek de aynı ruh hali

içindeydi: Hiçbir güzellik yoktu ki karşılaşınca ona Tamara'sını özletmesin ve Tamara'nın daha güzel olduğuna inandırmasın! (Karay, 2009ç: 193-194).

Parmis ile Tamara evleneli üç yıl olmasına ne Parmis başka bir kadın ile ne de Tamara başka bir erkekle ilgilenir. Birbirlerinden başka kimseyle ilgilenmezler.

Parmis ve Tamara'nın ülkesi Romalılar tarafından saldırıya uğrar. Bu saldırının sonunda bu işi Tamara'nın planladığı anlaşılır. Tamara aslında ülkesi için casusluk yapmıştır. Bu casusluğu sırasında da Parmis'e âşık olmuştur. Tamara Parmis'e tüm gerçekleri açıkladıktan sonra ondan ayrılmayacağını söyleyerek yüksek sesle yemin eder: "İlahlar huzurunda ahdediyorum. Parmis ile yaşayacağım, Parmis ile öleceğim. Başka hayat tanımıyorum (Karay, 2009ç: 226)."

Eserdeki diğer alt hikâyenin kahramanları olan Ali Pars ile Zerrintaç'ın ilişkisine bakıldığında, Ali Pars ile sonradan ismi Zerrintaç olarak değişecek olan Amora birbirlerini gördükleri an birbirlerinden etkilenirler. Bu çift bir zaman sonra sevgili olur. Keykubad'ın Alanya'yı işgalinin üzerine Paros Amora'yı alıp götürür ve ona gerçek isminden, esir düşmesine kadar kendine dair tüm gerçekleri anlatır. Hükümdarın emriyle Amora'nın ismini Zerrintaç koyarlar. Ve nikâhları kıyılır. Birbirlerine çok büyük bir aşk ile bağlı olan Ali Pars ile Zerrintaç'ın aşkı şu şekilde anlatılır:

...Ali Pars'tan başka varlık tanımıyor, kocasına tapıyor, ona çok defa bir heykel vaziyeti vererek ayaklarının latına çiçekler yayıyor, meyveler seriyor ve dizlerine başını dayayıp yüzünü hayran hayran seyre dalıyordu. Zerrin Fransızların 'büyük âşık' dedikleri tipten, kendisini tamamıyla muhabbete vakfetmiş bir kadındı. Sevmek ve sevilme için yaşıyordu; üst tarafı teferruat kabilindendi (Karay, 2009ç: 304).

Zerrin bu halde idi; lakin Ali başka türlü müydü?

Tek kadına, karısına tutkunluğu, sarayı dolduran cariyeleri hayrete düşürüyor, bu fethedilmez gönül kalesini ele geçirmek ve bütün fetanlıklarını kullanarak sabık tekfur kızına bir aşk hüsrânı çektirmek için onları gayrete getiriyordu ama Kayıhanoglu hiç birine aldırıyor, uzakta iken Zerrin'in hayaline, yakında bulunduğu zaman daha latif görünen

cismaniliğine meftun, tam sadakatinden ayrılamıyordu (Karay, 2009ç: 317).

Ali Pars ile Zerrintaç'ın Gülnihal adında bir kızları olur. Zerrintaç'ın gözü eşi ve çocuğundan başka bir şey görmez.

Eserde Keykubad ve sonradan ismi Mahperi olacak olan İrena'nın ilişkisine bakıldığında Keykubad'ın Mahperi ile evlendikten bir süre sonra bazı fikirlerinden dolayı Melike Adile ile evlendiği bilinir. Melike Adile'den iki oğlu olan Keykubad ikinci eşi ve çocuklarına ilk eşi ve çocuğuna olduğundan daha fazla sevgi besler. Mahperi ise oğlunu babasını zehirlemesi yönünde teşvik eder.

Eserlerde aşk evliliği yapanların aralarındaki bağın daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Mantık evliliği olarak kurulmuş evliliklerde ise aldatma göze çarpmaktadır. Kimi eserlerde ise aldatılan eşlerin bu durumu sineye çekip eşini affettiği de görülmektedir.

2.2.1. Aldatma

Türkçe Sözlükte aldatmak; "...karı ve kocadan biri eşine sadakatsizlik etmek, ihanet etmek, oyalamak, avutmak (Şükrü Halûk Akalın ve öte., 2011, s. 88)." gibi anlamlara gelir. Eşlerin birbirlerine cinsel yahut duygusal olarak bağlı kalamamalarıyla aldatma meydana gelir. Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerinde aldatma eylemi sıklıkla geçer. Refik Halit Karay'ın eserlerinde aldatma sebeplerine bakıldığında erkeklerin gerçekleştirdiği aldatma eylemlerinde genellikle aşktan ziyade bir gönül eğlendirme söz konusu iken, kadınların gerçekleştirdiği aldatma eylemlerinde bu durum farklılaşır. Genellikle mantık evliliği yapmış olan kadınların gerçek aşkı bulup eşlerini aldattığı göze çarpar. Bu kadınlar eşlerine karşı bir aşk besledikleri için değil, onların maddi imkânlarından yararlanıp rahata kavuşmak için onlarla evlenirler. Fakat gerçek aşkı bulduklarında bu durum değişir.

Anahtar romanında, Kenan ile Perihan çiftinin ilişkileri Kenan'ın evin anahtarını kaybetmesi sonucunda değişir. Anahtarını kaybeden Kenan, Perihan'ın çantasında bulunduğu anahtarın evlerinin anahtarı olduğunu düşünerek anahtardan bir tane yaptırır. Fakat yaptırdığı anahtar kendi evlerinin kapısını açmayınca işler sarpa sarar. Kenan bu anahtarın hangi

kapıyı açtığını düşünürken aklına eşinin onu aldatıyor olması gibi korkunç bir ihtimal gelir. Bu ihtimal Kenan'ı çok sarsar, bir anda eşine karşı bir soğukluk hisseder.

Öyle geldi ki biraz sonra eve girince Perihan'ın yerinde büsbütün başka birini bulacak... Yabancı bir erkek rayihasıyla, kendisinin de değişmiş, arsızlaşmış rayihasıyla dönüp dolaşan, yalancı yalancı gülümseyen, yapmacıktan, riyadan, hileden ibaret bir kadın!... (Karay, 2017ç: 12).

Kenan eşinin onu aldatıldığını düşünmeye başladıktan sonra, eşini gördüğü zaman ona daha çekici ve güzel gelmeye başladığını fark eder. Kenan'ın aldatılan bir arkadaşı da Kenan'a derdini yanarken eşini yücelterek anlatıp durmuş, kendisinin kabahatli olduğundan bahsetmiştir.

...Birtakım romanlardan, arkadaş itiraflarından, etrafında olup bitenlerden bilirdi ki kocalar veya âşıklar ihanete uğradıktan sonra ilk şaşkınlık ve tiksinti devri geçince, o kadına coşkunca, çılgınca bir hayranlık duyarlar; yepyeni ve eskisinden çok kuvvetli bir sevgi ile bağlanırlar; teveccühünü kazanma, geri alma, daha kudretle sahip olma hırsına düşerler. Aldatan kadın birdenbire büyük ehemmiyet kazanır; sanki tanılardan fazla bir değeri, marifeti olduğu meydana çıkmıştır; elde iken görülmediği, istifade edilmediği sanılan birtakım hünerli tarafları aydınlanmıştır; cismanî güzelliği ise büyük ölçüde artmış, muammalı bir hal almıştır. Kadrini, kıymetini bilmediği vehmine düşen erkek çok defa kabahati kendinde bulmaya bile kalkar... (Karay, 2017ç: 16)

Kenan ile Perihan birbirlerini severek evlenmiş mutlu bir yaşantı süren bir çift olmalarına rağmen Kenan eşinin onu aldatıyor olma ihtimalinin düşüncesini bir türlü aklından çıkaramaz. Kenan, bu düşüncüyü aklından geçirdikçe aklı hep Perihan'ın ilk eşine gider ve "...Acaba ilk kocası serseri mimar bütün münasebetsizliklere rağmen o tarafını keşfetmiş miydi? Benden daha iyi bir koca mıydı? (Karay, 2017ç: 69)." şeklinde yorumlar yaparak kendisini Perihan'ın ilk eşiyle kıyaslamaya başlar.

Kenan, bu aldatma düşüncesine kapıldıktan sonra eşinin ilk günden beri üzerinde kurduğu hakimiyeti, kendisinin de beceriksiz bir erkek olduğunun farkına varır. Perihan'ın erkeğe alışkın bir kadın olduğunu, evlilik hayatında

da tecrübeli olduğunu ve bunu tavırlarıyla belli ettiğini düşünmektedir. Kenan kendisini eşinin yanında pasif bir erkek olarak görür.

İş hayatında çabuk ve kolay yer yapmaya, birinci dereceyi kazanmaya muvaffak olan Kenan, aile ocağında ve karısının yanında bu mevki alamamıştı; ikinci role düşmüş, sönük, silik kalmıştı. Karısının hatırı, cazibesi için konuşulan ve meclislerde o yüzden tahammül edilen erkeklerden... (Karay, 2017ç: 130).

Hem bunu Perihan gayet ustaca, kavgasız patırtısız, güzel güzel geçinme şeklinde başarmıştı; birinci izdivacında erkeğe kendisini ezdirmiş, ikincisinde onu ezmişti; belki de o kadar hiçe saymıştı ki aldatmayı hakkı sanmıştı. Vecdi huyunda delişmen, kadını hırpalayarak idare etmesini bilen bir erkekten sonra Kenan Perihan'a çocuk oyuncağı gibi gelmişti (Karay, 2017ç: 130-131).

Kenan bir taraftan tüm bunları düşünürken diğer taraftan ise eşinin onu aldatmış olmasını bir türlü konduramaz. Evde yalnız oldukları zaman eşi ona sıcak davrandığında bu şüphesinin yersiz olduğunu düşünüp mutlu olsa da yine de eşinin onu aldatmıyor oluşundan emin olamaz.

Kenan eşinin onu aldatma ihtimalinin gerçekliğini öğrenmek için akrabası Rüstem'den yardım ister. Rüstem ise Kenan'ın eşi Perihan'dan şüphelenip kendisine metres tuttuğunu düşündükçe Kenan'ı ayıplar. Zira Rüstem, Perihan'ın Kenan'ı aldatmayacağını düşünmektedir. İçinden "Zavallı Kenancığım diyor, bu kadından mı şüphelendin? Bu kadının üstüne mi bir sokak kızının peşine düştün? Ev tuttun, çapkınlığa kalkıştın?... (Karay, 2017ç: 172)." diye geçirir.

Kenan rahatsızlanıp kliniğe yatırıldığında bu kez de Perihan eşinin yeleğinin cebinde bir anahtar bulur ve tıpkı eşinin onun kendisini aldattığını düşündüğü gibi o da eşinin onu aldattığını düşünür. Bu ihtimali kuvvetlendiren unsurlardan biri de Kenan'ın bir kız ile görülmüş olmasıdır. Perihan, "Ah Kenan, diyordu, niçin bana dertlerini söylemedin? Ben senin her şeyini affederdim... bir kadınla münasebetini, ayrı bir evin olmasını, gizli bir hayat sürmeni, hepsini! (Karay, 2017ç: 167)." diye kendi kendine söylenerek üzülür.

Perihan, Kenan'ın ona sadık bir eş olduğunu, rüyalarında bile ondan ayrılmadığını düşünürken metresi olduğunu öğrenince yanıldığını anlar.

Kenan'dan bunu bekler miydi? Bir an hatırlıdan geçirmemişti, “Yalnız bana bağlı, benim gözümün içine bakıyor ve benden başka kadınlara kıymet vermiyor, hepsini küçük görüyor” der, övünürdü. Ne kadar aldanmış... (Karay, 2017ç: 169).

Perihan yine de Kenan'ın iyileşince kendisini düzelteceğini düşünür. Hayatlarını değiştirdikleri için bu halde olduklarını düşünür. “Hayatımızın şeklini değiştireceğiz; eskisine, basitine döneceğiz. Ah, evlendiğimiz yıl Bomonti'deki evde ne güzel yaşamıştık... Kenan o muhitin adamıdır, yenisini, yükseğini hazmedemedi! (Karay, 2017ç: 170).”

Kenan aylar sonra kendisine gelince eşine çantasındaki anahtarın nereye ait olduğunu sorar. Perihan da eşini alıp eski evlerine götürür ve anahtarın oraya ait olduğunu gösterir. Ardından Perihan da Kenan'a yeleğindeki anahtarın nereye ait olduğunu sorar. Kenan da eski evlerinin anahtarını hatıra olarak sakladığını söyler ve aralarındaki anahtardan kaynaklanan yanlış anlaşılma ortadan kalkar.

Dört Yapraklı Yonca romanında Emire, Feridun ile evliyken sokaklarının başında açılan garajda çalışan Bedri'ye âşık olur. Bu adam uğruna eşini terk eden Emire, Bedri ile evlenir ve bir çocukları olur. Bir süre sonra Bedri, Emire'yi aldatmaya başlar. Artık eve gitmeyip dul metresi ile rahat bir hayat süren Bedri bunu gizleme gereği duymaz. “...Markalı ipek gömleği, altın sigara tabakasıyla çakmağı geçen gün burada, şu yazıhanede gözlerimizi aldı. Evinde darlık çekilirken bunları teşhirden utanmamıştı (Karay, 2009f: 255).” Bedri, Emire'nin arkadaşları ona Emire'den ayrılmasını söylediğinde para karşılığında ayrılmayı kabul edecek kadar Emire'yi umursamamaktadır.

Sebati, Emire'nin bu halini gördükçe eşi Aslıhan'ın da bir gün kendisine ihanet etme ihtimalini düşünür.

Şüphesinden hem yüreği burkuldu, hem midesi bulandı. Evet, erkek de öyle gönül sukutlarının çeşitlisine uğrardı, iğrenç fahişelere kendisini kaptırır, hanümanını yıkardı. Yıkardı, bunları yapardı ama kadının yapması daha çirkin görünüyordu. Ayak altında kalan kadın hele Emire gibi yirmi altı yaşına kadar haysiyetini koruyabilmiş cinsten ise daha acıklı, aynı zamanda pek tiksindirici bir tesir yapıyor, insanı hayattan iğrendiriyordu (Karay, 2009f: 249).

Sebati'ye göre Emire'ye eski eşi Feridun yardım etmektedir. Feridun'un eski eşini unutamadığını düşünür. Sebati bu düşünceye gördüğü boşanma davalarından yola çıkarak varmıştır. "...Aldatmış veya başkasına gönül verdikleri için evlerini bırakıp gitmiş kadınlara karşı kocaların muhabbeti marazi bir şekil alarak daha şiddetle devam eder (Karay, 2009f: 263)."

Tıpkı *Anahtar* romanında Kenan'ın, karısının kendisini aldattığını düşünmesinden sonra eşinin kendisine daha çekici gelmeye başlaması gibi bir durumu bu romanda da Feridun ile görmekteyiz.

Ekmek Elden Su Gölden romanında, Lütfiye Hanım'ın eşi Salih eline geçen parayı kızlarla yer, metres tutar, biraz onunla takılıp sonra bir başkasına gönül verir. Hatta bazılarını eşinden gizli çiftliğe getirip kahyasının evine yerleştirir, bazısına da ev yaptırır. Lütfiye Hanım eşinin maceralarını bilir ama kendine göre şöyle bir düşünceye sahiptir: "Erkek döner dolaşır, gene karısına gelir. Onu kendi haline bırakmalıdır (Karay, 2018a: 89)."

Romanda Rasih Bey de eşi Şahende'yi aldatmaktadır. Bazı geceler eve gelmeyen Rasih Bey paralarını dışarıda başka kadınlar ile yer.

O gece dışarıda sabahladığı için karısına karşı atıp tutamıyordu; aslında bu gece de dünkü kadınla buluşacaktı. Cüzdanını yokladı, zihninden hesaplar yaptı; masrafını kalem kalem gözden geçirdi, yüz lira eksik çıkıyordu (Karay, 2018a: 171).

Romandaki en geniş yer tutan aldatma Ferhan'ın eşi Saim'i Numan ile aldatmasıdır. Saim, Ferhan'a ilk görüşte âşık olmuş olsa da Ferhan, Saim ile severek evlenmemiştir. Ferhan bu evliliği Saim'in geniş maddi olanakları olduğu için kabul etmiştir. Ferhan ilk evlendiği zamanlarda kimseyi tanımadığı için eşini yanında isterken zamanla eşinin artık yanında olmasını istememeye başlamıştır. İstanbul'dayken gezme tozmadan dolayı kalbinin sesini dinlemeye vakti olmayan Ferhan çiftliğe geldikten sonra eşi Saim'den tiksinemeye başlamıştır. Artık eşinin davranışları onun gözüne batmaya başlamıştır. Eşine de bu durumu yansıtmamaya çalışır. Ferhan eşi Saim'in görgüsüz tavırlarından oldukça rahatsız olmaktadır. Hatta aklında Saim'den

ayrılıp uygar ve çağdaş biri ile evlenme düşüncesi oluşmuştur. Ferhan eşine sırf ona kalacak servetten dolayı ona katlanmaya çalışmaktadır.

Ferhan Saim ile katıldığı davetlerin birinde Numan ile tanışır. Ferhan ile Numan birbirlerinden etkilenirler. Ferhan başta kendisini Numan'a kaptırmak istemese de sonradan ona iyice âşık olur.

...Evli bir kadın ihanete hazırlanırken önce kocasını küçük görmeye, kocasına kin tutmaya başlar; ihanet hastalığının ilk belirtisi budur. Gene kadın bağlarının kopmasına bir intikam alma niteliği vermek için de kocasını kabahatli bulmaya çabalar; onu kendi hakkına saldırmış gibi görür... (Karay, 2018a: 194).

Bu durum Ferhan'da da görülür. Ferhan da eşi ile Numan'ı kıyaslamaya başlar ve aradaki farkı görünce kendine üzülür.

Ferhan ile Numan sinemada gizlice buluşmaya başlarlar. Ferhan Numan'a ümit verip vermeme konusunda arkadaşı Saliha'ya fikir danışır. Saliha da ümit vermesi konusunda Ferhan'ı teşvik eder. Ferhan ile Numan bu şekilde görüşmelerini sürdürürler. Fakat Ferhan dikkat çekmekten de korkar. Bu yüzden Numan'ı otele gelmemesi yönünde uyarır. Ferhan, Numan ile olan ilişkisini gittikçe ilerletir. Saim ile gittikleri bir kokteylde Saim'in sızıp kalmasından istifade ederek Numan ile bir odaya çekili ve Numan ile yakınlaşır. "İçkili âşıkların içki kokan ağızları ilk defa orada birleşmiş, kolları birbirlerine orada dolanmış ve filmlerdeki gibi bu kolların gevşeyip açılması epeyce uzun sürmüştü (Karay, 2018a: 204)."

Duranbeylilerin girmiş olduğu çevrede kadınlar sanki bir kusur işlemiyormuş gibi düşünerek eşlerine sadakatsizlikte bulunmaktadır. "...Sonra normal sayılan bir iş de aralarında evlenip boşanma ve yeniden evlenme olduğuna göre, aldatmayı hukuki bir sonuca bağlamak da mümkündür... (Karay, 2018a: 206)." Böylece Ferhan'ın Numan'ın kollarına atılması evlilik ile sonuçlandığında ihanetten sayılmayacaktır.

Numan'ın isteği üzerine Ferhan Numan'ın evine gitmeye başlar. Eve gitmeler zamanla sıklaşır. Ferhan buluşmalardan arkadaşı Saliha'ya da bahseder. Ona Saim'e boşanma davası açacağından ve Numan ile evliliğe dair yaptıkları planlardan bahseder.

Saliha ise bu ihanete yardımcı olup Saim'i üzeceği için üzülmemektedir.

Benim de kötü bir rolüm oldu, diye söyleniyor. Delikanlının etkisi altında kalarak daima onun çevresinde bulunmak isteğiyle bu işte Ferhan'a önyak oldum. Saim'in kötü duasını almaktan korkuyorum. Çocuğun bana karşı bir kusuru yoktu; karısının hatırı için daima hoş muamele ediyordu. Ferhan'ın yaptığı en çirkin hareket, kocasından boşanmadan evvel Numan'ın evine gidip gelmesi... Acaba ihanette ne kadar ileri gitti? O yönü benden gizliyor. Delikanlı dayanılır şey değil, ama Ferhan da kendisini idare etmeyi bilir, öyle bir uysallığın âşığını kendinden soğutabileceğini düşünür. Kızcağıza aşk yaradı, züppe yaşayıştan nefrete başladı, sosyete hırsı yatıştı (Karay, 2018a: 217).

Ferhan, Numan'ın trafik kazasında öldüğünü öğrendiğinde bayılır ve hastaneye kaldırılır. Orada hamile olduğu öğrenilir. Ferhan'ın bayılmasının hamileliğinden kaynaklı olduğunu düşünürler. Ferhan olayın etkisinden dolayı aylarca hastanede yatar. Sonrasında ise eşi Saim ile Saim'in halasından miras kalan çiftliğe yerleşirler.

Memleket Hikâyeleri adlı kitapta geçen "Komşu Namusu" başlıklı hikâyede, Baki Efendi, Osman Bey ve Şakir Efendi aynı iş yerinde çalışan arkadaşlardır. Osman Bey ve Şakir Efendi kendi aralarında Baki'nin eşinin onu aldattığına dair bir konuşma yaparlar. Şakir Efendi, Baki'nin karısının eşi evde yokken eve bir adam getirdiğini, bu adamla da mendiller vasıtasıyla haberleştiğini söyler. Beyaz mendilin evde kimse olmadığına, kırmızı mendilin ise evde eşinin olduğuna işaret olduğunu Osman Bey'e anlatır. Sonrasında durumu Baki'ye açarlar. Baki'ye eşinin onu aldattığını, eğer kanıtlamak istiyorsa da Şakir Efendi'nin evine gizlenip gözleriyle görebileceğini söylerler. Baki bu öneriyi kabul eder.

Baki Efendi eşi hakkındaki böyle bir iddiayı öğrendikten sonra arkadaşlarına ağlayarak eşinin her isteğini yerine getirdiğinden, eşinin rahatı için kendi rahatından vazgeçtiğinden söz eder.

Mehmet Bakır Şengül bu durumu şöyle ifade eder:

Baki Efendi, olayın aile faciasına dönüşmesinden haz alan Osman Bey ve Şakir Efendi'ye hayatının tüm ayrıntılarını anlatır. Geline nokta, Şakir Efendi'ye ve Osman Bey'e büyük hazlar verir. Aslında Baki Efendi bunun farkındadır. Arkadaşları kendi mutluluklarını duymak için onun felaketini

aramışlar ve yaptıkları bu bencilce işe erdem diyerek aldatılan bir kocayı uyarmayı “ahlak” saymışlar (Şengül, 2001: 75).

Baki Efendi eşinin âşığının kim olabileceğini dair muhakeme yapar ve eşinin aşığına karşı daha fazla arzu duyduğunu düşünerek öfkelenir.

Arkadaşları yaptığı anlaşma sonucu evine giren adamın ardından eve giden Baki Efendi'den ses çıkmaz. Ertesi gün arkadaşları durumu ona sorduklarında, “Nafile endişe etmişiz,” dedi, “gelen doktormuş, bizim doktor Hüsnü Bey... Haremim sancılanmış da... (Karay, 2018b: 130).” diyerek yalanla işi kapatır.

Baki Efendi arkadaşlarına böyle bir cevap verip olayın üstünü kapatmaya çalışır. Zira eşini boşamaya cesareti yoktur. Eşini boşadığı zaman çocuklarının tüm yükü kendi omzuna kalacağından dolayı bunu göze alamaz.

Aynı kitapta geçen “Koca Öküz” başlıklı hikâyede ise, Hacı Ağa evli bir adam olmasına rağmen, kasabada dilden dile gezen hayat kadını olan Çiçek Emine’yi evine getirir. Eşi ise bu duruma ses çıkaramaz. Hacı Ağa, Çiçek Emine ile keyif yaparken, eşi de evdeki yorucu işler ile uğraşır. Hacı Ağanın yaşadığı bu ilişkiye oğlu dahil hiç kimse sesini çıkaramaz.

İstanbul’un Bir Yüzü romanında Kâni eşini İsmet ile aldatır. Kâni ile İsmet’in arasında küçüklükten beri süregelen cinsel bir münasebet söz konusudur. Kâni ile İsmet yıllar sonra karşılaşınca, Kâni, İsmet’i Şişli’de bulunan evine davet eder. Şişli’deki bu ev Kâni’nin çapkınlıklarını gerçekleştirmek için tuttuğu bir evdir. Kâni evli olmasına rağmen aldatma işlerini rahatça görebilmek adına kendisine böyle bir ev tutmuştur. İsmet’i de bu eve getirerek eşi Şayan’ı onunla aldatır.

Romandaki bir diğer aldatma ise İshak Bey’in eşi Ragibe Hanım’ı aldatmasıdır. İshak Bey çapkın bir adamdır. Kimi zaman konaktaki hizmetçilere sarkıntılık eden bu adam bir gün ortadan kaybolur. İshak Bey’in ortadan kayboluşundan birkaç gün önce de süt nine ortadan kaybolduğu için, ikisinin birlikte oldukları anlaşılır. Üzüntüden sürekli bayılıp ayılan Ragibe’nin tek düşüncesi ise onların nerede olduğunu öğrenip kendi eliyle basmaktır. Günlerce eşini arattırır ve en sonunda eşinin Salacık’ta kuytu bir sokakta oturduğunu öğrenir. İsmet ile çarşaf ve peçelere

bürünerek eşi İshak Bey'i basmaya gider. İsmet, Ragıbe Hanım'ı bu işten vazgeçirmeye çalışsa da Ragıbe Hanım vazgeçmez, "Kabil değil, bir kere fikrime soktum, elimle tutacağım, gözümle göreceğim ve yüzlerine tükürüp ondan sonra ayrılacağım!... (Karay, 2009a: 66)." diyerek ağlar.

Ragıbe Hanım eşini süt nine ile basınca eşi Ragıbe Hanım'ı ikna etmek için ona bir sürü dil döker. Kendisinde büyü olduğunu, o yüzden bu şekilde davrandığını, büyü'nün onu evinden barkından soğuttuğunu söyler.

Böyle zamanlarda kendi kendimi tanımıyorum, hanımcığım, yaptığımı bilmiyorum, başka bir adama dönüyorum... Baş başa el ele verelim de biz asıl çare bulalım, evvela şu büyüden kurtulalım, bizim saadetimiz ona bağlı... (Karay, 2009a: 74).

İshak Bey en sonunda eşine kendini affettirir ve ertesi gün hiçbir şey olmamış gibi konağa gelir. İshak Bey ve eşi Ragıbe Hanım'ın böyle tuhaf bir ilişkileri vardır.

Yerini Seven Fidan romanında Nevbahar eşi Hasan'ı, eşinin akrabası Erbil ile aldatır. Erbil, okumak için geldiği şehirde kalacak yeri olmadığı için Hasan Efendi'nin evinde kalmaya başlar. Hasan Efendi'nin otuzlu yaşlarda Nevbahar isminde bir eşi vardır. Hasan Efendi vaktinin büyük bir çoğunluğunu iş yerinde geçirdiği için Nevbahar ile Erbil sürekli evde baş başa kalırlar. Bu baş başa kalmalar zamanla başka bir boyut kazanır. Erbil ile Nevbahar birbirlerinden etkilenmeye başlarlar. Yengesiyle birlikte evde yalnız olduğu saatler ona haz verici olsa da Erbil kendisine engel olmaya çalışır. Dayısının eve gelmesiyle biraz daha rahat edeceğini düşünür.

Erbil, Hasan Efendi'nin kıskanç bir erkek olmasına rağmen ikisini evde bu kadar süre yalnız bırakıyor olmasına şaşırır. Nevbahar ise Hasan Efendi'nin onu çocuk yerine koyduğunu düşündüğünü söyler. "Seni çocuk yerine koyuyor galiba. Bana da güveniyor, belki dayıoğlundan şüphe etmeyi aklına getirmiyor. Ne düşünüyor, bilmem; bunun hiç lafını etmiyor (Karay, 2009h: 64)."

Erbil ne kadar kendine engel olmaya çalışsa da bunu başaramaz ve en sonunda Nevbahar ile birlikte olurlar. Erbil bu durumdan memnuniyet duyar. Vicdanını da şu şekilde rahatlatır:

...Nüfuzuma girdi, mükemmel bir metresim var; vicdan azabına da yer yok. Zira Hasan aradaki nikâha rağmen kocası değildir; sadece iyiliğini gördüğü bir adamdır; taze kadını ömrü boyunca erkekten mahrum bırakması bir zulüm sayılır; zaten böyle bir talepte de bulunmamış! Galiba adamın istediği, dışarıya aksetmemek şartıyla ona bir eş sağlamakmış ki, beni adeta yalvara yakara evine soktu; meseleyi akraba arasında halletmek istiyor! (Karay, 2009h: 71).

Erbil her ne kadar bu şekilde vicdanını rahatlatmış olsa da işe gireceği zaman Hasan Efendi'nin onun lehine şahitlik yapmasından dolayı Erbil Hasan Efendi'nin eşiyle işlediği bu günah yüzünden utanç duymaya başlar. Fakat bundan daha büyük olan utancı ise bu günahı tekrar işlemeye can atıyor olmasıdır. Erbil bir taraftan Nevbahar ile işlediği günahı sürdürmeye çalıştıkça diğer taraftan da gazetede okuduğu bir cinayet haberi sonrasında dayıoğlu Hasan Efendi'den korkmaya başlar.

Erbil kendisini Nevbahar'a âşık zannetse de zamanla aralarındaki şeyin sevgi olmadığını anlar.

Zaten aramızda sevgi yok ki! Sadece vücutlarımızın oburluğu, giderilmez açlığı ile birbirimize bağlıyız. O, elinin altında yakışıklı bir genç bulduğundan, ben de elime güzel bir kadın geçirdiğimden dolayı fırsattan faydalanıyoruz. Bu işin aşk neresinde? Bir alışkanlık (Karay, 2009h: 254).

Böyle düşünen Erbil, bavulunu toplayıp Hasan Usta'nın evinden ayrılan Erbil, Nevbahar'dan tamamen uzaklaşır.

Dişi Örümcek romanında kâtip Sadun'un eşi Nurper'in eşine yaptığı ihanetler ön plana çıkmaktadır. Kâtip Sadun'un eşi Nurper etrafındaki erkeklere mavi boncuk dağıtan bir kadındır. Üstelik çocuğu olmasına rağmen sergilediği bu davranışlardan utanmaz. Etrafındaki erkeklere yüz verse de arkalarından başkalarına aslında kendisinin hiç yüz vermediğini onların onun peşine takıldığını söyleyip kendisini aklamaya çalışır. Romanda Konsolos Bahtiyar da çapkın bir adam olarak ön plana çıkmaktadır. Bahtiyar Bey evli olmasına rağmen Nurper'e özel ilgi gösterir. Nurper, eşi iş için bir yere gittiği zamanlarda kendisine oyuncak ettiği erkeklerle gezip tozar. Etrafında bulunan Câsim, Bahtiyar, Ebu Ali ve Murtaza gibi erkekleri kendisine oyuncak eden Nurper, ayrıca bu erkekleri birbirlerine düşmesini de sağlar.

Nurper her gün farklı farklı kürkleri, pırlantalar, elbiseler değiştirir. Kocasını bunları nereden aldığını sorunca ise cevap vermeyip kavga çıkarır. Sadun karısının hem bu hallerine hem de sürekli başka erkeklerle gezip tozmasına tahammül edemez duruma gelir ve Nurper'i boşar.

Bu, Bizim Hayatımız romanında, Ali Dingil evli ve çocuklu bir adam olmasına rağmen eşini Seniye Sesli adında bir şarkıcı ile aldatır. Ali Dingil eşini aldatsa da ona karşı muhabbeti devam etmektedir. Metresinin adını taşıyan bir salon açmayı planlayan Ali Dingil, metresinin onunla parasız olduğu için birlikte olduğunun farkındadır ve bunu metresine söylemekten çekinmez: “Sen nesen? Papellerime vurgunsun! Evdeki kadın yarın beş parasız kalsam yine benden ayrılmaz, zeytin ekmek yer, gözümün içine bakar! (Karay, 2009b: 165).”

İki Cisimli Kadın romanında, Pervin'in evli olmasına rağmen Reha'ya âşık olduğu görülmektedir. Pervin, evli olmasına rağmen Reha'ya onunla flört edebileceğini söyler. “Ama sadece arkadaşlık etmek niyetinde değilim. Bir derecesine kadar flörte müsaade var. Derece pek de düşük olmaz. Malum ya, güzel bir göl kenarında ve çamlar arasında, keyfimizce vakit geçirebileceğiz... (Karay, 2009d: 95).” Reha'nın başından geçen aşk macerasını dinledikten sonra Reha'ya onu çok sevebileceğini söyler ve eşinden ayrılıp Reha ile birlikte olmaya karar verir.

Yezidin Kızı romanında Zeli ile Şemun arasındaki ilişkide Zeli eşini aldatan bir kadın, eşi de buna göz yuman bir adamdır. Zeli ile Şemun vapur yolculuğu yaparken Zeli, Hikmet Ali ile tanışır. Eşi Şemun'u da Hikmet Ali'ye uşağı gibi tanıtır. Şemun başlarda bu durum karşısında sessizliğini korur fakat sonradan Hikmet Ali ile Zeli'nin gittikçe yakınlaşmasıyla Hikmet Ali'nin Zeli'ye kendisini iyice kaptırdığını anlayınca Hikmet Ali ile konuşmaya karar verir. Hikmet Ali'ye kendisinin aslında Zeli'nin uşağı değil de eşi olduğunu ve Zeli'nin akli dengesinin yerinde olmadığını şu şekilde ifade eder: “...Hasta şuuru ne tasavvur ederse, ne yapmak istetirse ona uyuyorum. Kocasını yerine uşağı oldum; Kürtçe öğrendik; yabancı memleketlerde şatolar satın aldık, adamlar kiraladık. Aldatıyor ve aldanıyoruz (Karay, 2017a: 118).”

Nilgün romanında, Nilgün eski nişanlısı Ömer'i eşine dayısı olarak tanıtır ve bu sayede Ömer'in evine daha rahat girip çıkmasını sağlar. Bir gün eşi Ahmet'in yokluğunda da sevdiği adam olan Ömer ile birlikte olur. Sonrasında Nilgün'ün hamile olduğu öğrenilir. Eşi bu çocuğu kendisinin sansa da aslında bu çocuk Ömer'in çocuğudur.

Eserlerdeki aldatma durumlarında kadınların eşlerini aldatması daha fazla yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu aldatmalarda genellikle mantık evliliği yapan kadınların başka birine âşık olup eşlerini aldatması göze çarpmaktadır.

2.2.2. Boşanma

Boşanma, eşler arasındaki anlaşmazlıktan ötürü evlilik birliğinin son bulmasıdır. Türk toplumunda ve İslâm dininde boşanma hoş karşılanmamaktadır. Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerine baktığımızda genellikle geçimsizlik ve aldatma kaynaklı boşanmaların mevcut olduğu özellikle de aldatma kaynaklı boşanmaların daha çok ön planda olduğu görülmektedir.

Dört Yapraklı Yonca romanında Fayiha Hanım sosyete hayranı bir kadın olsa da sosyetedeki kadınların yaşlarına, çoluk çocuk sahibi olmalarına aldırmandan eşlerinden incir çekirdeğini doldurmayan sebeplerden dolayı ayrılıp, başkalarıyla evlenmesini Fayiha Hanım doğru bulmamaktadır. Her boşanma sonrasında genç kız tavırları alarak hayallere kapılan kadınların düğün dernek yapma işlerine kalkışmalarına Fayiha Hanım öfkelenmektedir. Kızını da bu konuda şu şekilde uyarır:

Sakın ha, sen de onlara uymaya niyetlenme. Bak, bana servet ve mevki sahibi ne talipler çıktığı halde babandan ayrılmadım. Bizim ailede öyle yapmanı zaten yoktur. Bu hanımlar film yıldızları gibi evlenip boşanmalar, yeniden evlenmelerle çeşni değiştirme yolunu bulmuşlar. Kanun mesağ vermekle beraber yine de çirkin (Karay, 2009f: 194-195).

Emire, Bedri adında bir adama âşık olunca Feridun'dan boşanıp Bedri ile evlenir. Bedri ile Emire'nin ilişkisi başlarda çok güzel gitse de sonradan işler değişir. Bedri'nin bir metresi vardır.

Bedri, Emire ile boşanması karşılığında para talebinde bulunurken Emire de arkadaşlarının onu ikna etmesiyle Bedri'den boşanmaya razı olur.

Fakat sonrasında Emire ortadan kaybolur. Bedri de eşinin bu kaybıyla ilgilenmemekte, metresiyle yaşamını sürdürmektedir. Arkadaşları Emire'nin bu ortadan kayboluşuna anlam veremese de eski eşinin ona yardım etme ihtimalini düşünürler. Fakat Emire'ye yardım eden Atıf'tır. Atıf, Emire'nin Bedri'den boşanmasını sağladıktan sonra Emire'nin bir süre çevresinden uzaklaşmasını sağlar. Emire uzun süre ortalarda gözükmez.

Anahtar romanında Kenan ile ikinci evliliğini yaşayan Perihan'ın ilk evliliği üç yıl sürmüştür. Bu evlilik mutsuz bir evlilik olmuştur. Perihan bu üç yıl boyunca kocası Vecdi ile düzensiz bir hayat yaşamıştır. Tüm paraları eğlencelerde harcayıp sonrasında gazsız, elektriksiz yaşamak zorunda kalmışlar, eşyalarına el konulmuştur. Perihan bu hayata ancak üç yıl katlanabilmiştir. Perihan, Vecdi ile olan evliliği boyunca ona bağlı bir eş olmuştur. İlk heyecanlarını onunla yaşamıştır. Fakat evliliklerinin cinsellik üzerine kurulu olması onu rahatsız etmiştir. Vecdi, eşi Perihan'ı parmağında istediği gibi oynatmıştır. İsteddiği her şeyi ona yaptırmıştır. Perihan, her ne kadar Vecdi'nin onunla sevgiden dolayı cismanî arzularından dolayı birlikte olduğunu bilse de eşini çok defa terk etmeyi düşünmüş, fakat kocasının bir iki lafıyla hemen yumuşamıştır. Perihan bir gün hamile olduğunu öğrenir ama bu durum eşi Vecdi'yi memnun etmek yerine aksine öfkelenirir: “Ben,” diyordu, önümde çocuk arabasını iterek, yanımda memelerinden sızan sütleri emsin diye göğsüne tülbent sokmuş, paytak yürüyüşlü bir emzikli bayan, Maçka viranelerinde dolaşamam!” (Karay, 2017ç: 186).

Vecdi, Perihan'ın hamileliğini hiç benimseyemez, eşine sürekli söylenir. Perihan da bu duruma dayanamaz ve çocuğunu alacağını söyler. “Sen zaten baba olmaya layık değilsin! İsteddiğini yapacağım. Haydi, şimdi doktora gitmeye hazırım. Fakat şunu bil ki onu kaybettikten sonra benim için sen de ölmüş olacaksın! (Karay, 2017ç: 186).” der ve çocuğu aldırır.

Çocuğunu aldırmasının ardından babasının evine giden Perihan'a Vecdi rahat vermeyince o da kardeşinin yanına İzmir'e gider. İzmir seyahatinde de Kenan ile tanışır. Perihan “İlk kocasını bir an bile sevedemediğini Kenan'a vardikten sonra mükemmelen anlamıştı. Birbirine zıt karakterlerin daha iyi anlaşacakları yalandır (Karay, 2017ç: 183).”

Memleket Hikâyeleri adlı kitaptaki “Komşu Namusu” başlıklı hikâyede Baki Efendi’ye iş arkadaşları Osman Bey ve Şakir Efendi eşinin onu aldattığını söylerler. Baki’ye eşinin onu aldattığını, eğer kanıtlama istiyorsa da Şakir Efendi’nin evine gizlenip gözleriyle görebileceğini söylerler. Baki bu öneriyi kabul eder. Arkadaşları Baki’ye eşinin onu aldattığını gördüğünde ne yapacağını sorduklarında Baki onlara eşini boşayacağını söyler. Fakat bunu yapamaz. Zira karısını terk ederse üç küçük çocuğuna nasıl bakacağını, onları nasıl terbiye edeceğini, annelerini nasıl unutturacağını düşündükçe ne yapacağını şaşırır. Arkadaşları yaptığı anlaşma sonucu evine giren adamın ardından eve giden Baki Efendi’den ses çıkmaz. Ertesi gün arkadaşları durumu ona sorduklarında yalan söyler. “Nafile endişe etmişiz,” dedi, “gelen doktormuş, bizim doktor Hüsnü Bey... Haremim sancılanmış da... (Karay, 2018b: 130).”

Baki Efendi arkadaşlarına böyle bir cevap verip olayın üstünü kapatmaya çalışır. Zira eşini boşamaya cesareti yoktur. Eşini boşadığı zaman çocuklarının tüm yükü kendi omzuna kalacağından dolayı bunu göze alamaz.

Ekmek Elden Su Gölden romanında Ferhan, eşi Saim’i sevmez. Onunla maddi olanakları geniş olduğu için evlenir. Fakat zamanla ne eşine ne de eşinin ailesine tahammül edemeyecek hale gelince, eşi Saim’den boşanıp daha medeni ve zengin bir adamla evlenme fikrine kapılır. Ferhan, eşi Saim’den boşanmayı düşünmesini yadırgamaz zira bulunduğu yaşantı itibariyle boşanmalar sık yaşanmaktadır.

Bir ihtimal daha var, diye başka bir düşünceye kapılmaktan kendini alamıyordu. Şu devam ettiğim yerlerde hem paralı, hem uygar, hem de yakışıklı bir erkek tarafından sevilme ve Saim’den ayrılıp onunla evlenmek! Girdiğim bu çevrede en normal sayılan, en çok başa gelen de boşanıp boşanıp evlenmek değil mi? Boşanıp evlenenler ne benden güzel, ne de kocalarının ailesi benimkinden zengin! (Karay, 2018a: 83).

Ferhan ile sinemacının oğlu Numan birbirlerine âşık olurlar ve gizlice görüşmeye başlarlar. Bu görüşmelerin neticesinde Ferhan eşi Saim’den ayrılıp Numan ile evlenmeye karar verir. Fakat Numan’ın trafik kazasında vefat etmesiyle bu kararında muvaffak olamaz.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında Mesud Efendi'nin âşık olduğu kadını eşinden boşatıp onunla evlendiği fakat bu evliliğin uzun sürmediğinden söz edilir. Mesud Efendi kendisine gösterilen kadını çok beğenir fakat kadının iki ay önce evlenmiş olduğunu öğrenir. Buna rağmen kadınla görüşmek ister ve görüşür. Kadın Mesud Efendi'ye bu hevesinden vazgeçmesini söylese de Mesud Efendi çeşitli uğraşlar vererek kadının eşiyile pazarlık yapmayı başarır. Kadının eşi, boşanması karşılığında eşi için yaptığı tüm masrafların karşılanmasını Mesud Efendi'den talep eder. Mesud Efendi de kabul eder ve böylece kadın adamdan boşanıp Mesud Efendi ile evlenir.

Evlenmelerinin ardından kadın ilk iki ay evden çıkmaz fakat terziler ve kuyumcuların da ardı arkası kesilmez. Üçüncü ay öğle yemeklerinde bazen evde bulunmayan kadın, dördüncü ayda geceleri ortadan kaybolmaya başlar. Altıncı ayda ise canın istediği gibi gezmeye başlar ve eşine burnunun ucunu bile göstermez. En sonunda da boşanırlar. Kadın ayrılırken iki bin lira da mehir alır.

Dişi Örümcek romanında Nurper her gün farklı farklı kürkler, pırlantalar, elbiseler değiştirir. Eşi bunları nereden aldığını sorunca ise cevap vermeyip kavga çıkarır. Sadun eşinin hem bu hallerine hem de sürekli başka erkeklerle gezip tozmasına tahammül edemez duruma gelir. Eşinin eski eşleriyle yazıştığı mektupları yakalar. Eski eşlerin Nurper'den hâlâ vazgeçemediklerini görür. Tüm bu olanlardan sonra Sadun artık dayanamaz ve boşanmaya karar verir. Nurper ile konuşup boşanma konusunda eşiyile uzlaşır ve görev yerini başka bir yere aldirtarak Nurper'den tamamen uzaklaşır.

...Hoş artık beni de Nurper alakadar etmiyor; sıtkım tamamıyla sıyrıldı. Gider gitmez mahkemeye müracaat edeceğim. Zevcinden ayrılıp bir ecnebi memlekette kalmasından dolayı belki de bir celsede hükmü alırım (Karay, 2009c: 336).

Yerini Seven Fidan romanında, Nevbahar ilk evliliğini on yedi yaşında kendini paşazade olarak tanıtan bir serseri ile yapmıştır. Bir yıl süren bu evlilikte Nevbahar'ın eşi Saim elindeki tüm parayı tükettikten sonra eşini kötü yola sokup onun üzerinden para kazanma düşüncesine girince Nevbahar bu durumu kabul etmez ve eşine boşanma davası açar. Eşi başta

boşanmayı kabul etmez. Hasan Usta'nın eşini tehdit ve para ile ikna etmesiyle Nevbahar eşinden boşanır.

Kadınlar Tekkesi romanında Neşide zamanla Baki'nin kendisine olan yakın tavırlarından rahatsız olur. Bu durumdan eşine söz ettiğinde ise İrfan, Şeyhin onun düşündüğü tarzda bir niyet içinde olmadığını böyle bir zat ile aynı yatakta yatsa dahi bir mahzur olmayacağını, Şeyhin bir Hak âşığı olduğunu Allah'ın cemalini aradığını belirtir. Ayrıca Hazret ile ne kadar yakınlık kurulursa o kadar feyiz alınacağını söyler.

Neşide ne derse desin eşini Şeyhten vazgeçiremez. En sonunda eşini terk edip annesinin evine dönmek üzere yola çıkar. Yolda eve geri dönüp eşiyile tekrar konuşmayı düşünse de bunun fayda etmeyeceğini düşünerek annesinin evine gider. Neşide eşinden ayrılmak istemese de kendisini buna mecbur hisseder. Çünkü eşinin Şeyh'ten kurtulamayacağını bilmektedir. “Karısını peşkeş çekecek derecede soysuz bir heriften ne beklenir, (Karay, 2016: 273).” şeklinde yakınıdır. Neşide ile İrfan'ın barışması için araya birçok kişi girse de Neşide barışmayı kabul etmez ve bir süre sonra boşanırlar.

Eserlerde meydana gelen boşanmalar genellikle geçimsizlikten ve aldatmadan kaynaklı olsa da her aldatma durumunda boşanmanın gerçekleşmediği bazı evliliklerin de olduğu göze çarpmaktadır.

2.3. Akrabalık İlişkileri

Birbirlerine kan, soy ve evlilik yoluyla bağlı olan akrabalar, aile için vazgeçilmez öğelerdendir. Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerinde akraba ilişkilerinde baktığımızda geniş ailelerde daha aktif olan akrabalık ilişkilerini görmekteyiz. Akraba arasındaki ilişkilerde kıskançlık duygusunun ön plana çıktığı, nadir de olsa akraba arasında evliliklerin mevcut olduğu, akrabalar arasında olan aşk duygusu ve yasak aşkın mevcut olduğu görülmektedir.

2.3.1. Kardeşlik

Kardeşlik anne ve babanın bir olması ya da anne ve babadan birinin aynı olması durumunda oluşan bağıdır. Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerinde kardeşler arasındaki ilişkide kardeşlerin birbirine bağlılığı, kardeşlerin kıskançlıkları ve bencillikleri göze çarpmaktadır.

Ekmek Elden Su Gölden romanında kardeş ilişkisinde bakıldığında kardeşlerin arasında kıskançlık ve bencilliğin ön planda olduğu görülmektedir.

Reşit kendisine bir araba satın alınca Rasih gidip daha iyi bir modelini satın alıp kardeşinin karşısına o arabayla çıkar. Sürekli birbirlerine rakip halindedirler. Bu rekabet hovardalıkta da sürer. Reşit, Rasih'in gazinoya gittiğini öğrendiği zaman kendisi de o gazinoya gidip abisinden daha iyi bir masa donatıp kendisini abisinden üstün göstermeye çalışır. Reşit ünlü bir piyasa kadınıyla tanışınca, Rasih bu kadını elde etmek için elinden geleni yapar. Kardeşler bu tarz işleri yaptıktan sonra ahbablarıyla birbirlerine yaptıklarını duyururlar. (Karay, 2018a: 105)

Reşit, ağabeyinin gelini evi terk ettiği zaman bu duruma içten içe sevinse de kendi gelinleri de bu durumdan cesaret alıp aynısını yapar diye ağabeyine yardımcı olmaya çalışıyormuş gibi görünür. Ferhan'ın gazeteye çıkmasının ardından Reşit, ağabeyi Rasih ile konuşmak ister. Rasih ise kardeşinin eşi ve gelinlerinin kendi gelinini kıskandığını düşünse de aynı durum kardeşinin başına gelse kendisinin de onun gibi davranacağını düşünür.

Onlardan birinin kızı veya gelini gazete sütunlarına girseydi ben de aynı şeyi yapmaya kalkışmaz mıydım? Hani akrabanın akrabaya ettiğini akrep etmez ettiğin, derler ya, doğrudur. Birbirimizi iğnelemekten hazzederiz, hele Duranbeyliler bu işte birebirdirler. Bereket çabuk yatıştırız ve çarçabuk unuturuz. Hop elebaşı Şahende'dir. Bir iş çıksın, birbirimize girelim, bayılır böyle şeylere!... (Karay, 2018a: 174).

Reşit ise başlarına gelen şeylerin abisinin idaresizliğinden kaynaklandığını düşünür. Gelinini şımarttığını, çocukları üzerinde otorite kuramadığını, kızına da hüküm geçiremediğini bu yüzden de yakında başlarına başka bir iş açılacağını düşünür. (Karay, 2018a: 175)

Rasih de kardeşi Reşit'in gelini Ferhan'a laf etmeden evvel kendi gelinlerinin haline bakmasını, onları yola getirmesini söyler kendi kendine. Reşit'in gelini Ferda'nın her gün direksiyon başına geçip bir yerlere gittiğini, giydiği kıyafetleri, delikanlılara bakışını, arkasından memurların

laf edişlerini söyler. Diğer gelini Fato'nun ise dansöz olduğunu, kocasıyla sabahlara kadar barlarda oynadığını söyler. (Karay, 2018a: 175)

Kadınlar Tekkesi romanında Neşide ile Hediye'nin kardeş ilişkisine bakıldığında kardeşlerin birbirlerine bağlı oldukları görölmektedir. Neşide "...ablasına köklü bir terbiye ve soy geleneği icabı hürmet, itaat halindeydi (Karay, 2016: 428)."

Neşide eşi İrfan'ın ve ailesinin Şeyh'e taptıkları ve kendisinden de böyle bir şey bekledikleri için annesinin evine döner. Ablası Hediye daha büyük bir felaketin önlenmiş olmasından dolayı kardeşini avutur. Bir süre sonra varlıklı Harun Bey Neşide ile evlenmek ister. Neşide de ailesi dar geçimlikten kurtulsun diye bu izdivaca razı gelir. Fakat sonra Harun Bey'e ısınamadığını ablasına söyler. Neşide, bu izdivaçtan vazgeçtiği için annesinin çok üzüleceğini düşündükçe morali bozular. Fakat ablası Hediye onu zorla kimseyle evlendirmeyeceklerini, istemiyorsa vazgeçebileceğini, annelerinin de kızının böyle mutsuz bir evliliği yapmasını istemeyeceğini söyleyip kardeşinin içini rahatlatmaya çalışır. Böyle düşünse de Hediye aslında kardeşinin Harun'a ısınmasını ister. Zira kardeşinin Şeyhin etkisinde kalmış olmasından dolayı korkmaktadır.

Romandaki diğer kardeş ilişkisi İrfan ile Samiye'nin ilişkisidir. Samiye Şeyh Baki'ye çok bağlıdır. İrfan Şeyh yüzünden Neşide'nin evi terk etmesinin ardından Samiye'ye Şeyhin kendilerini kandırđını, bu yüzden de onunla bağlantısını keseceğini söyler. Samiye bunu duyduğunda çok öfkelenir. Kardeşinin bu düşüncede olmasının sebebi olarak Neşide'yi gördüğü için ona gününü göstermeyi düşünür. "...Koruda Şeyhimi bin türlü cilvelerle çıldırttı, ümit verdi, sonra bırakıp kaçtı. Kardeşime de aynı şeyleri yaptı. Saadetimizi yıktı, mahvetti bizi! Görür gününü! (Karay, 2016: 332)."

Memhure'nin ağabeyi ile olan ilişkisine bakıldığında, ağabeyi Emced'in, kardeşi Memhure'nin Baki'ye bağlanması rahatsız olduğu görülür. Emced, kardeşini Baki'den ayırmak ister ve Doktor Şükrü Şakir'den yardım ister. Doktorun Memhure için cinsî dalalet halinde olma ihtimalini söylemesi Emced'i sinirlendirir.

Sonuncu Kadeh romanında Savni'nin kardeşiyle olan ilişkisine değinilmese de kardeşinin kızlarını okuttuğu bilindir. "...Mesela genç yaşta ölen erkek kardeşinin on parasız kalmış iki kızını yetiştirdi; büyüğünü kolejde okuttu, küçüğü Kandilli Lisesi'ndedir (Karay, 2009g: 55)."

2.3.2. Gelin-Kaynana/Kayınpeder İlişkisi

Ekmek Elden Su Gölden romanında gelin kaynana ilişkisine bakıldığında Şahende Hanım başlarda gelini Ferhan'ı istememiş, kendilerine denk bir gelin hayali kurmuştur. Fakat öyleleri de Saim'i beğenmediği için Ferhan'ı gelin almak zorunda kalmıştır. Saim ile Ferhan gittikleri eğlenceden eve geç döndükleri için evde huzursuzluk olur. Ferhan evi terk eder. Ferhan'ın evi terk etmesinin ardından kayınvalidesi Şahende panikler. Zira nişan zamanı gelinin önceden biriyle fingirdeştiğine dair bir haber kulağına gelmiştir. Şimdi gelinin o kişiye dönmesinden korkar. "*Giyim kuşama, bolluğa, eğlenceye alıştıktan sonra tekrar yokluğa katlanacağını pek ummam ama şu gönül meselesi midemi bulandırıyor! İnsana her deliliği yaptırır ne mücevherleri gözü görür ne kürkleri, mantoları! Zaten kocasına da hâlâ ısınmadığı meydanda,* (Karay, 2018a: 137)." diyerek ihtimalleri düşünür.

Ferhan'ın eve dönüşünden sonra Ferhan ile Saim çeşitli davetlere katılırlar. Bir gün davetlerin birinde Ferhan'ı gören bir gazeteci ondan "Parisli cici kız" diye söz eder. Kaynanası Şahende Hanım gazetede bu haberi okuduğunda sinirlenir. Türk kızına Parisli denmesine, gelinine cici kız denmesine tepki gösterir. Geliniyle alay edildiğini ve bunun hesabını gazeteciden soracağını söyler.

...Ne hallere geldik ayol! Gazetecilik bu mudur? Elin kızına, karısına reklam yapıyorlar, herkese peşkeş çekiyorlar, 'Kaçırmayın aranızda iyi bir parça var; şimdiye kadar görmedinizse işte biz size gösteriyoruz,' diyorlar. Tuu! Dünyada, ar hayâ kalmamış! (Karay, 2018a: 165).

Ferhan, Numan ile görüşmeye başladıktan sonra her zamanki hal ve hareketlerinden farklı tavırlar sergiler. Kaynanası Şahende de bu durumu fark eder. Şahende gelini Ferhan'ın son zamanlardaki tavırlarını beğenmediğini kızlarına söyler. Hatta Ferhan'ı etkileyenin de arkadaşın Saliha olduğunu, Saliha'nın zaten Saim'i elde etmek istediğini fakat edemediğini söyler. (Karay, 2018a: 210-211)

Ferhan'ın kayınpederi Rasih ile olan ilişkisine bakıldığında ise, Ferhan'ın evi terk etmesinin ardından dönüş şartı olarak ayrı eve çıkma şartı koymasına kayınpederi çok sinirlenir. Oğlu Saim'in gelinini şımarttığını düşünür. Rasih, Ferhan'ın gazeteye çıkmasının ardından kardeşi Reşit'in kendisi ile konuşmaya çalışmasından kardeşinin onun gelinini kışkandığını düşünür.

Romanda Reşit ve gelinlerinin ilişkilerine pek değinilmese de Reşit'in, abisinin gelininin tavırlarından rahatsız olup, aynısını kendi gelinlerinin yapma ihtimalinden korktuğu görülmektedir. Ferhan evi terk ettiğinde Reşit ağabeyi Rasih'e çözüm bulmaları yönünde öneride bulunur. Reşit her ne kadar abisi Rasih'e yardımcı olmak istediğini söylese de aslında abisinin bu durumda olmasından memnundur. Zira kendisinin iki gelini de ayrı ev lafi etmeden oturmaktadırlar. Ferhan'ın bu durumda olmasını Rasih ve Şahende'nin idaresizliğine bağlar. Ve şöyle bir öneride bulunur: "Dayatabilirseniz gelin yola gelir. Bolluğa, her dilediğini yapmaya alıştı; yokluğa gelemmez, kuzu gibi döner. Yumuşayacağınızı bildiği için kafa tutuyor (Karay, 2018a: 140)." Reşit'in böyle bir öneride bulunmasının esas sebebi ise Ferhan'ın kendi gelinlerine kötü örnek olmak ihtimalidir. Bu yüzden de Ferhan'ın başarısız olmasını ister.

Ferhan'ın gazeteye haber olmasının ardından Reşit ağabeyi ile konuşmak ister fakat ağabeyi Rasih onunla konuşmayı kabul etmez. Zira Rasih, Reşit'in kendisine neler diyebileceğini tahmin etmektedir. Rasih kardeşinin, gelini Ferhan'a laf edeceğine kendi gelinleri ile ilgilenmesi gerektiğini düşünür. Reşit'in gelini Ferda'nın her gün direksiyon başına geçip bir yerlere gittiğini, giydiği kıyafetleri, delikanlılara bakışını, arkasından memurların laf edişlerini söyler. Diğer gelini Fato'nun ise dansöz olduğunu, kocasıyla sabahlara kadar barlarda oynadığını söyler. (Karay, 2018a: 175)

İstanbul'un Bir Yüzü romanında Leyla Hanım ile gelini arasındaki ilişkiye pek değinilmese de Leylâ Hanım'ın kızları ve gelini ile siyasete atıldığı, sonrasında ise gelininin başını alıp Avrupa'ya gittiği bilinir.

2.2.3. Damat-Kaynana/Kayınpeder İlişkisi

İstanbul'un Bir Yüzü romanında damat İshak Bey görgüsüz, dengesiz, dedikoducu bir adamdır. Bazı akşamlar eve gelmez, sonrasında ise hiçbir şey yokmuş gibi eve döner. Kayınvalidesine ve kayınpederine durduk yere küsüp odasına kapanan bu adamın bazen de tam tersi bir şekilde onlara fazlaca iyi davranma gibi garip davranışlar sergilediği bilinir.

Romadaki diğer damat ilişkisi Neriman ile Osman Bey üzerinden anlatılır. Neriman ile damadı Osman'ın ilişkisine bakıldığında, Neriman'ın damadı Osman'ı hiç sevmediği görülmektedir. Neriman kızı Nemika için yakışıklı, şık bir genç hayal ederken kızının çirkince bir adam olan Osman Bey'e âşık olmasına çok öfkelenir. Neriman damadını gördüğünde "İstemem ben bu hamam böceğini... (Karay, 2009a: 178)." diyerek kıyametler koparır. Fakat Nemika annesini dinlemez ve Osman Bey ile evlenip mutlu olur. Zaman geçtikçe Osman Bey çirkinleşip Nemika güzelleşir. Fakat aralarındaki sevgi hiç azalmaz. Aynı şekilde Neriman Hanım'ın Osman Bey'i istememe durumu da devam eder.

"İstemem ben bu hamam böceğini..." diye hâlâ haykırıyor, feryatlar koparıyor, kızı ile hâlâ yüz yüze gelmiyor (Karay, 2009a: 179)."

Bugünün Saraylısı romanında Üftade ve Ata'nın damatları Atıf ile olan ilişkisine bakıldığında Atıf'ın çapkınlığı ile kayınvalidesi ve kayınpederinin gözüne battığı görülür. Ayşen'in eve gelişiyle Üftade ve Ata damatlarının Ayşen'e yanaşmaya çalışacağına farkındadır. Bu yüzden de Üftade, Ayşen'i damadı ile evde yalnız bırakmamaya özen gösterir. Ata da ailecek Florya'ya gittikleri gün damadının Ayşen'e olan hal ve hareketlerinden ona yaranmaya çalıştığını fark eder.

2.2.4. Diğer

Eserlerdeki diğer akrabalık ilişkilerinden dayı-yeğen ilişkisine baktığımızda, *Bugünün Saraylısı* romanında dayı-yeğen olarak gösterilen Ayşen ile Ata arasında gerçek anlamda bir dayı-yeğen ilişkisi olmadığı görülmektedir. Ayşen aslında Ata'nın teyze oğlunun kızıdır. Ayşen Ata ve ailesiyle yaşamaya başladıktan sonra Ata ve ailesinin hayatı değişir. Ayşen güzelliğiyle etrafındaki herkesi etkiler. Bunlardan birisi de Ata'nın patronunun oğlu Rüştü'dür. Fakat Ata bu durumdan hoşnut olmaz.

“...Babası çabuk gelse de kızı başlarından alıp apartman mı, palas mı, otel veya saray mı, bir yere götürse (Karay, 2017f: 67).” diye düşünerek kızıdan kurtulmayı ister.

Ata zamanla Ayşen’e yeğeni olarak değil de daha farklı bir gözle baktığının farkına varır. Yaşar, onun çok uzaktan akrabası olduğu için aslında Ayşen’in kendisinin bir şeyi olmadığını, bu yüzden de ona nikâh düşeceğini düşünür. Ayşen’e nikâh düştüğü için de bu tarz düşünceler içinde olmasını günah olarak değerlendirmez. Aslında Ata’nın Ayşen’e olan duyguları bir izdivaç gerçekleştirmek üzerine değil de sürekli Ayşen’in yanında bulunması üzerinedir.

Ayşen’in Ruveyha Paşa ile evlenip Mısır’a gitmesi üzerine Ata Ayşen’in bu gidişinden dolayı çok üzülür, her hafta Ayşen’e mektup yazar, fakat nadiren cevap alır. Bir gün Ata, Ayşen’in eski konuştuğu kişi olan Rüştü ile mektuplaştığını, eşinden ayrılıp geri döneceğini Rüştü’den öğrenir. Ata Ayşen’in geri dönecek olmasından dolayı çok mutlu olur. Aradan günler geçer fakat Ayşen geri gelmez. Ata durumu soruşturduğunda Ayşen’in morfin kullandığını, eşiyile birlikte tedavi amaçlı seyahatte olduklarını öğrenir ve Ayşen’in durumuna çok üzülür.

Dört Yapraklı Yonca romanında Aslıhan teyzesinin eşi Abdurrahman Efendi’ye dayı demektedir. Aslıhan ile Abdurrahman Efendi’nin ilişkisine bakıldığında dayısının Aslıhan’a prensesler gibi davrandığı görülmektedir. Abdurrahman Efendi’nin çocuğu olmadığı için tüm mal varlığını Aslıhan’a bırakacağı bellidir. Abdurrahman Efendi yeğeninin evlilik çağına gelip evlenmesini ve çocuk sahibi olmasını sabırsızlıkla bekler. Zira kendi çocuğunun olmayışının acısını bu şekilde çıkarmak ister. Yeniliğe açık bir insan olan Abdurrahman Efendi çocuğu yabancı mektebe gönderip onu yabancı kalıbına sokmaya karşı olduğu için Aslıhan’ı yabancı mekteplere göndermez.

İki Cisimli Kadın romanında Reha ve dayısı Yaşar’ın ilişkisine bakıldığında dayı ve yeğenin aralarında çok yaş farkı olmadığı için çocukluklarından beri arkadaş gibi oldukları söylenir. Yaşar Ankara’da banka memurluğu yapmaktadır. Reha da onun evinde kalmaktadır. Reha’nın Abant’a gitme isteğiyle birlikte Yaşar ve Reha’nın maceraları başlar. Yaşar,

Reha'nın bu teklifini başta kabul etmese de Reha'nın ısrarlarına dayanamayıp kabul eder ve Abant maceraları başlar. Reha Abant'ta karşılaştığı bir kadını eski sevgilisine çok benzeter ve bu durum onu etkiler. Reha eski sevgilisi ile başından geçen tüm olayları dayısına anlatır. Dayısı Yaşar da yeğenin tuhafliklarla dolu bu hikâyesinden endişelenir ve sinir doktoruna müracaat edip yeğenini muayene ettirmesiyle roman sonlanır.

2000 Yılın Sevgilisi romanında Fahir ile dayısı Besim'in ilişkisine bakıldığında, Besim'in Fahir ile Güldal'ın izdivacı için arabuluculuk yaptığı, Fahir'in mektubunu Güldal'a ulaştırdığı, Güldal ile telefonda devamlı irtibat halinde olduğu görülür.

Nilgün romanında, Nilgün ile Ömer dayı-yeğen olarak gösterilse de aslında bu sadece Nilgün'ün yalanıdır. Nilgün Melik Ahmet ile evlenince, Ömer'i Ahmet'e dayısı olarak tanıtır. Ömer de bu yalana ortak olur. O da etraftan birileri sorduğu vakit Nilgün'ün dayısı olduğunu, annesinin babadan ayrı kardeşi olduğunu söyler.

Ekmek Elden Su Gölden romanında Şahende'nin uzaktan akrabası İlhami Bey 'Dayı Bey' olarak anılır. İlhami Bey'in Şahende'nin gözündeki itibarı sonradan zengin olmasıyla oluşmuştur. Bu dayı çapkın bir adamdır. Duranbeyli ailesinin kadınlarına yakın davranışlar sergiler. Bu ailenin kadınları da kendisine hayrandır.

Gelin-görümce ilişkisine baktığımızda ise, *Ekmek Elden Su Gölden* romanında Ferhan'ın Nesibe ve Nebile adlarında iki görümcesi olduğu görülür. Nesibe Ferhan'ın her giydiğini eleştirir, bir türlü beğenmez. Ya "Aile davetidir, böyle iman tahtana kadar açık tuvalet yakışık almaz" der ya da "A, nedir bu? Akşam yemeğine küçük ropla gidilir mi? (Karay, 2018a: 23)" şeklinde itirazda bulunur. Ferhan ise daha çok arasının iyi olduğu Nebile'ye fikir danışır.

Kadınlar Tekkesi romanında Hediye Şeyh Baki meselesi yüzünden eşini bırakıp annesinin evine gider. İrfan artık Şeyh Baki'ye değil de başka bir mürşide bağlandığını ablası Samiye'ye söylediği zaman Samiye büyük hayal kırıklığına uğrar. Neşide'nin hem kendilerine hem de Şeyhe uğursuzluk getirdiğini düşünen Samiye Neşide'ye diş bilenir. Tuzruhu alıp Neşide'nin evine gider. Amacı bu tuzruhunu Neşide'nin suratına döküp

onun güzelliğini yok etmektir. Samiye'nin Neşide'nin güzelliğinin yok olmasını istemesindeki amaç esasen Neşide'yi Şeyhten kıskanıyor olmasıdır. Neşide'nin evine giden Samiye tuzruhunu dökceği zaman Ayetullah Bey ona engel olur ve Samiye tuzruhunu dökemez. Neşide ile saç baş yerlere yatarak kavga ederler ve Neşide görünmesini kapı dışarı atar. Sonrasında ise görünmesinin kendisini vapurdan aşağı atarak intihar ettiğini öğrenen Neşide görünmesini dövdüğü için pişmanlık duyar. “Keşke dövmeseydim... kapı dışarı atmasaydım... eve alıp teskin etseydim. Öyle yapsaydım belki intiharı önlerdim (Karay, 2016: 458).”

Hala ilişkisine baktığımızda, *Yer Altında Dünya Var* romanında Nebil'in halası Mihrican ile olan ilişkisine değinilmemekle birlikte halasından Nebil'e miras olarak çiftliğin kaldığından söz edilir. Nebil halasından söz ederken onun zengin olmasına rağmen yarı dilenci bir hayat sürdüğünden bir nevi “ruh hastası” olduğundan kendisinin de ona çekmiş olduğundan bahseder.

...Büyük halam deliydi; veraset nazariyelerine göre o gibi “tar”lar yani bozukluklar nesiller atlayıp kendini gösterirdi. Demek babamı ve küçük halamı esirgemiş, torununda tekrar meydana çıkmıştı. Ben pek de normal bir adam sayılmazdım. (Karay, 2017e: 301)

Gurbet Hikâyeleri adlı eserde bulunan “Eskici” hikâyesinde, Hasan ile halasının ilişkisine değinilmemekle birlikte babası vefat edince yetim kalan Hasan'ın annesi de vefat edince uzaktan akrabaları ve komşuların yardımıyla Filistin'in ücra bir kasabasında oturan halasının yanına gönderilmesinden bahsedilir.

Teyze ilişkisine baktığımızda, *Kadınlar Tekkesi* romanında Neşide ile Hediye'nin teyzeleri ile olan ilişkisine değinilmese de Neşide'nin huy olarak teyzesine çekmiş olduğundan söz edilir. Neşide maddi anlamda rahat bir izdivaç gerçekleştirme eşiğindeyken bu izdivaçtan vazgeçer. Ablası Hediye de zamanında teyzelerinin başına da buna benzer bir olay geldiğini, onu bir şehzadeye sattıklarını fakat teyzelerinin bu şehzadeye teslim olmak istemediği için kendisini akıntıya bıraktığından söz eder. “... Teyzemize çekmişsin Neşide! Zaten ismini de onunkinden almıştık, seni onun akıbetine sürükleyemeyiz. Fakat... (Karay, 2016: 561).”

Nilgün adlı romanda Nilgün'ün sürekli yanında olan Dilbeste Hanım onun teyzesi olarak tanıtılır. Fakat Dilbeste, Nilgün'ün gerçekten teyzesi değildir. Ömer ile olan konuşmasında bunu söyler:

“Dilbeste’ye bir aralık sordum:

“Sahiden teyzesi misin?”

“Hayır. (Karay, 2017d: 85)”

Yüzen Bahçe romanında Lalegül'ün teyzesi Dilara Hanım olan ilişkisine bakıldığında teyzesiyle vapur seyahatine çıkan Lalegül'ün vapurda Rıdvan ile tanışmasından sonra teyzesinin bu izdivacın gerçekleşmesi için zemin hazırladığı görülmektedir.

Elti ilişkisinde ise, *Ekmek Elden Su Gölden* romanında eltiler arasında kıskançlığın hâkim olduğu görülmektedir. Şahende bir kürk alınca Şemsa da onun bir eşini alır. Gelinlerden Fato dantel bir tuvalet diktirirse, başka bir toplantıda Ferda'da başka bir çeşidi olur. (Karay, 2018a: 104-105)

Şahende Hanım gelini Ferhan'ın gazetede haber olmasından dolayı eltisi Şahende'ye hava atar. Eltisi de gazeteye yazılmış olmanın marifet olmadığını çünkü köydekilerin başka anlamlara çekebileceğini söyleyerek Şahende'ye cevabını verir. Şahende de eltisini kendi gelininden vurarak karşılık verir:

Öyle köy, köylü kalmadı hemşire! Hem köylü ne der diye korkuyorsak dans da ettirmeyelim gelinlerimize, kızlarımıza... Plaja da yollamayalım. Hele direksiyon başına geçip ver elini Şile, cankurtaran arabası gibi otomobil koşturan bizim Ferdacığa da kim bilir neler söylerler? Ağızları torba değil ki büzelim. Varsın, söylesinler (Karay, 2018a: 181).

Şemsa eltisinin bu sözleri karşısında kendisinin zaten şehirli olduğunu, Şahende köylü olduğu için köylüleri onun daha iyi tanıyacağını söyler. Şahende de bunun utanılacak bir tarafı olmadığını zira köylülerin çabalarıyla yaşadıklarını, şehirlilerden hayır görmediklerini söyler. (Karay, 2018a: 181)

Kadınlar Tekkesi romanında Hediye ve Şevkiye arasındaki elti ilişkisine değinilmemekle birlikte, Şevkiye'nin eltisinin kardeşi Neşide'nin izdivacının onlara sağlayacağı imkanlardan dolayı hem Neşide'yi hem annesini hem de eltisini kıskandığı bilinir. Harap köşkün boyanmasını

hazmedemez. Zira o güne kadar beton köşkünün yeniliği, banyosu, açılıp kapanır pencereleriyle övünür, Eltisinin ailesine sürekli;

Çaresini bulsanız da şunu biraz tamir ettirseniz... Bir gün göçüverecek diye korkuyorum; yukarı balkon iyice çürümüş, çıkılmayacak hale gelmiş.” gibi üzülecekleri lakırdıları söylerdi. Şimdi kendisinininki akçillaşıp yer yer çatlamış duvarları, korkulukları sarsaklaşmış ve mozaikleri oynamış terasıyla eski, bakımsız bir surat almıştı. Öteki köşke gittikçe hırsından eriyordu (Karay, 2016: 500).

Enişte ilişkisinde ise, *Ekmek Elden Su Gölden* romanında ailenin damatları Derviş Ağa ve Salih'ten bahsedilir. Derviş Ağa kayınbiraderlerine faydası dokunmuş bir adam olmasına rağmen kayınbiraderleri tarafından sevilmemektedir. Kayınbiraderleri Derviş Ağa orta halli bir çiftçi ailesinden olup bey oğlu olmadığı için onu hor görürler. Kayınbiraderleri onun için, “Bizden kız aldı da itibarı yükseldi, kendisine mevki yaptı,’ derler, demeseler de öyle bir tavır takınırlar (Karay, 2018a: 87).” Derviş Ağa her ne kadar okuma yazma bilmese de az çok okuyup da kendisini aydın sanan kayınlarına yeri geldiğinde laf söyletmez. Derviş Ağa ailenin cebine para girince züppelik havası takınarak soluğu İstanbul’da alıp, şehirliliğe özenmeleriyle dalga geçer.

Ailenin diğer eniştesi ise Lütfiye'nin eşi Salih'tir. Salih, eline geçen parayı kızlarla yer, Lütfiye de bu durma ses çıkarmaz. Eşi de kendi eline geçeni biriktirir. Salih eşinin parasına dokunmaz. Lütfiye ile Salih'in çocuğu olmamaktadır. Bu yüzden de bir gün Lütfiye'nin serveti erkek kardeşlerine veya onların çocuklarına kalacaktır. (Karay, 2018a: 89)

Atıf umursamaz görünerek Güldal'a yolculuğunu sorar, Doktor Fahir'den söz edip onun da trende olduğunu söyler. Güldal ise Fahir'i kendini beğenmiş biri olarak anlatır. Sonrasında ise vagonuna geri döner.

2000 Yılın Sevgilisi romanında enişte ilişkisine bakıldığında Güldal ile kuzeni Gülçin'in kocası Atıf ile ilişkisinden söz edilir. Bu ilişki detaylı olarak ele alınmasa da Güldal'ın eniştesinden hoşlanmadığı bellidir. Güldal Gülçinlere gittiği zamanlar Atıf'ın evin içinde onu izlediğinin farkındadır. Bu yüzden de rahat hareket edememektedir.

Güldal tren yolculuğunda Ankara'ya uğradıkları zaman kuzeni ve onun eşi istasyonda onu beklemektedir. Güldal onlarla kısa bir süre konuştuktan sonra kalmayacağını söyleyerek yanlarından ayrılıp vagonuna döneceği zaman kendisine ısrar edildiğinde Atıf'ın esas niyetini anlar. İçinden söylenir:

Soğuk neva! Senin maksadını biliyorum: Evin içinde on gün beni patlak gözlerini dikerek seyretmenin keyfini süreceksin! Herif salonda iken kapıya doğru yürümekten çekiniyordum; bakışlarının ağırlığını duyuyordum. Hele aşağıda durduğu zaman merdivenleri çıkamaz olmuştum... (Karay, 2009ç: 91)

Kuzen ilişkisinde, *Yerini Seven Fidan* romanında Erbil ile dayıoğlu Hasan üzerinden anlatılan kuzen ilişkisine pek değinilmemekle birlikte bu ilişkide öne çıkan Erbil'in, dayıoğlunun eşiyle birlikte olmasıdır. Erbil üniversite eğitimi için geldiği İstanbul'da kalacak yeri olmadığı için Hasan'ın evinde kalmaya başlar. Hasan evde çok sık bulunmadığı için Erbil ile Hasan'ın eşi Nevbahar zamanla yakınlaşmaya başlarlar ve birlikte olurlar. Erbil, yengesi Nevbahar ile birliktelik yaşarken bu durumu Hasan'ın ruhu bile duymaz. Hatta o Erbil işe girebilirsin diye ona kefil bile olur.

2000 Yılın Sevgilisi romanında kuzen ilişkisine bakıldığında Güldal Fahir'i ilk gördüğünde onu kuzeni Gülnur'a gösterir. Gülnur da Güldal'a bu adam ile yapacağı yolculuğun belki de onu bir izdivaca sürükleyeceğini söyler. Güldal'ın diğer kuzeni ise Gülçin'dir. Güldal tren Ankara'ya uğradığı zaman Gülçin ile istasyonda görüşür. Gülçin, Güldal'a kalması yönünde ısrar etse de Güldal kabul etmez. Zaten kuzenin eşi de hiç hoşlanmamaktadır.

Anahtar romanında kuzen ilişkisi Kenan ve Rüstem üzerinden anlatılır. Rüstem, Kenan'ın teyzesinin oğludur. Aynı yaşta olan Kenan ve Rüstem'in çocuklukları birlikte geçmiştir. Rüstem Kenan'a göre daha sönük yaratılışlı birisidir. Kenan'ın vesilesi ile bankada hademebaşılığına getirilir. Rüstem Kenan'ı kıskanmaz, aksine onun ilerlemesine mutlu olur. Rüstem Kenan'ın karısı Perihan'dan da her zaman övgüyle bahseder. Çünkü Perihan ona karşı yakın akrabaya yakışan bir tarzda muamele etmektedir. Aynı şekilde Rüstem'in eşine karşı da nezaketini eksik etmeyen bir yaklaşım

sergilemektedir. Rüstem, Kenan'a saygısızlık olur düşüncesiyle Perihan'ın yüzüne bakmaktan bile çekinir.

Kenan eşinin onu aldattığına dair olan şüphelerini çözebilmek için Rüstem'den yardım alır. Rüstem Kenan'ın Perihan'dan şüphelenmesini doğru bulmaz. Zira Perihan'ın Kenan'ı aldatmayacağını düşünür. İçinden “Zavallı Kenancığım diyor, bu kadından mı şüphelendin? Bu kadının üstüne mi bir sokak kızının peşine düştün? Ev tuttun, çapkınlığa kalkıştın?... (Karay, 2017ç: 172).”

Karlı Dağdaki Ateş romanında kuzen ilişkisi Binnur ve Erbil üzerinden anlatılmaktadır. Erbil, Binnur'a karşı bazı duygular beslemektedir. Fakat aynı duyguları Binnur hissetmez. Binnur, Erbil'i erkek ve eş yerine koymaz bile. Bunda birlikte büyümelerinin etkisinin olmasından ziyade Erbil'in kız gibi duran saçlarının olduğu fotoğraf da etkilidir. Binnur Erbil'i eş ve erkek yerine koyamıyorken, Binnur'un arkadaşları Erbil'e hayranlık besler. Fakat Erbil de sadece Binnur'a hayranlık besler. “...Oysaki bütün kız arkadaşlarına onun karşısında bir haller olurdu, Erbil'e de Binnur'un karşısında! (Karay, 2009e: 85).”

Kayınbirader ile olan ilişkide, *Yüzen Bahçe* romanında eşinin ölümüyle dul kalan Gülrevan ile kayınbiraderi Naim'in evlenmek istediği görülür. Bu isteğin temelinde malların yabancı birine gitmesini engellemek yatmaktadır.

Bilirsiniz ya, arazi sahipleri mal ve mülkün yabancıya geçmemesi için ne mümkünse yaparlar. Naim'in gayesi hoş görünerek yengesiyle evlenmektir; Kara Davut kadar korkunç isimli Vedut Bey de sezişime nazaran buna taraftar. İkisinin birbirlerinden ve Gülrevan'ın peşinden ayrılmamaları yeter bir işaret! (Karay, 2009i: 100).

Kadınlar Tekkesi romanında Hediye ile kayınbiraderi Kadri'nin ilişkisine bakıldığında, Hediye'nin babası ve eşinin art arda ölümünün ardından kayınbirader Kadri, Hediye ve onun ailesinin kollayıcısı konumuna geçer. Kadri yengesinin kız kardeşi Neşide'nin parlak bir izdivaç yapmasına ön ayak olur. Fakat Neşide'nin evliliğe karar verdikten bir süre sonra bu evlilikten vazgeçmesi Kadri'yi çileden çıkarır. Kadri böyle bir fırsatın tepilmesine büyük tepki gösterir, yengesi Hediye'ye çıkışır. Sonrasında ise bu çıkışmadan ötürü pişmanlık duyan Kadri, Hediye ile yaptığı bir sonraki

konuşmada Neşide'nin Şeyh'in etkisinde olduğunu öğrenir. Kadri ve Hediye Neşide'nin bu durumundan doktora bahsetmeyi, onun söyleyeceği karara göre hareket etmeyi düşünürler.

Akıllı kadınsın yenge. Söylediğin doğru. Onun talimatıyla hareket ederiz. Hem bizim dostumuz hem de Harun Bey'in... Hatta evlenmekten vazgeçilecekse bunu da adamcağıza yine doktor söyler. Belki bir tıbbi mahzur, bir mazeret bulur da mühlet alır (Karay, 2016: 569).

Hediye ve kayınbiraderi Kadri'nin esas niyeti Neşide'yi Şeyh'in etkisinden kurtarıp Harun ile bir izdivaç gerçekleştirmesini sağlamaktır.

Baldız ilişkisinde ise, *İstanbul'un Bir Yüzü* romanında İshak ile Şadiye arasındaki enişte baldız ilişkisine pek değinilmese de damat İshak Bey'in baldızında gözü olduğu bilinir. Hatta İshak Bey baldızını elde edemeyince süt nine ile yaşamaya başladıktan sonra süt nineye de baldızının giydiği kıyafetlerden yaptırır.

...Damat bey, kapatması muhacir kızına baldızının eşi elbiseler yapmıştı... Anlaşılan İshak bey bir taraftan hizmetçiler adında koşup dolaşırken baldızına da göz koymuş, baldızı için de zihninden hayaller geçirmiş, hülyalar kurmuştu. Hatta belki de Süt-nine'yi ona benzettiği, öyle sarışın, ince endamlı, mavi gözlü bulduğu için getirip buraya kapatmıştı; onunla burada baldızının niyetine yaşıyordu. (Karay, 2009a: 70)

Amca-yeğen ilişkisinde, *Dört Yapraklı Yonca* romanında Aslıhan'ın amcası Feridun Bahçesaray'ın ilişkisi ön plana çıkar. Feridun Bahçesaray Avrupa görmüş, orada tahsil yapmıştır. Aslıhan'ı çok sever, ona hediyeler alır, masraflarını karşılar. Aslıhan, arkadaşı Emire ile amcası Feridun'un arasını yapar ve onların evlenmesine vesile olur.

Daha uzak akraba ilişkilerine bakıldığında ise, *Dört Yapraklı Yonca* romanında Feridun'un Tatar Abdullah Bey adında zengin bir akrabası olduğu görülür. Feridun'u çok seven bu akraba, onu mirasçısı yapmıştır. Tatar Abdullah Bey Feridun'u sevdiği kadar onun yeğeni Aslıhan'ı da çok sevmektedir. Bayramlarda onun yolunu dört gözle bekler.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında Leman'ın akrabası olan bir genç bir gün evlerine gelir. Bu genç serseri bir çocuktur. Harbiye'den uzaklaştırılmış, nefere çıkarılmış, sonra da arkadaşlarından birinin göğsüne hançeri soktuğu için hapse atılmıştır. Muharebenin ilanında henüz zindanda

olan bu gençten sonraları kimsecikler haber alamaz ve öldüğünü düşünürler. Bu genç, Lemanların evine geldiğinde, Leman onu çocukluğunda Aziz ağabey olarak tanıdığı genç olduğunu anlar. Bu genç, Leman'ın annesine paradan, puldan konuyu açarak onların sıkıntılarını bildiğini, kendisinin de başka akrabası olmadığını ve onlara yardım edebileceğini söyler. Aziz Lemanların evine gelmeye devam eder. Leman ve annesine hediyeler getirir. Hep birlikte dışarıya çıkarlar, bir sürü mağaza dolaşırlar ve eşya satın alırlar. Aziz Leman'a iyice âşık olur ve evlenirler.

Refik Halit Karay'ın roman ve hikâyelerinde akrabalık ilişkilerine baktığımızda kimi akrabalık ilişkilerinde kıskançlık, bencillik ve kendi adına yarar sağlama gibi durumların olduğu, kimi akrabalık ilişkilerinde ise gerçek bir bağlılığın olduğu, bazı akrabalar arasında aşk duygusunun olduğu, nadir de olsa yasak aşkın olduğu göze çarpmaktadır.

3. BÖLÜM

AİLE VE TOPLUM

Toplumunu oluşturan unsurların en önemlilerinden biri ailedir. Aile toplumun şekillenmesine katkıda bulunur. Aile, çocuğu topluma hazırlayan ilk basamaktır. Çocuğa toplumsal kuralları ve değerleri aşilayarak onun toplum ile bütünleşmesine katkıda bulunur. Aile toplumun şekillenmesine katkı sağlamakla birlikte aynı zamanda toplumda meydana gelen değişim ve dönüşümlerden etkilenmektedir.

3.1. Ailede Eğitim Meselesi

Kişinin ailede başlayan eğitimi okulda devam eder. Ailenin geleceğe sağlam nesiller bırakabilmesi adına eğitim çok önemli bir yere sahiptir. Eğitim alan kişi kendi çocuklarını da eğitir. *Ekmek Elden Su Gölden* romanına baktığımızda Rıza'nın, ailesinde tek okuyan çocuk olduğunu, eşinin de okumuş olduğunu görmekteyiz. İkisi de eğitilmiş olan bu çift çocuklarını da okutmuştur. Kızlarını İngiliz Kız Okulu'nda, oğullarını ise kolejde okutmuşlardır.

Aynı romanda, Ferhan İstanbul'da doğup büyümüş, liseyi bitirmiş bir kızıdır. Evlenmeden önce tanınmış batı yazarlarından çevirme eserleri okumuştur. Babası ise tarih meraklısı bir adamdır.

Refik Halit Karay'ın eserlerine baktığımızda eserlerin çoğunda kız çocuklarının büyük bir çoğunluğunun okumuş olduğunu görmekteyiz.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında Leman Dârülmua'llimât yetiştirmesi bir kızıdır. Leman öğretmenlik yapmaya başlar fakat öğretmenliği şartların olumsuz olduğu bir zamana denk gelmiştir. Yine aynı romanda İsmet de Darülmua'llimâtı bitirdiği bilinir.

Bu, Bizim Hayatımız romanında Hüsniye Türkçeyi mektebe gitmeden kendiliğinden öğrenmiştir. Büyük oğlu Ömer de iyi bir eğitime sahiptir.

Yeraltında Dünya Var romanında Nihan'ın aile ilişkisinden söz edilmese de Nihan kültürlü oluşunun ailesinin onu iyi okutmuş olmasından kaynaklı olduğunu söyler.

Bugünün Saraylısı romanında Ayşen'in Kız Sanat Okulu'nda okumak istediği bilinir. Ayşen girdiği sosyete ortamına ayak uydurmak için yabancı dil öğrenmeye başlar.

Karlı Dağdaki Ateş romanında Binnur'un Kız Sanat Okulu'nda öğretmenlik yaptığı bilinmektedir.

Dört Yapraklı Yonca romanında Emire'nin amacı yüksek tahsil yapıp doktor olmaktır. Fakat Emire'nin bu hayali gerçekleşmez. Arkadaşı Aslıhan'ın kendisine evlenip tahsilini yarıda bırakacağını söylemesi gerçek olur. Romanda Aslıhan'ın dayısı yeniliğe açık biri olmasına rağmen bazı noktalarda yoğun bir milliyetçiliği söz konusudur. Lisan öğrenmesi için çocuğu yabancı mektebe verip onu yabancı kalıba sokmaya karşı olup, “Aile içinde karşılıklı bir yadırgama oluyor, evin havası değişiyor. Liseden sonra o lisanı imkân bulursa ilerletir; ancak yüksek tahsil için lazımdır (Karay, 2009f: 48).” diyerek bu yüzden Aslıhan'ı koleje veya Notre Dam'e göndermemiştir.

Aslıhan'ın dayısı kızların çoğunun öğrendiği lisandan faydalanmadıklarını, filmlerin bile Türkçe yazılarını okumayı daha rahat bulduklarını söyler. (Karay, 2009f: 48)

Yerini Seven Fidan romanında Gülsün'ün babasının, kızı liseyi bitirdiğinde onu iki yıllığına İsviçre'ye, geçimi geniş olan aile kızlarının hem ev işlerine hem de toplum terbiyesine dair hususları öğrendikleri bir okula göndermeyi planladığı ve bu okulun dönüşünde de kızını üniversite okutmayıp evlendirme düşüncesinde olduğu bilinir. (Karay, 2009h: 96) Aynı romanda üniversite okuyan tek kız Perizat'tır. Yine aynı romanda, Jülide ve Şadiye koleje gitmektedirler.

Yerini Seven Fidan romanında manifaturacının yanında çalışan Erbil, iktisat fakültesini kazanınca İstanbul' gelir.

Yüzen Bahçe romanında Rıdvan'ın yüksek öğrenimini Belçika'da yaptığı bilinir. Gülrevan ise Sörlük Okulu'nda okumuştur. Gülrevan babasının politik meseleler yüzünden Mısır'a kaçmasından dolayı kendisinin de Sörlük Okulu'nda okuduğunu söyler.

Aynı romanda, Lalegül, İngilizce bildiğini belli etme çabasına girer. Rehber İngilizce konuşunca Lalegül lisan bildiği belli olsun diye rehberin

söylediklerine güler. Lalegül'ün teyzesi de Eski Kız Öğretmen Okulu mezunu olduğunu, Maarif müfettişliğinde bulunduğunu söyler.

Kadınlar Tekkesi romanında Şeyhe bağlı olanlar arasında Şeyhin lisanına en yakın olan kişi Melal'dir. Melal İslam ve Hristiyan mistisizminin sosyal etkilerine dair bir tetkik kitabı için bilgi toplamaktadır. Eserini milletlerarası yer edinebilsin diye İngilizce yazmayı planlar. (Karay, 2016: 19-20) Baki'ye çabucak bağlanıp, ilahi aşka kavuşmayı bekleyen Lebriz de Anadolu Bektaşî bir ailenin üniversiteye giden kızıdır.

Sürgün romanında Kız Öğretmen Okulu'na giden ve bitirmesine iki sene kalmış olan Seher'in hayatı babasının sürgün edilmesiyle birlikte değişir. Okulu bırakan Seher, kötü yola düşer.

Refik Halit Karay'ın hikâyelerindeki kadınlara nazaran romanlarındaki kadınların bir dereceye kadar eğitim görmüş olduğu görülmektedir.

3.2. Ailenin Ekonomik Durumu

Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarında ailelerin ekonomik durumlarına baktığımızda geleneksel ailelerde ekonomik birliğin olduğu görülmektedir. Ekonomik durumun kötü olduğu durumlarda bu durumun aile üzerinde çeşitli olumsuzluklara yol açtığı göze çarpmaktadır. *Ekmek Elden Su Gölden* romanında Duranbeyli ailesinin ekonomik durumuna baktığımızda varlıklı bir aile oldukları görülmektedir. Duranbeyli ailesine dedelerinden mal varlığı kalmış olsa da babaları Nezir Bey toprakları iyi idare edemeyince borca girmiş ve borçlu şekilde ölmüştür. Bu yüzden de oğulları uzun bir süre yoksulluk çekmişlerdir. Sonrasında traktör, pamuk ve motorlu tulumbayla borçlarını kapatıp refaha kavuşmuşlar, çek defterleri ile dolaşmaya başlamışlar ve İstanbul'a göç etmeye başlamışlardır. Duranbeyli ailesinin maddi anlamda elleri rahat olsa da para vermekten hoşlanmazlar. İstanbul'a geldikten sonra işlerini gördürecekleri zaman hizmet parası ödememek için köyden gelen acemilere işlerini yaptırmaya başlarlar.

Duranbeyli ailesinin büyük hanımı Şahende Hanım zengin bir kadındır. Zenginliğini savurganca harcarsa da aynı zamanda cimridir. Bir şey içeceği zaman yanındakilerin de hesabını ödeme korkusundan gideceğini söyleyip kalkar ve başka akrabasının masasına geçer. (Karay, 2018a: 17) Şahende

Hanım eve bir şey alınacağı zaman bile cimrilik yapar, cebindeki parasını esirger. Şahende Hanım hesap ve fatura laflarını duymayı sevmez, bunu kendisine karşı, güvensizlik, saygısızlık olarak değerlendirerek ödeme yapmaktan kaçır. “Fatura da ne oluyor?” dedi. “Alacağı ne kadar ki? Selam söyle, bir davete gidiyorum, geciktik. Başka bir gün uğrayıver, emi? (Karay, 2018a: 28).”

Ferhan ise girdiği bu aileden lüksü açısından memnundur. Şu anki rahat hayatına bakıp eski yokluk zamanlarını hatırlar.

Bunların hepsi oldu, dedi. Beş on çift ayakkabım, bir sürü çorabım, otomobil ve içimin çektiği gibi bir tuvalet masam var. Evimde ortaokula geçtiğim sırada mahalle marangozuna taksitle yaptırdığımız çivili tahta masadan, kilo ile alınmış fujer losyonundan, el kremi olarak kendi yaptığım gliserinli yapışkan limon suyundan kurtuldum. Darlıktan, her şeye baktıkça imrenip yutkunmaktan. Fakat... (Karay, 2018a: 43).

Duranbeyli ailesinde vitrinde her görülen şey alınır fakat birkaç kez giyinildikten sonra bir tarafa atılır. Ferhan önceleri ailenin bu dağınıklığına kızsda da sonraları o da bu durumu önemsememeye başlamış, “Aman, öğrenemiyorlarsa, şehirli olamıyorlarsa bana ne?... (Karay, 2018a: 60).” diyerek aldırılmamaya başlar.

Rasih ile Reşit kazandıkları parayı ne kadar zahmetli bir şekilde kazandıklarını ailenin diğer üyelerine duyurarak anlatmaya çalışsalar da kimse onların laflarını önemsemmez. “Elalem sanıyor ki biz parayı bedavadan taş ayıp kolumuz yorulmadan kazanıyoruz. Neler çektiğimizi kimse bilmiyor. Elin itiyle uğraşmak kolay mı? Anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geliyor (Karay, 2018a: 109).”

Rasih ve Reşit her ne kadar böyle konuşsalar da kendileri de paraları kadınlarla eğlencede yahut kumarda yemektirler.

Rasih, oğlu Saim’in eşiyile birlikte ayrı eve çıkma isteğini büyük bir masraf olarak düşündüğü için oğluna kızır.

Durumumuz uygun mu? Bak, gazeteler toprak sahibi çiftçilerden de vergi alınmalıdır diye yazıp duruyor. Yedek parçayı karaborsadan buluyoruz, traktörlerin bir vidasını takmak için kıtıpiyos makinist yamağı yüz lirayı beğenmiyor. Masraf! Masraf! (Karay, 2018a: 139).

Romanda geniş aile tipi söz konusu olduğu için ailede ekonomik bir birlik söz konusudur. Bu yüzden de Saim kafasına göre eşyle ayrı eve çıkamaz. Paralar babasının elinden çıkmakta olduğu için Saim de babasının eline bakmaktadır.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında Kâni sonradan çok zengin olmuştur. Eşi Şayan elmasların içinde yüzmektedir. Fakir bir çocukluk geçiren Şayan sırtında en aşağı sansar manto ile dolaşmaya başlar. İsmet'in ona insanların onun dedikodusunu yaptığını söylemesi üzerine Kâni, insanların onun hakkında söylediklerini duymazlıktan geldiğini söyler. Zamanında konaktakilerin de sonradan görme davranıp zevk ve eğlencelerine düşkün olduklarını gördüklerini ama kendilerinin onlara karşı bir şikâyet akıllarından geçirmediklerini dile getirir.

Romanda Ziya Bey ecnebi lisanlarını bilen, Frenklerle ile takılmış, şık giyinen bir adamdır. Eşi ise eğitimsiz bir kadın olmakla birlikte eşinin Avrupalılıklarına göz yumar. Ziya Bey kadın ve erkek gençleri bir araya toplayıp Frenkçe sohbet etmenin hayalini kursa da karısı buna izin vermez. Evin asıl geçimini de eşine babasından kalan mal varlığının sağlamasından dolayı Ziya Bey eşinden ayrılamamaktadır. Ziya Bey bu yüzden eşine sabreder.

Romandaki diğer ekonomik durum Leman ve ailesinin durumudur. Leman öğretmenlik yapmaktadır. Fakat öğretmenliği muharebe zamanına rastladığı için bu aile eskiden kazandıkları miktara kızlarının da parası eklenmiş olsa bile geçinememeye başlarlar. Leman ise kendisini semtteki giyim kuşam merakına kaptırır. Maaşını ayakkabıya ve kumaşa verir. Annesinin zar zor toplamış olduğu çeyiz takımlarını, çamaşırları artık giyilmeyeceğini söyleyip satar, onun yerine kumaşlardan tayyörler ve çarşaf yapar. (Karay, 2009a: 185) Leman evde satabileceği ne bulursa hepsini satmaya başlar. Hayatları böyle sürüp giderken bir gün Leman'ın başına talih kuşu konar. Akrabalarından bir genç onların evine gelir. Leman'ı görüp beğenen bu genç bu eve gidip gelmeye, hediyeler getirmeye başlar. En sonunda da Leman ile evlenme isteğini Leman'ın annesine söyler ve nikâhları kıyılır. Nikâhtan sonra Ada'da eşyalı lüks bir eve yerleşirler.

Dört Yapraklı Yonca romanında Somnur'un babası yoksul bir çocukluk geçirmiş ardından maddi durumunu iyileştirmiş bir vurguncudur. Dört Yapraklı Yonca cemiyetinde Somnur'un dışında kalan üç kızın üçünün de ailesi orta gelirlidir.

Abdurrahman dayı kendi çocuğu olmadığı için Aslıhan'ı çocuğu yerine koymaktadır. Tüm mal varlığını da evlat edindiği Aslıhan'a bırakma niyetindedir. "...Kırımlı için orta halli yaşamasına uymayan zenginlerden olduğu rivayeti de ortada dönüp dolaşmaktaydı (Karay, 2009f: 17)."

Emire'nin babası bir devlet bankasında müdür muavinliği yapmaktadır. Bu aile orta gelirli bir ailedir. Emire'nin annesi ise kızını zengin biriyle evlendirerek bu evlilik vesilesi ile sefa sürme derindedir.

Emire, Feridun ile evlendikten sonra Yonca'nın evlenmiş olduğunu öğrenir. Emire, Yonca'nın kendisinden zengin olmasını istemez. Şayet Yonca ondan zenginse Emire ona hava atamayacaktır. Fakat buna rağmen Emire, Yonca'nın kendisinden maddi anlamda yardım isteme gibi bir durum söz konusu olabileceği için Yonca'nın maddi durumunun iyi olmasını ister.

Emire Pimpirik Dededen kendilerine kalacak mirası dört gözle beklemektedir. Bu miras ile Emire etrafına üstünlük sağlayacaktı. Fakat Emire Feridun'dan ayrılıp Bedri ile evlenince Pimpirik Dede vefat ettiğinde onun mirasından mahrum kalır. Annesi Fayiha Hanım da Pimpirik Dededen kalan mirastan yararlanamamasından dolayı çok sinirlenir. Fayiha Hanım eski günlerdeki rahatını hatırladıkça daha da çok sinirlenir. Fayiha Hanım'ın eşine de tahammülü kalmayınca kardeşinin yanına Adana'ya gider. (Karay, 2009f: 265)

Bugününün Saraylısı romanında Ata Efendi ve ailesi orta gelirli bir ailedir. Teyzeoğlu Yaşar'ın kızının evlerine bir süreliğine kalmaya geleceğini öğrendiklerinde Ata ve eşi Üftade huzursuz olurlar. Fakat kızın geleceğinin haberini veren mektubun yanında bir de para gelince bu defa kızın gelişine daha ılımlı bakmaya başlarlar.

Ayşen evlerine geldikten bir süre sonra babası onun için bir apartman dairesi tutar. Ata ile Üftade de Ayşen'i yalnız bırakmaz, onunla kalmaya başlarlar. Apartmana taşındıktan sonra Ayşen muhitini ve eğlence şekillerini değiştirip her yerin en iyisine gitmeye başlar.

Ailede herkes Ayşen'in sayesinde maddi imkanların güzellerinden yararlanmaya başlamıştır. Ailenin en küçüğü Çetin, seyyar satıcıdan kalem, defter almak yerine mağazadan en güzel defter ve kalemlerin paketleriyle çıkar.

Atıf memurluğu bırakıp Yaşar'ın sermayesiyle işleyen bir atölyenin başına geçer. Atıf bu işten gittikçe kâr etmeye başlar. Apartman satın alır.

Bu, Bizim Hayatımız romanında Şehriyar ile Mazlum birbirlerini beğenerek evlenirler. Fakat aralarında kuvvetli bir aşk olduğu söylenemez. Şehriyar için Mazlum refahlı, görgülü, zengin ve olgun bir erkektir.

Hüsniye oldukça fakir zamanlar geçirdikten sonra oğullarının sayesinde refaha kavuşmuştur. "...Bu aile yokluktan, sıkıntıdan kurtulmuş, çoktan rahata kavuşmuş, Mısır'dan sadaka beklemek nerede, kış geçirmek için Mısır'a gidecek, Heliopolis'te oturacak hale gelmişler! Allah'ın işine akıl vermez (Karay, 2009b: 113)."

Ayin On Dördü romanında Rıdvan heykeltıraştır. Eşi Rayiha ise mesleğini yapmayı bırakmış olsa da esasen ressamdır. Tülbentçi meşhur Hacı Hamza Efendi'nin torunu olan Rayiha'ya Tülbentçi Han'ın ve Kemer Hatun semtinde altı katlı büyük bir apartmanın tamamı kalmıştır. Eşi Rıdvan'a ise babası Mümtaz Bey'den yüklü bir gelir kalmasına rağmen, o çoğunu harcadığı için sadece Harbiye'de oturdukları bina elinde kalmıştır.

Sürgün romanında Hilmi Efendi Beyrut'a sürgün edildikten sonra orada kendisine bir iş bulur ve çalışmaya başlar. Hilmi Efendi bir taraftan yaptığı bu işin kızının onuruna dokunacağını düşünüp üzülürken diğer taraftan alınının akıyla çalışıyor olmasından memnundur.

Hilmi Efendi gördüğü hizmetin şerefine yakışmadığını düşünerek üzülüyor değil; fakat teselli noktaları da buluyordu. Namuslu bir iş görüyordu, kimse kendisini tanıyamıyordu, bir tanıdığı da rastlamayacağını biliyordu; vapurda korktuğu gibi olmamıştı ya... İşte dilenmiyor, alınının teriyle ekmeğini çıkarıyordu (Karay, 2017c: 43).

Kötü yola düşen Seher istediği şeyleri elde edebiliyor olmasından dolayı memnundur. Önceden yırtık elbiseler ile dolaşan Seher bu hayatın içine girdikten sonra istediği kıyafeti elde edebilme imkânına kavuştuğu için mutludur.

2000 Yılın Sevgilisi romanında Güldal, Fahir'in onunla evlenmek isteğini naza çekmesinden dolayı kendisine kızar. Ailesinin dar geçimli zamanları aklına gelir ve Fahir gibi maddiyatı yerinde olan bir adama naz yapmasını saçma bulur.

...Benim de yeni zengin kızlarından pek farkım yok. İlkokula gittiğim sene babamın tekaüt maaşından başka geliri var mıydı? Gülnuş mektebi bitirmişti de siyah önlüğünü daraltıp bana giydirmişlerdi. Ne çabuk unuttum! Şimdi çiftlik, apartman, otomobil sahibi bir sadrazam torunu karşımda yalvarıyor da kendimi naza çekiyorum. (Karay, 2009c: 333)

Dişi Örümecek romanında Nurper, eşi Sadun'un kumara düşkün olduğunu, babasından kalanları da kumarda harcadığını ve ellerinde neleri varsa sattıklarını söyler. "Oldukça temiz elmaslarım, kürklerim, tuvaletlerim vardı; hepsi gitti. Sonunda merhum Süruri Paşa'nın vaktiyle Avrupa'da tahsildeyken yardımını görmüş bir vekil nasılsa merhamete geldi de bu memuriyeti buldu... (Karay, 2009c: 54)."

Sadun, Nurper'i bir ahabının evinde hizmetçilik yaparken tanımış, ona acıyıp onu sevdiği için Nurper ile evlenmiştir. Fakat nikâhtan sonra elinde olan bir miktar parayı karısıyla birlikte yediğini söyler. "...Neyse, nikâh oldu; elimde bir miktar para vardı. Hanım değişti; vur patlasın, çal oynasın, az günde hepsini tükettik. (Karay, 2009c: 275)."

Nurper, Sadun ile evli olmasına rağmen önceki eşlerinden de para almaktadır. İlk eşi sonradan milyoner olmuş bir adamdır. Nurper maddiyatta sıkıntıya düşünce ilk eşi ona para göndereceğini mektup ile bildirir. İkinci eşi olan Salim'in de kendisinin yol parasını karşıladığını söyler.

Hayati, Sadun'u kumar oynayıp ailesini parasız bırakmasından ötürü eleştirir: "Sizin de kusurunuz var," dedi. "Elinize geçeni oyuna veriyorsunuz. Refikanız ve üvey oğlunuz yemeye, içmeye, giyinmeye muhtaç. Nurper Hanım'ın lükse kaçmasını caiz göremeyiz ama yaşamak da hakkıdır, zannederim (Karay, 2009c: 277)."

Karlı Dağdaki Ateş romanında Binnur'un Ulvi ile evlenirse yaşayacağı lüks hayatı, giyeceği kürkleri düşünür. O orta derecede bir memur veya hali vakti yerinde bir taşralı ile evlenmenin düşüncesindeyken karşısına hayalinde bile olmayan maddi olanakları oldukça geniş bir izdivaç imkânı

çıkar. Binnur Ulvi ile evliliğini düşündükçe hep seyahatler, oteller, villaları hayal eder. Ulvi ile alakalı mahrem düşüncelere kapılmaz. Ulvi'nin evine gittiği gün de evlendiklerinde aşağı yukarı bu tarz bir evde oturacağını, eksikliğini çektiği her şeye sahip olacağını düşünüp mutlu olur.

Evlenince en aşağı böyle bir evde oturacağım, diye düşündü. Böyle bir evin hanımı olacağım. Şu asılı duran tüylü bornozun yanında benimki de yer alacak, cam etajer üzerine benim öteberim de dizilecek. Nelerden kurtulacağım; gaz tenekesinde su ısıtıp yıkanmaktan, kömür sobası yakmaktan ve temizlemekten, elle çamaşır yıkamaktan. Adamcağızın her şeyi var: Çamaşır makinesi, buzdolabı, gaz sobaları... Hepsinden mahrumdum, bir öğretmenle evlenince de yine mahrum kalacaktım (Karay, 2009e: 123).

Memleket Hikâyeleri adlı kitapta geçen “Garaz” başlıklı hikâyede, Çerçi Halil iş için kasabadan İstanbul’a gelir. Bir süre sonra karısı ve kızını da yanına alır. Çerçi Halil ve ailesi için yeni bir hayat başlar. Bu ailenin gösteriş merakıyla süren macerası beş yıl sürer. Ardından Çerçi Halil’in işleri kötüleşir ve elindeki her şeyi satmak durumunda kalır.

Yüzen Bahçe romanında Rıdvan’ın gemide ilgilendiği kadın Gülrevan, seyahatini kardeşi ve kayınbiraderi ile yapmaktadır. Eşi iki yıl önce vefat eden Gülrevan’a eşinden servet kalır. Eşinden kalan araziyi Gülrevan’ın kardeşi ve kayınbiraderi idare etmektedirler. Gülrevan ile kayınbiraderi evlenmek ister. Kardeşi de bu durumun destekçisidir. (Karay, 2009i: 100)

Sonuncu Kadeh romanında maddi sıkıntılar içinde yaşantısı olan Perran Hanım Cemşid ile evlenir ve dar gelirlilikten kurtulur. Güzel bir apartmanda yaşamaya başlar. Eşi Cemşid ile arasında karşılıklı şefkat ve hürmetten öte bir şey olmama ihtimali varsa da bu durum onları rahatsız etmez. Cemşid yaşlı ama zengin, cömert bir adamdır.

Kadınlar Tekkesi romanında Memhure’nin maddi olanakları yerindedir. Kocası vefat edince onun mal varlığı kendisine kalmıştır. Fakat çocuğu olmadığı için varisi önce ağabeyi sonra da ağabeyinin çocuklarıdır. Aynı romanda Neşide ise, Harun Bey’in izdivaç teklifini ablası ve annesini dar geçimlikten kurtarmak için razı gelir. Fakat Neşide’nin bu teklifi kesin olarak kabul etmesi kolay olmaz. Ev halkı onu ikna etmek için yaşadıkları maddi imkansızlıklardan söz edip üzülürler.

...Anası ve ablası hayat pahalılığından şikâyetçiydiler; hele Hediye pek yorulmuştu, köşk de bakımsızlıktan çökmek üzereydi; kendisi ise tedaviye muhtaçtı. Dün gece iki kadın tabesabah ağlaşmışlardı. Bu cihetleri düşünmesi, ayağına gelen nimeti tepmemesi lazımdı. Tepmek Allah'ın ihsanına karşı nankörlük olurdu (Karay, 2016: 438).

Neşide bir türlü ikna olmayınca en sonunda annesi onunla konuşur. Neşide bu konuşmadan sonra kesin olarak kararını verir.

...Küçük kızını karşısına alıp da yakında öleceğinden, iki yavrusunu erkeksiz, parasız, zorluk içinde bırakacağını düşünerek gözlerine uyku girmediğinden, son günlerinin büsbütün üzüntülü geçtiğinden bahsetmesi üzerine Neşide nihayet:

Peki, (Karay, 2016: 438). der.

Kadri Neşide'nin yapacağı bu evliliğin kendisine de yarayacağını düşünür. "...Şimdi yükünü tuttu; ben de Unal'ın himmetiyle galiba vaziyetimi düzeltereğim. Bankaya bir işaret etse emlak komisyonculuğundan müteahhitliğe kadar götürürüm (Karay, 2016: 499)."

Neşide'nin yeni eşi Harun, Neşidelerin köşkünü yaptırır. Neşide'nin annesi ve ablası artık rahata kavuşurlar.

Neşide Harun ile yaşayacağı evi görünce buradan çok etkilenir. Odasını görünce de ihtişamın verdiği bir şaşkınlığa uğrar.

Fazla! Ziyankârlık! Ne lüzum vardı bu kadar israfa? Melal Hanım'ın köydeki yatak odasını gördüğüm gün hayretler içinde kalmıştım. Bir sene sonra onunki ile kıyas kabul etmez derecede ihtişamlısının bana kısmet olacağını aklıma getirebilir miydim? Yüreğime bir korku girdi. Talihimden ürküyorum! (Karay, 2016: 651).

Nilgün romanında, Nilgün zengin koca bulmak için çıktığı vapur yolculuğunda vapurdaki çoğu erkeği kendisine hayran bırakır. Ömer'i de kendisine aşık eder. Ömer Nilgün'ü ve teyzesi Dilbeste'yi rahat ettirmek için elinden geleni yapar. Ömer Nilgün'ün daha rahat yaşaması için bir iş bulur. İş gereği bir süre denizlerde bulunacak olan Ömer gitmeden önce Nilgün ile nişanlanır. Ömer bu işte kazandığı paraları kumar masasında kaybeder. Bir süre sağlığını kaybeden Ömer, sağlığına kavuştuğunda Nilgün'ü arar. Ömer Nilgün'ü bulduğunda Nilgün artık evli bir kadındır. Nilgün vapurdayken kendisine hayran hayran bakan Melik Ahmet ile

evlenip Mapa Kraliçesi olur. Bu evlilik ile Nilgün artık imkânları oldukça geniş olan zengin bir kadın olur.

3.3. Ailenin Değer Yargıları

Çocuk dünyaya gelmesinin ardından içinde bulunduğu topluma ailesi vesilesiyle alışır. Aile, çocuğun topluma uyumlu bir birey haline gelmesinde katkı sağlayan ilk ve en önemli kurumdur. “Kişilik aile ortamında gelişir. Çocuğun, toplumsal inanç ve değerlerine, kültür ve geleneklerine uyumlu bir birey olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır” (Hökelekli, 2004: 43). Çocuğun anne ve babasının olmadığı durumlarda bu inanç ve değerler çocukta eksik olabilmektedir. Ayrıca toplumsal inanç ve değerler toplumsal yapının değişmesinden de etkilenmektedir. Refik Halit Karay’ın hikâye ve romanlarına baktığımızda bazı toplumsal değerlerde yozlaşmaların meydana geldiği görülmektedir. Özellikle ahlaki değerlerin yozlaşması Refik Halit Karay’ın hikâye ve romanlarında ön plana çıkmaktadır.

Karlı Dağdaki Ateş romanında ahlaki kavramlara çok önem veren bir ailenin kızı olarak yetişen Binnur’un aşkına yenik düşüp kendisinden yaşça büyük ve çocuklu bir adamla nikâhsız birliktelik yaşamasından söz edilir. Binnur, ahlaki değerleri çok önemseyen bir ailenin iyi terbiye almış kızıdır. Binnur almış olduğu terbiye ile çevresine de aklı erkekte olmayan, “‘Hanım şey, doğrusu!’ dedirtenlerdendi. (Karay, 2009e: 10)” Hatta Ulvi ile kayağa gittikleri gün Ulvi kendisine yakın davranınca Binnur kendisini geri çekmeye çalışır.

...İçinden *fazlasına gitmese bari*, diyen Binnur, az sonra parmakların küstahlaştığını anladı; öfkeli bir hareket yapmamış olmak için bu eli dirseğiyle yavaşça kovdu. Kendisini erkeklere muncıklatmayı izzetinefsine yediremeyen bir kızdı, öyle yaptırarak arkadaşları hesabına utanır, tiksinti duyardı (Karay, 2009e: 27).

Binnur, Ulvi’nin gözünde evlenilecek kız izlenimi bırakmak için Ulvi’nin eli kendisine değdiğinde yaşadığı zevki saklamaya çalışır. (Karay, 2009e: 27)

Binnur, Yusuf’a âşık olmasının ardından ahlaki değerler artık kendisine saçma ve gülünç gelmeye başlar. Yusuf, Binnur’un ailesinin asla kabul etmeyeceği bir damattır. Zira Yusuf, Binnur’dan yaşça çok büyük, evlenmiş

ve çocuk sahibi olmuş bir adamdır. Fakat Binnur tüm bunları göz ardı edip ailesinin istemeyeceği, çevresindeki herkesin yadırgayacağı bu adam ile yaşamaya başlar. Zamanla Yusuf ile olan yaşantısından kimi zaman pişmanlık duyan Binnur, Yusuf ile onun dağ evine gelerek kendisine söz getirdiğini, anne ve babasının da bu kötü haberi yakında duyacağını düşünerek üzülür.

...İki saat geç uğrasaydı, şimdi bu saatte normal hayatıma devam edecektim, Nezihe Hanım'ın pansiyonunda okula gitmeye hazırlanıyordum. Asıl mühimi kendine söz getirmemiş bir kız olarak! Aşağıdaki dedikoduları dinlemeli; şehir çalkalanıyordur. Üç, beş güne kadar kötü haber ananın, babamın da kulağına gidecek (Karay, 2009e: 12).

Binnur, Yusuf ile nikâhsız yaşadığı için ilişkileri herkes tarafından ayıp karşılanmaktaydı. Binnur, bir gün Yusuf ile nikâhları olursa bu şekilde hem kendisinin hem de Yusuf'un insan içine çıkabileceğini ve ailesinin başını da yerden kaldıracağını düşünür.

...Ailesi bu evlenmeden memnun olmayacaktı ama bir şerefsizlikten kurtulmanın ferahlığını duyacaktı. Hem de malum... Aşkın kudreti Yusuf'u tekrar insanlar arasına sokar, ona normal yaşama yollarını aratırdı. Zeria söylemişti. İnzivaya çekilmeden önce maden işlerinde çalışmıştı, bir krom madeninde müdürdü, yüksek maaşlı, sözünü dinleten bir müdür (Karay, 2009e: 155-156).

Binnur, Yusuf'un oğlu Kaya babasının yanına uğradığında, Kaya'nın kendisi hakkında metres fikrine kapılmış olmasını düşünerek kendisini açıklamaya çalışır:

Ben temiz bir aile kızıyım. Ne olduğunu kendim de anlayamadım; tertemiz mesleğimi, iyi bir evlenme teklifini, bütün güzel şeyleri teptim, buraya geldim. Hem de babanızı ancak bir kere gördükten sonra oldu bunlar. Yıllarca, aylarca sürüp giden bir tanışma, karşılıklı sempati, flört veya sözleşme hiçbiri olmadan! (Karay, 2009e: 173-174).

Dört Yapraklı Yonca romanında da *Karlı Dağdaki Ateş* romanındaki gibi aşkın ahlakını zedelediği bir kadın görmekteyiz. Romanda Emire ahlaklı bir kızdır. Öyle ki Aslıhan'ın yanında yabancı biriyle samimi hareketler sergilediğini gördüğünde Aslıhan'ın bu davranışlarını çok yadırgar ve ahlaksızlık olarak görür. Emire Feridun ile evlendiği zaman da

“...Genç yaşına rağmen kocasına sadık bir eş olarak kalabilmiştir... (Karay, 2009f: 144).” Fakat bu durum çok uzun sürmemiş, Emire sokaklarının başına açılan garajda çalışan Bedri’ye âşık olmuş ve kocasını onun uğruna terk etmiştir.

Aynı romanda Aslıhan Emire ve Yonca erkeklerin arkalarından izlenilmekten dolayı mahiyetini tam olarak anlayamadıkları dişilik hazzına kapılsalar da kendilerini tutarlar.

Bu hazzı ancak gelenekli aile terbiyesi görmüş olanlar tamamıyla gizleyip vakarlı bir tavırla örtmek usulünü bilirler. Mahalle kızlarında fazla belirgin olur; onlarda kırılıp dökülmeler sade tabii görünmez, âdeta lüzumlu ve bir bakım hoş da kaçır (Karay, 2009e: 27).

2000 Yılın Sevgilisi romanında, Güldal iyi terbiye görmüş bir kız olduğunu hal ve hareketleri ile etrafına yansıtır. Bir yeri açıldığında hemen orayı kapatmaya yeltenen Güldal, etrafındaki insanların ayıplayacağı şeylerden yapmaktan kaçınır. Güldal ile Fahir trenin hızı gittiği bir anda tutunamayıp düşerler ve birlikte kanepeye yuvarlanırlar. Kanepeye yuvarlanmalarının hemen ardından ise etraflarına göz gezdirip birinin onları görüp görmediklerine bakarlar.

Dört Yapraklı Yonca romanında ise Aslıhan’ın, Güldal’ın tam tersi bir ahlaka sahip olduğunu görmekteyiz. Aslıhan hal ve hareketlerini önemsemeyen rahat bir kızdır.

Aslıhan ...İç çamaşırları, görülmüş veya görülmemiş ehemmiyet vermezdi. Eğilince göğüs çıplaklığının meydana çıkması, yün süveterinin esasta gösterişli olan bu göğsü fazla belirtmesi, ayak ayak üstüne attığı zaman eteğinin açılması gibi öbür kızları şaşırtıp utandıran yahut kasten yapıp da sonradan utanmış görünmeye vesile veren şeylerle meşgul olamazdı; hepsini tabiye alırdı (Karay, 2009f: 33).

İstanbul’un Bir Yüzü romanında Şayan’ın henüz on altı yaşındayken Kâni’nin odasına gidip gelmeleri neticesinde hamile kalmasında anne babadan yoksun oluşu etkili olmuştur. Anne baba olmayınca Şayan yeterli terbiyeyi görmemiş, otoriter bir tutumdan yoksun kalmıştır. Bu durumun benzeri *Sürgün* romanında da karşımıza çıkmaktadır. Romanda Seher’in, babasının sürgün edilmesinin ardından ahlakının iyice bozulup kötü yola düştüğü görülmektedir. Seher’in yanında annesi olsa da anne, baba kadar

otoriteyi sağlayamamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının yetişmesinde büyük önemi olduğunu, ebeveynlerin başta olmaması veya sadece birinin olmasının ahlaki bozuklukların oluşmasına imkân verdiği görülmektedir.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında ahlaki bakımından eksik olan diğer bir kişi ise Nemika'nın annesi Neriman'dır. Neriman münasebetsiz bir hayat yaşamaktadır. Kızı Nemika ise annesinin bu hayatından rahatsız olur ve bir gün evi terk eder. Evi terk etmesiyle birlikte annesi dahil herkes onun annesinin yolundan gittiği düşüncesine kapılır.

Nihayet bir defasında tam iki ay izini kaybetmiş, bir türlü ele geçmemişti. Ne yapmıştı, nerelere başvurmuştu? Bütün halk aleyhinde söylemiş, anasının yoluna saptığını, kim bilir kiminle kaçtığını iddia etmişti. Hatta Neriman da öyle tahmin ediyordu:

Faziletten bahsedip bir gün böyle yapacağımı ben bilirdim! diyordu (Karay, 2009a: 175).

Yine aynı romanda ahlaki bakımdan yoksun olan bir başka kişi İshak Bey'dir. İshak Bey terbiye ve ahlaktan yoksun bir insandır. Konağın hizmetçilerine dadanıp, arkalarından onları izleyen bu adam bir gün çocuğun sütünesi ile kaçır. Başta ikisinden de haber alınmaz. Fakat sonra İshak Bey'in sütüneyi kapatması yaptığı öğrenilir.

Aynı romanda ahlaki düşük diğer kişi Kâni'dir. Kâni eşini İsmet ile aldatır. Kâni ile İsmet'in arasında küçüklükten beri süregelen cinsel bir münasebet söz konusudur. Kâni ile İsmet yıllar sonra karşılaşıncı, Kâni, İsmet'i Şişli'de bulunan evine davet eder. Şişli'deki bu ev Kâni'nin çapkınlıklarını gerçekleştirmek için tuttuğu bir evdir. Kâni evli olmasına rağmen aldatma işlerini rahatça görebilmek adına kendisine böyle bir ev tutmuştur. İsmet'i de bu eve getirerek eşi Şayan'ı onunla aldatır.

Aynı romanda diğer ahlaki yozlaşma yaşayanlar Leyla Hanım, kızları ve gelinidir. Leyla Hanım kızlarına devrin önde gelen kişilerinden koca bulmayı hedefler. Fakat açık saçıklıkta ileriye gittikleri için etraflarındaki erkekler için vakit geçirmenin dışında bir anlam ifade etmezler. Kızların adı kirlenir, ahlakları bozulur. En sonunda mirasyedi iki adam kızlara talip olur ve evlenirler. Fakat çok zaman geçmeden boşanırlar. Gelini de Avrupa'da kafeştanlara düşer. Böylece bu aile sefil olur.

Aynı romanda Leman ve annesi maddi zorluklar içindeyken bir gün akrabalarından bir genç kapılarını çalar. Leman'ın annesi bu genci içeri alır ve konuşmaya başlarlar. Fakat Leman yanlarına gidemez zira kaçgöç adeti vardı. "...Bir saat kadar içeride hasbıhaller edildi, yanına çıkmaya cesaret edemiyordu, belki annesi razı olmayacaktı, hâlâ oralarda kaçgöç âdeti bakiydi. (Karay, 2009a: 187)"

Sürgün romanında Seher, babasının sürgüne gönderilmesinden sonra babasının yokluğunu fırsat bilip istediğini yapmaya başlar. Annesi ona engel olmaya çalışsa da kızına söz geçiremez. Kızı bir seyyar tiyatro kumpanyasına katılır. Bu tiyatro kumpanyasının artisti ile yaşamaya başlayan Seher kumpanyayla birlikte şehir şehir dolaşır. Hilmi Efendi ise kızının tiyatro aktörüyle yaşadığını öğrendikten sonra kızının hoş gitmeyen tavırlarını düşünür. Kızının roman ve sinemaya meraklı olması Hilmi Efendi'yi rahatsız eder. Ayrıca Hilmi Efendi kızının ne annesini ne de onu beğenmediğinin de farkındadır.

...Ne kadar roman meraklısıydı... Yatağının başındaki ufacık, ayrı isli petrol lambasının ışığında, çok defa sabahı buluyordu, hem de lambayı söndüremeden, kendinden geçip kalarak... Bu yüzden annesiyle bazı atışmalar bile olmuştu. Sonra sinemaya gitmek için başvurduğu çare bırakmazdı; ta Ayasofya'ya, Alemdar'a kadar, yağmur, çamur yayan gidip gelmekten şikâyet etmezdi de evde halsizliğinden sızlanır, işe yan çizerdi. Evet, şimdi daha iyi, daha yakından görüyordu: Sokakta canlı, süslü, uyanık, neşeli, asıl tabiriyle oynaktı; evde ise dalgın, miskin kıyafetine itinasız, somurtkandı. Ne anasını beğenirdi ne babasına sokulurdu... (Karay, 2017c: 114)

Eğlence meclislerine meze olan Seher'in ahlakı iyice bozulur. Seher düştüğü bu kötü yolda maddi kazançlar sağladığı için bu yoldan dönmek istemez. Eskiden yırtık elbiseler ile dolaşan Seher artık bir sürü kıyafete sahiptir. Bu da onu mutlu eder. Babasının Halep'e geleceğini öğrendiğinde ise hemen oradan gitmek ister. Çünkü babasının kendisini o halde görmesini istemez. Babası ise bir gün katıldığı bir davette kızının bu düşkün halini görünce dayanamaz ve üzüntüden ölür.

Seher gibi kötü yola düşüp ahlaksızlıklar içinde yüzen diğer kız ise *Sonuncu Kadeh* romanındaki Şehriyar'dır. Şehriyar önce, Cemşit'i onu

sevdiğine inanarak sürekli başka erkeklerle birlikte olur ve en sonunda kötü yola düşmüş kadınların en fenasından biri olur.

Memleket Hikâyeleri kitabındaki “Vehbi Efendi’nin Şüphesi” hikâyesinde, Hanife annesi ve kardeşiyle birlikte yaşayan ahlakı düşük bir kızdır. Komşusu Vehbi Efendi’ye laf atıp, kaş gözleri işaretleri yaparak dikkatini çekmeye çalışsa da Vehbi Efendi’nin ilgisini bir türlü çekemez. Hanife kasabasındaki bir gençten hamile kalınca bunu kapatmak için bebeğinin babasının Vehbi Efendi olduğunu tüm kasabaya anlatır. Hanife’nin bu iş için Vehbi Efendi’yi seçmesinin sebebi onun saflığından istifade edip bu işten rahatça sıyrılmaktır. Hanife’nin bebeğinin Vehbi Efendi’den olduğu iddiasını öğrenen imam, kadı, müdür birlik olup Vehbi Efendi’ye tek çaresinin evlenmek olduğunu söylerler. Vehbi Efendi de durumu kabul edip Hanife ile evlenir. Bu şekilde Hanife kendi kusurunun üzerini kapatmış olur.

Bu hikâyede Hanife’nin ahlakının bu kadar yozlaşmış olmasının en önemli sebeplerinden biri Hanife’nin babasız olmasıdır. Başında babanın bulunmadığı ailelerde yeterli otorite sağlanmadığı durumlarda ahlaki değerlerin yok olduğu görülmektedir.

Memleket Hikâyeleri kitabındaki “Komşu Namusu” hikâyesinde, karısının ihanetini gizlemek zorunda kalan Baki Efendi’nin hikâyesi anlatılmaktadır. Baki Efendi arkadaşları Osman Bey ve Şakir Efendi’den eşinin kendisini aldattığını öğrenir. Arkadaşları Baki’ye eşinin onu aldattığını kanıtlamak istiyorsa da Şakir Efendi’nin evine gizlenip gözleriyle görebileceğini söylerler. Baki bu öneriyi kabul eder ve evini izlemeye başlar. Bir süre sonra bir adamın evine girdiğini görür. Baki de adamın ardından evine gider. Ertesi gün arkadaşlarına o adamın aslında doktor olduğu yalanını söyleyerek karısının ayıbını gizler. “Nafîle endişe etmişiz,” dedi, “gelen doktormuş, bizim doktor Hüsni Bey... Haremim sancılanmış da... (Karay, 2018b: 130).”

Baki Efendi eşinin bu yalanını gizlemek zorunda kalır zira eşini boşarsa çocuklara tek başına bakamayacağını düşünmektedir.

Bu, Bizim Hayatımız romanında Mazlum Sami, Hüsniye ile başından geçen maceranın neticesinde dünyaya gelen çocuğunun kim olduğunu

araştırır. İlk araştırmasında oğlunun bir vurguncu olduğunu öğrenince çok üzülür. “Oğlum bir vurguncu! Hanende bir kadına âşık, her gece içkili gazinolarda masa kurdurup adi sefahat hayatı süren bir türedi! Vah vah! Vah vah! (Karay, 2009b: 128).” Ahlaken böyle bir çocuğu kendisine yakın bulmaz. Fakat sonradan oğlunun bir vurguncu olmadığını aslında bir aydın olduğunu öğrenir ve bu durumdan memnuniyet duyar.

Bu, Bizim Hayatımız romanında, Ali Dingil evli ve çocuklu bir adam olmasına rağmen eşini Seniye Sesli adında bir şarkıcı ile aldatır. Ali Dingil eşini aldatsa da ona karşı muhabbeti devam etmektedir. Metresinin adını taşıyan bir salon açmayı planlayan Ali Dingil, metresinin onunla parası olduğu için birlikte olduğunun farkındadır.

Hüsniye, Mazlum Sami ile aralarında geçen münasebette sonra Arabacı Ahmet ile evlenince, Mazlum Sami Arabacı Ahmet’in Hüsniye’nin kusurunu bilse onunla evlenmeyeceğini düşünür.

Arabacı Ahmet kızın kusurunu bile bile mi evlenmeye razı olmuştu, yoksa farkına varmadı mı? Öyle adamlar namus suçuna göz yummazlar, herhalde bir hilesi bulunmuş. Zavallı kız! İş düzeltinceye kadar neler çekmiştir! Meğerse narin, ufacık uslu kız fevkalade iradeli, becerikliymiş (Karay, 2009b: 118).

Ekmek Elden Su Gölden romanında ise Ferhan’ın eşi Saim’i, Numan ile aldattığı görülür. Ferhan Saim ile katıldığı davetlerin birinde Numan ile tanışır. Ferhan ile Numan birbirlerinden etkilenirler. Ferhan başta kendisini Numan’a kaptırmak istemese de sonradan ona iyice âşık olur. Ferhan ile Numan sinemada gizlice buluşmaya başlarlar. Sinemada başlayan buluşmalar bir zaman sonra Numan’ın evinde devam etmeye başlar. Ferhan ile Numan bu şekilde görüşmelerini sürdürürler. Saim ile gittikleri bir kokteylde Saim’in sızıp kalmasından istifade ederek Numan ile bir odaya çekili ve Numan ile yakınlaşır. “İçkili âşıkların içki kokan ağızları ilk defa orada birleşmiş, kolları birbirlerine orada dolanmış ve filmlerdeki gibi bu kolların gevşeyip açılması epeyce uzun sürmüştü (Karay, 2018a: 204).”

Yine aynı romanda Şahende Hanım’ın, Nezire için, “... Nezire’yi Pazar günü delikanlı ile Taksim gezisinde dolaşırken gören var, babası ile anası aldırıyorlar ki... Başlarına bir iş gelirse hiç şaşmam! (Karay, 2018a: 97).” şeklinde yorumda bulunarak anne babası sahip çıkmadığı için kızlarının o

halde olduğunu düşündüğü görülmektedir. *İstanbul'un Bir Yüzü*'nde Şayan'da, *Sürgün*'de ise Seher'de gördüğümüz ebeveyn eksikliğinden kaynaklanan ahlaki bozulma burada ebeveyn ilgisizliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nilgün romanında, Nilgün Ahmet ile evli olmasına rağmen eski nişanlısı Ömer'i eşine dayısı olarak tanıtır ve bu sayede Ömer'in evine daha rahat girip çıkmasını sağlar. Bir gün eşi Ahmet'in yokluğunda da sevdiği adam olan Ömer ile birlikte olur. Sonrasında Nilgün'ün hamile olduğu öğrenilir. Eşi bu çocuğu kendisinin sansa da aslında bu çocuk Ömer'in çocuğudur.

Yerini Seven Fidan romanında Nevbahar eşi Hasan'ı, eşinin akrabası Erbil ile aldatır. Erbil, okumak için geldiği şehirde kalacak yeri olmadığı için Hasan Efendi'nin evinde kalmaya başlar. Hasan Efendi'nin otuzlu yaşlarda Nevbahar isminde bir eşi vardır. Hasan Efendi vaktinin büyük bir çoğunluğunu iş yerinde geçirdiği için Nevbahar ile Erbil sürekli evde baş başa kalırlar. Bu baş başa kalmalar zamanla başka bir boyut kazanır ve Erbil ile Nevbahar birlikte olurlar. Erbil yaşadığı bu durumdan dolayı vicdan azabı duymaz ve şöyle der:

...Nüfuzuma girdi, mükemmel bir metresim var; vicdan azabına da yer yok. Zira Hasan aradaki nikâha rağmen kocası değildir; sadece iyiliğini gördüğü bir adamdır; taze kadını ömrü boyunca erkekten mahrum bırakması bir zulüm sayılır; zaten böyle bir talepte de bulunmamış! Galiba adamın istediği, dışarıya aksetmemek şartıyla ona bir eş sağlamamış ki, beni adeta yalvara yakara evine soktu; meseleyi akraba arasında halletmek istiyor! (Karay, 2009h: 71).

Erbil her ne kadar bu şekilde vicdanını rahatlatmış olsa da işe gireceği zaman Hasan Efendi'nin onun lehine şahitlik yapmasından dolayı Erbil Hasan Efendi'nin eşiyle işlediği bu günah yüzünden utanç duymaya başlar. Fakat bundan daha büyük olan utancı ise bu günahı tekrar işlemeye can atıyor olmasıdır.

Dişi Örimcek romanında kâtip Sadun'un eşi Nurper'in eşine ettiği ihanetler ön plana çıkmaktadır. Kâtip Sadun'un eşi Nurper etrafındaki erkeklere mavi boncuk dağıtan bir kadındır. Üstelik çocuğu olmasına rağmen sergilediği bu davranışlardan utanmaz. Etrafındaki erkeklere yüz verse de arkalarından başkalarına aslında kendisinin hiç yüz vermediğini

onların onun peşine takıldığını söyleyip kendisini aklamaya çalışır. Romanda Konsolos Bahtiyar da çapkın bir adam olarak ön plana çıkmaktadır. Bahtiyar Bey evli olmasına rağmen Nurper'e özel ilgi gösterir. Nurper, eşi iş için bir yere gittiği zamanlarda kendisine oyuncak ettiği erkeklerle gezip tozar. Etrafında bulunan Câsim, Bahtiyar, Ebu Ali ve Murtaza gibi erkekleri kendisine oyuncak eden Nurper, ayrıca bu erkekleri birbirlerine düşmesini de sağlar.

İki Cisimli Kadın romanında, Pervin'in evli olmasına rağmen Reha'ya âşık olduğu görülmektedir. Evli olmasına rağmen Reha'ya onunla flört edebileceğini söyleyen Pervin, Reha'nın başından geçen aşk macerasını dinledikten sonra Reha'ya onu çok sevebileceğini söyler ve eşinden ayrılıp Reha ile birlikte olmaya karar verir.

Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarında din olgusuna bakıldığında dinine bağlı insanların yanında bir de dini kötüye kullanan insanların olduğu görülmektedir. *Kadınlar Tekkesi* ve *İstanbul'un Bir Yüzü* romanlarında dinin kötüye kullanılması anlatılır.

Kadınlar Tekkesi romanında Baki'nin Şeyhlik adı altında insanları kandıran, maddi ve manevi onlardan yararlanan bir insan olduğu görülmektedir. Melal, Memhure, Peryal, Samiye gibi birçok kadını etkisi altına almıştır. Baki'ye Şeyhlik ilim ve fazlından dolayı verilmiştir.

Peryal ise doğuştan dindar bir kadındır. Avrupa seyahatlerinde dahi namaz kılıp oruç tutar, vakit bulduğu zaman tefsir okur, kandil gecelerinde Kur'an okur, Sünni Müslümanlığın ödevlerini tam bir itikat ve imanla yerine getirir. (Karay, 2016: 26)

Eşinin vefatının ardından Prenses Peryal kendisini iyice dine verir. Şişli'deki konağı hacı hoca kadınlarla doluyor, uşaklarını, şoförünü, hizmetçilerini, nedimelerini dini akidelere bağlı insanlardan seçip, gizlice onların yaşayış tarzlarını kontrol ettirir ve iki yüzlü, çürük kalpli olanları yanından barındırmaz. Oğlunu papaz, hoca kim varsa okutmuştur. Esasen kendisinde dine meylini oğlunun saralı olması sabit fikir haline getirmiştir. (Karay, 2016: 27)

Şeyhin etrafında dönen kadınların aksine Neşide, Şeyhe bu kadar bağlı olunmasına bir anlam verememektedir. Özellikle eşi İrfan'ın, Şeyh ile yalnız kalmasına bir şey dememesinden ötürü çok sinirlenir.

Çoktandır bana, benim tanıdığım Allah'ı unutturdular; karşıma bilmediğim bir Allah çıkardılar; yalnız Şeyh Baki'ye güzel kadın yetiştiren aşk keyfi veren bir Allah! Zındık bunlar! İçlerinde derdimi dönecek tek insan yok. En ahlaksızı ise İrfan! Nasıl da beni burada tek başıma, Şeyh'le bıraktı, semtime uğramıyor alçak! (Karay, 2016: 265-266).

İrfan ise eşine Şeyh'in kendisine düşündüğü manada yaklaşmadığını, onun aslında bir Hak âşığı olduğunu söyler. "...Yalnız şunu bil ki Şeyh Efendi Hak âşığıdır ve aradığı Allah'ın cemalidir; bizler gibi süfli hislerden uzaktır. O, sende seni değil, Rabbin şulesini görüyor (Karay, 2016: 68)."

Neşide'nin, eşi İrfan'ın ve eşinin ailesinin Şeyh'e körü körüne bağlılığından rahatsız olduğu şu satırlarla ifade edilir:

Böyle şeyhlikten, evliyalıktan, karmakarışık, divanece lakırdılardan anlamıyorum; öyle şeylere inanmıyorum. Siz ne yaparsanız yapınız, sivri sakala kul köle olunuz, kapısının eşiğini aşındırınız, karışmam. Fakat ben evine ayak basmam. Üstüme fazla varırsanız anamın yanına giderim (Karay, 2016: 72).

Eşinin ve onun ailesinin Şeyhe bağlılığından hoşlanmayan Neşide, kendi ailesinde bu şekilde Şeyhe bağlı olma gibi durumlar olmadığını görüncesine şu şekilde ifade eder: "...Biz hoca ailesiyiz; koyu Müslümanız. Allah'ı babamızdan öğrendiğimiz gibi biliriz, severiz; üst tarafına aklımız ermez... (Karay, 2016: 73)."

İstanbul'un Bir Yüzü romanında İshak Bey dindarlığın altına sığınarak konaktaki Rum hizmetçilere musallat olur.

...Baş merakı dindarlıktı; Rum hizmetçilere musallat olur, ihtiyada teşvik ederi; hatta bazılarını yarı yarıya muvaffak da olmuştu; hemen Katina'yı Fatma Belkis; Marika'yı Hatice Gülsüm gibi isimlere çevirir başlarına birer yeşil yemeni bağlatır, namaz surelerini öğretmeye başladılar... (Karay, 2009a: 58).

Sürgün romanında Hilmi Efendi'nin dindar kişiliği ön plana çıkmaktadır. Hilmi Efendi sürgüne gönderilmesinden sonra daha fazla dindarlaşmıştır. Arkadaşıyla yaptığı bir konuşmada dinin onda baskın bir değer olduğu net bir şekilde görülür:

...Yarın meşgulüm, diye cevap verdi, öbür gün muhakkak gelirim.

Bu “muhakkak” kelimesini kuvvetli ve imanına uygun bulmadığı, bir de sürgüne düştüğünden beri hem daha fazla ürkeklediği, hem de dindarlaştığı için düzeltti:

İnşallah gelirim, Allah kısmet ederse gelirim... (Karay, 2017c: 48).

2000 Yılın Sevgilisi romanındaki alt hikâyede, Amorfia'nın gençliğinde çok günah işlemiş dindar bir adamın kızı olduğu bilinir. Amorfia da babasının yaşına gelince dindar olmayı planlar. “Babam gençliğinde çok günah işlemiş. Ben de onun yaşına geleyim, rahibelikte karar kılacağım (Karay, 2009ç: 241).”

Dindar bir insan olan İrena da bir zaman sonra yaptığı izdivaç yüzünden dinini değiştirip Müslüman olur. İsmi de Mahperi olarak değişir.

Amorfia da Ali Pars evlenip Müslüman olur ve ismi Zerrintaç olarak değişir.

Dişi Örümcek romanında Nurper, Hayati'ye dini bütün bir Müslüman kızı olduğunu, bu yüzden de Hristiyan biri ile evlenmesinin mümkün olmadığını söyler.

...Ben dini bütün Müslüman kızıyım. Kırk yıl erkeksiz kalsam, ekmeke parası bulamasam yine de Hristiyana minnet etmem, yüzüme fazla baksa içim gıcıklanır. Ne zannediyorsun Nurper'ini? Milyoner bir Amerikan zabiti çıksa da alayım seni dese alimallah kabul etmem. Kabul edenlerin midesizliğine şaşarım (Karay, 2009ç: 141).

Bugünün Saraylısı romanındaki Ayşen'de ise *Dişi Örümcek* romanındaki Nurper'in tam tersi bir durum söz konusudur. Ayşen kendisine izdivaç teklifinde bulunan Thomas'ın bu teklifine razıymış gibi gözükmüce Üftade ve Ata'nın tepkisini çeker. Ata, Ayşen'in bir Amerikalı ile evlenme olayına sıcak bakacak derecede modernlikte ilerlemesini kabullenemez. Ayşen için “İğrenmiyor demek! Din, iman da yok kâfirin kızında! Sanki satılık cariye. Parayı en çok sayana, kimdir, nedir, düşünmeden salına salına gidecek. Çok hissiz mahluk. Ne olacak, anasının kanı! (Karay, 2017f: 126).” şeklinde düşüncelere kapılan Ata bu meseleyle Ayşen'e olan akrabalık bağının gevşediğini hisseder.

Dört Yapraklı Yonca romanında Yonca'nın din terbiyesi ile yetişmiş bir kız olduğu bilinir.

Nilgün romanında Ömer'in babasının dinine bağlı bir adam olduğu görülmektedir.

Müfessir Zühtü Hoca, ayrı ve sağlam kap içinde buldukça Kur'an-ı Kerim'in yanda taşınmasında mahzur-u şer'i olmadığını söylemişti. Babam onlarla övünür, camide açarken etrafındakilerin bakıp görmesini istediğinden gayet ağır hareket ederdi. Tavırları aklımda yer edip kalmış ki aradan otuz sene geçtiği halde bugün oluyormuş gibi gözümün önünde... (Karay, 2017d: 31).

Anahtar romanında Perihan'ın, Rüstem'in eşine, ibadetlerini eşinden gizli yaptığını anlattığı görülmektedir.

Avrupa'ya gittiğim vakit de mushafımı beraber götürür, gene kandil geceleri otel odasında Yasinimi okurdum. Bir kere yalnız kalamamıştım da banyoya giriyormuşum gibi yaparak orada okumuştum. Kenan fark etmesin diye ara sıra muslukları açıp kapadım, su sesleri çıkardım. Ne yaptığımı öğrense kızmazdı, belki hoş görürdü ama erkektir, belli olmaz, saklamak iyidir (Karay, 2017ç: 206-207).

Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarını modernleşme bağlamında ele aldığımızda, modernleşmeyle oluşan züppe tipleri ve bu tiplere karşı olan kişiler ön plana çıkmaktadır.

Bu, Bizim Hayatımız romanında Mazlum Sami'nin karısı Şehriyar, etrafında Frenklere hayran bir kadın olarak bilinmektedir.

"...Tek varis, zevcesi Şehriyar Hanımefendi... Eh, kadıncağız genç sayılır; biraz da frengânedir, Frenklere hayrandır, hep onlarla düşünür kalkar, Tanımaz mısınız? (Karay, 2009b, s. 22)."

Mazlum Sami'nin de züppe bir adam olduğu bilinir.

"Galiba züppenin biriyim ben; züppe geldim, züppe gideceğim."

Hepsi bunu ispat etmiyor mu? Bütün ömrü memleketinden frengâne, beyaz ve fildişi bastonlu operet beyi hayatı!... (Karay, 2009b: 237)."

Karlı Dağdaki Ateş romanında Ulvi'nin insan ve hayvan resimli kravat, örme ayakkabı, pantolon üzerine bırakılmış alacalı gömlek gibi züppe kıyafetlerinden hoşlanıp ecnebiye benzemeye çalışan bir genç olduğu bilinir.

Dört Yapraklı Yonca romanında Somnur'un babası kızını Amerikan kolejlerine vermeme konusunda inat eder. "Züppe istemem" diye günlerce bağırıp ayak diredir. (Karay, 2009f: 13)

Yonca, Emire'nin Feridun ile izdivaç yoluna girmesinin ardından onda değişimlerin olduğunu hisseder. "...Onu kısa zamanda değişmiş, âdeta züppeleşmiş buluyor. Hatta lisanını ecnebi şivesiyle güya hoşlaştırmaya mı çalışıyor nedir? Tuhaf olmuş. Mesela "kızım" yerine "kijim" gibi bir telaffuz! (Karay, 2009f: 134)."

Yeniliğe açık bir insan olan Abdurrahman Efendi çocuğu yabancı mektebe gönderip onu yabancı kalıbına sokmaya karşı olduğu için Aslıhan'ı yabancı mekteplere göndermez. Bu konu hakkında Abdurrahman Efendi'nin düşüncesi şu satırlarda mevcuttur:

...Lisan öğrensın diye bir çocuğu ecnebi mektebine vererek onu yabancı kalıba sokmanın aleyhinde, 'Aile içinde karşılıklı bir yadırgama oluyor, evin havası değişiyor. Liseden sonra o lisanı imkân bulursa ilerletir; ancak yüksek tahsil için lazımdır...' (Karay, 2009f: 48).

Memleket Hikâyeleri adlı kitaptaki "Garaz" hikâyesinde kasabadan şehre çalışmaya gelen Çerçi Halil'in ve çalışmaya başladıktan bir süre sonra yanına aldığı ailesinin değişimi anlatılmaktadır.

Çerçi Halil'in şehre gelmesiyle birlikte ilk önce kıyafetleri değişir. Nebile babasındaki bu değişimi fark eder: "...Kasketi atmış, başına siyaha yakın, kadifemsi bir şapka geçirmişti; pantolonu, baldırlarından kopçalı ve büzmeli değildi artık.. Mintanı da bırakmış kravatlı gömlek giyiyordu. Ayakkabıları iki renkli, pırıl pırıldı. (Karay, 2018b: 193)."

Şehre yeni geldiklerinde başlarda mağazaların vitrinlerinin önünde durup içeriye girmeyi cesaret edemeyen ana kız, zamanla apartmandan kendilerine komşu edinip onunla gezmeye, alışveriş yapmaya başlamışlardır. Gelişlerinin ikinci yılında plajlara gitmeye başlamışlardır. Nebile iyice şımarık bir kız olmuştur.

...Anasını durmadan, nefes aldırmadan azarlıyor, babasını adam yerine koymuyor, ağzını açarken susturuyordu. Hele birlikte sokağa çıktılar mı etrafındakileri onlardan olmadığına inandırmak için muhakkak ya ileride, ya geride yürüyor, eve dönünce de "Beni yerin dibine geçirdiniz! Rezil

ettiniz!” diye kıyametler koparıyordu. Saçlarını sarıya boyatmış, perçemlerini bir gözünün üstüne indirerek Veronica Lake’e benzediğine inanmıştı. Ayak tırnaklarına kadar boyanıyor, bütün tuvalet eşyasını markalarından tanıyordu (Karay, 2018b: 194-195).

Refik Halit Karay’ın eserlerinde geleneğe bakıldığında bazı ailelerde geleneğe bağlılığın sürdüğü görülmektedir.

Ekmek Elden Su Gölden romanında Duranbeyli ailesinin gelenek ve göreneklere bağlı kaldıkları görülmektedir. Duran Bey ziyafet verdiği zaman oğlu Nezir ayakta kalıp sofraya hizmet eder ve böylece gelenek korunur. “Bu ziyafetlerde oğlu ayakta kalır, sofraya hizmet ederdi; gelenek korunurdu... (Karay, 2018a: 12).”

Duranbeyli ailesinde bekar kızların ya da evli kadınların gazino eğlencesinde kocalarıyla kardeşlerinden başkasıyla dans etmelerine, içki içmelerine müsaade verilmez. Aynı kurala gelinlerin de uyması beklenir. Nadiren gönülden koparsa sadece gelinlere özel iltifat olarak bira ısmarlanır. Oğullar da babalarının olduğu masada bira dışında bir içki içemezler. (Karay, 2018a: 46)

Bu, Bizim Hayatımız romanında Mazlum Sami yalısındaki bayramlaşma merasimini hatırlar: Paşa, üniformasıyla büyük salona geçip ortaya gelip ayakta durur, önce Mazlum’un annesi yürür ve kocasının elini öperdi.

Küçük bir Alman prensliği sarayına benzerdi o gün yalı... Babamla anam yan yana, iki hükümdar gibi ailemin tebriklerini kabule derlerdi. İlk önce merhum ağabeyim el öperdi; sonra ben... Teşrifatta yaş esastı; dayılar, amcalar bulunursa bir onarlı beklerdik... Aile şeceresinde, gelinler dahil birinci göbek tamamlanınca el öpme sırası ikinci göbeğe, torunlara gelirdi.

Bunlardan kimse kalmamıştır, şimdi... Yürütecek olan Mazlum Sami idi; acayipçe Avrupalılaşması, hayatı ciddiye almaması, bir gün arayacağını kavrayamaması yüzünden bu dal da kurudu (Karay, 2009b: 250).

Karlı Dağdaki Ateş romanında Binnur’un ailesiyle olan ilişkisi detaylı olarak belirtilmese de Binnur, Ulvi ile izdivaç kararı aldığını ailesine bildirmek için yanlarına gideceği sırada Ulvi de onunla gitmek isteyince Binnur ailesinin eski adetlere bağlı olduğunu söyleyip reddeder.

“Yok,” dedi, “müsaade ederseniz döneyim, sonra birlikte gideriz. Ben bu meselelerde kâfi derecede modern olamıyorum, ailem eski adetlere bağlıdır... Çekingen büyüdüm, utangaç diyebilirsiniz. (Karay, 2009e: 115)”

Yezidin Kızı romanında Zeli, Yezidilerdeki evlilik adetlerini şöyle anlatır:

Yezidilerde düğünler uzun sürüyor; kendine göre hususiyetleri de var. Mesela evlenme kararlaştı mı köylüler davul zurna önde, güvey evine gidiyorlar; orada üç gün üç gece, kadın erkek yiyorlar, içiyorlar, oynuyorlar; sonra atlar geliyor, kadınlar bunlara ikişer ikişer biniyorlar, erkekler teker teker... Alay, gelinin kapısına dayanıyor ve havaya silahlar sıkılıyor. O zaman kız babası dışarıya çıkıp soruyor:

Ne istiyorsunuz?

Kızını! diyorlar.

Baba içeriye giriyor, gelini kırmızı renkte bir kumaşla örtüyor. Çeyiz sandıklara konmuştur. Gelenler eve doluyor; meydanda bir sürü tahta kaşık vardır; köy çocukları bunlardan birer tanesini başlarına sokuyorlar; hep birden, kızı alıp güveyin evine götürüyorlar. Üç gün üç gece, yine çalgı, dans, şenlik (Karay, 2017a: 27).

Nilgün romanında Ahmet’in geleneğe bağlı bir yaşam sürdüğü görülmektedir. “Ahmet, babasının ısrarıyla El-Ezher’de okumuş, dini bütün olmasa da memleketindeki prestijini muhafaza için şark âdetlerine bağlı görünmeye mecbur bir hükümdardır (Karay, 2017d: 329).”

Genel olarak eserlerde gerek ebeveyn eksikliğinden dolayı gerekse toplumsal yapıda meydana gelen çeşitli değişimlerin toplumu etkilenmesinden kaynaklı birtakım bozulmaların meydana geldiği görülmektedir.

3.4. Sosyal Çevrenin Evliliğe Etkisi

Ailenin meydana gelmesini sağlayan evliliğin oluşumunda sosyal çevrenin etkisi büyüktür. Refik Halit Karay’ın roman ve hikâyelerinde de sosyal çevrenin etkisini görmekteyiz. Eserlerde, evliliğin oluşumunu sağlayan görücü usulü evlenme, arkadaş, akraba vasıtası ile evlenme gibi evlenme biçimleri görülmektedir.

Bugünün Saraylısı romanında sosyal çevrenin evliliğe etkisinde Ata ve Üftade’nin ön planda olduğu görülmektedir. Ayşen etrafında bulunan çoğu

erkeğin ilgisini çeken ve ilgi çektiğinin de farkında olan bir kızdır. Etrafındaki birçok erkek Ayşen ile izdivaç gerçekleştirme hayalini kurar. Ayşen kendisine âşık olan kişilerden Ata Efendi'ye söz edip hangisini seçebileceği konusunda çeşitli yorumlarda bulunur.

Ayşen, hem Rüştü'nün hem de Faruk Senai'nin kendisine âşık olduğunu ve aralarında bir tercih yapacak olsa Faruk Senai'yi seçeceğini Ata'ya söyler. Ata ise Ayşen ile Faruk Senai'nin aralarındaki yaş farkından dolayı bu izdivaç fikrine sıcak bakmadığını söylediğinde Ayşen, "...Yaşa bakmıyorum. Kaç kere söylemişim, dayı! Olgun tipten hazzederim ben... (Karay, 2017f: 106)." diyerek tercihini bir kez daha belirtir. Ayşen her ne kadar evlilik için Faruk Senai Bey'i tercih edeceğini söylese de Ata Efendi, Ayşen'in babasının yaş farkından dolayı böyle bir evliliğe razı olmayacağını düşünmektedir.

Ayşen'e âşık olan bir diğer kişi ise Amerikalı Thomas'tır. Thomas, Ayşen'e onunla evlenmek istediğini söyler. Üftade Hanım ise Thomas'ın evlenme isteğine Ayşen'in razıymış gibi davranmasına sinirlenir ve Ayşen'in utanmaz bir kız olduğunu eşi Ata'ya dile getirir. Ata ise böyle bir şeyin mümkün olmadığını zira babasının bu izdivaca asla razı gelmeyeceğini söyler. Fakat Üftade Ayşen'in babası Yaşar'ın eğer çıkarı varsa böyle bir evliliğe razı olacağını düşünmektedir. Ata her ne kadar Yaşar'ın bu izdivaca izin vermeyeceğini düşünse de aslında o da eşi gibi düşünmektedir. Yaşar'ın bu konuda ne yapacağını tam olarak kestirememektedir. Ata, Ayşen'in bir Amerikalı ile evlenme olayına sıcak bakacak derecede modernlikte ilerlemesini kabullenemez. Ayşen için "İğrenmiyor demek! Din, iman da yok kâfirin kızında! Sanki satılık cariye. Parayı en çok sayana, kimdir, nedir, düşünmeden salına salına gidecek. Çok hissiz mahluk. Ne olacak, anasının kanı! (Karay, 2017f: 126)" şeklinde düşüncelere kapılan Ata bu meseleyle Ayşen'e olan akrabalık bağının gevşediğini hisseder.

Ata ile Üftade, Ayşen'e âşık olan kişiler arasında onun için en uygun eş adayının Rüştü olduğunu düşünmektedirler. Rüştü gerek mevki gerekse din ve yaş itibarıyla her anlamda Ayşen'e uygun bir eş olabileceğinden dolayı karı koca Ayşen'i bu izdivaç için razı etmeyi düşünürler.

“Hanım,” dedi. Yapacağımız en iyi iş Ayşen’i razı edip Rüştü ile evlenmesini temin. Bu hususta yardımcımız da çok: İsmail Bey’le esmer kadınlar! Kızın küfuvvü zaten Sedefincizade’dır. Din, yaş, mevki hepsi uygun... (Karay, 2017f: 126).

Ata’nın böyle düşünmesinin altında yatan diğer sebep de Ayşen’in Rüştü ile evlenmesi takdirde daima kendisine yakın olacağını düşünmesidir.

Ayşen, Rüştü’yü, Senai’yi ve Thomas’ı oyalayıp durur. Onlar da Ayşen’den bir netice alamayacağını anladıkça bir bir vazgeçmeye başlarlar. Ayşen’e yeni talipler çıkmaya başlar. Bir taraftan Senai, diğer taraftan da Rüştü Ayşen’e mektuplar yazar. Ata ise Ayşen’e Rüştü’yü seçmesi yönünde akıl verir. Ayşen, Rüştü ile nişanlanmaya karar verir. Sonrasında tesadüf eseri Ruveyha Paşa adında bir Paşa ile tanışan Ayşen bu paşaya âşık olur. Ayşen, Ruveyha Paşa ile evlenip Mısır’a yerleşir. Aradan bir zaman geçtikten sonra Ata, Ayşen’in Rüştü ile mektuplaştığını, Paşadan ayrılıp Rüştü ile evleneceğinin haberini alır. Üftade ise bu haberi duyduğunda Ayşen’e çok sinirlenir. Böyle bir evliliği bozmasına öfkelenir.

Yeraltında Dünya Var romanında sosyal çevrenin evliliğe etkisinde Nebil’in hizmetçisi Nuriye teyzenin ön planda olduğu görülmektedir. Nebil’in yanında hizmetçi ve aşçı kadın görevi yapan Nuriye teyze Nebil’in evlenmesini ister. Zira erkeğin kadınsız hayat sürdürmesini aklı almamaktadır. Bu yüzden de Nebil’i evlilik konusunda teşvik etmeye çalışır. Hatta evlenmeyecek olsa bile bir cariye bulmasını söyler.

Şam’da, Beyrut’ta oyuncu kızlar yok mu? Bir tanesini gözüne kestirip de alıp buraya getiriver beyefendi oğlum. Bıkınca geldiği yere gönderiverirsin; bir başkasını seçersin. Burada eşraf çocukları öyle yaparlar. Evli olanlar bile çiftliklerine oyuncu götürüp gönül eğlendirirler, çeşni değiştirirler (Karay, 2017e: 125).

Yerini Seven Fidan romanında Erbil iktisat fakültesini kazanıp İstanbul’a geleceği zaman Doktor Yasin ile son kez görüştüğünde, Doktor Yasin’in “...Son bir nasihat daha: Fakülte öğrencisi yoksul kızlardan birine gönül verip evlenmeye kalkışma! (Karay, 2009h: 19)” şeklinde Erbil’e akıl verdiği görülmektedir.

Erbil, Gülsün ile aralarında bulunan sosyal farkın büyük olmasından dolayı onunla bir izdivaç gerçekleştiremeyeceğini düşünmektedir.

Gülsün beni sevebilir, belki ben de onu bir gün delicesine seveceğim; fakat bu, sosyal durumu ve terbiyesi icabı huy ettiği azametli hali aramızda daima bir uzaklığa sebep olmayacak mı? Bak Saba ile uyuşabilirim, bana yakın bir halk kızı (Karay, 2009h: 126).

Memleket Hikâyeleri adlı kitapta geçen “Vehbi Efendi’nin Şüphesi” hikâyesinde, Vehbi Efendi üzerine atılmış olan bir iftira neticesinde çevrenin baskıları yüzünden evlenmek zorunda kalır. Vehbi Efendi’nin komşusunun kızı Hanife mahalleden bir delikanlı ile birlikte olup hamile kalır. Hanife bu hamilelik olayını Vehbi Efendi’nin üzerine yıkmayı düşünse de işler onun istediği gitmez. Fakat buna rağmen mahalleye Vehbi Efendi’den hamile kaldığı haberini yayar. Bu haberin üzerine mahallenin müdürü, kadısı ve imamı birlik olup Vehbi Efendi’ye Hanife ile evlenmesi yönünde baskı yaparlar.

Kadı, müdür, imam hep birlik olup Vehbi Efendi’nin antlarına, yeminlerine, gözyaşlarına, “Ben namuslu adamım!” iddialarına aldırmayarak nikâhın kıyılmasında, pürüzün ancak bu yolda temizlenmesine inat ediyorlardı. İlla daire müdür, Bitlisli bir Kürt bangır bangır bağırarak: “Ya nikâh, ya istifa yoksa başmüdüre yazarım ha!” diyordu. Hepsi, herkes kız tarafını tutmakta birbirlerini geçiyorlardı. Hanife, biraz kendini göstermeye başlayan karnını büsbütün çıkararak kapı kapı, memur, eşraf evlerini dolaşiyor, ışıldak mavi gözlerinden tükenmez parlak yaşlar dökerek başına gelenleri anlatıyordu. Herkes “hay alçak herif hay!” diyordu (Karay, 2018b: 67).

Vehbi Efendi tüm ısrarların neticesinde Hanife ile evlenmek durumunda kalır. Hanife ile evlenen Vehbi Efendi altı ay sonra da baba olur.

Sonuncu Kadeh romanında evliliğe dair etki hususunda Murad ön plana çıkmaktadır. Murad, Lale’nin annesi Perran Hanımı arkadaşı Cemşid’e uygun bir eş olarak görür. Perran Hanım gibi kibar, ağırbaşlı bir kadının uygun bir eş olacağını düşünmektedir.

...Elli beşini, altmışını bulmuş bekâr veya dul bir erkeğe pek ağırbaşlı, kibar ve iyi, münasip bir zevce. Belli ki ana... İyi bir de eş olur. Erkeğini çeker, çevirir, rahat ettirir. Mesela bizim Cemşit, -azıcık yola gelir gibi bir adam olsaydı- böyle biriyle evlenir, çekidüzene kavuşur, cemiyet içine çıkacak kıyafete girer, belki de deli dolu fikirlerini bırakır, son senelerini

insan gibi geçirirdi; servetinin nimetlerinden nasibini alırdı... (Karay, 2009g: 85).

Cemşid bekarlığa veda ederek altmış yedi yaşından sonra Perran Hanım ile evlenerek evlilik hayatına girer. Murad bu evliliğin gerçekleşmiş olmasından dolayı hoşnutluk duyar.

Karlı Dağdaki Ateş romanında Binnur ile Ulvi münasebetinin evliliğe gitmesi yönünde Zeria ve Müdire Hanım'ın teşvikleri görülmektedir. Kız Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapan Binnur, onunla aynı okulda öğretmenlik yapan ve beraber kaldığı arkadaşı Zeria ve onun arkadaşlarıyla kayağa gider. Binnur'un hayatı bu kayak seyahati ile değişir. Bu kayak seyahatine Binnur'dan hoşlanan mühendis bir genç de gelir. Binnur bu gencin de onlarla kayağa geleceğini öğrendiğinde bu kayak gezisinin onlar için bir izdivaca yol açma ihtimalini düşünür. Binnur için Ulvi anne ve babasını memnun edecek seviyede bir damat adaydır.

Binnur'un arkadaşı Zeria da Ulvi'nin Binnur ile arasını yapmak için uğraşmaktadır. "Evlenme işlerine kendilerini vakfetmeye doğuştan iş edinmiş insanlar vardır ya, o da bunlardan biriydi. Geceli gündüzlü çalışarak Binnur'u şık bir kayakçı hanım kıyafetine soktu. (Karay, 2009e: 22)."

Binnur ile Ulvi Kocadağ'a giderken güzel vakit geçirip yakınlaşırlar. Fakat Binnur Kocadağ'da Yusuf ile tanıştıktan sonra değişmeye başlar. Ulvi gibi bir adamdan ziyade Yusuf ile bir adamla evlenme yoluna girmiş olmayı diler. Kafası karışan Binnur ne kadar zaman geçerse geçsin Ulvi'yi sevemeyeceğini düşünür. Zeria ise Binnur'un Ulvi ile yapacağı izdivaca karşı olan isteksizliğinden dolayı Binnur ile konuşur ve onu ikna etmeye çalışır.

Yavrum, sen aşk izdivacı yapmıyorsun, belki aşk da şahın istimi gibi arkadan gelir. Bir küçük öğretmensin, istikbalin yok, aile servetin de. Ömür boyunca şu şehir benim, şu kasaba senin Anadolu'yu karışlayacaksın... Hırızman çıkıncaya kadar! Evlensen de kocan aynı vaziyette olacak. Eline geçen fırsat harikulade... Başına bir devlet kuşu kondu; hâlâ nazlanıyorsun. Benim diyeceğim bu kadar... (Karay, 2009e: 81).

Binnur'un çalıştığı okulun Müdire Hanım'ı da Binnur'u Ulvi ile nişanlanacak olmasından dolayı tebrik eder. Binnur ise ortada henüz kesin

bir şey olmadığını söylese de Müdire Hanım “Bunun aması, maması olamaz! Fevkalade bir kısmet; gözlerini kapa, hemen kabul et. İstersen ben de tasavvut edeyim (Karay, 2009e: 92).” şeklinde konuşarak Binnur’u teşvik etmeye çalışır.

Kadınlar Tekkesi romanında, Baki Melal’in köşküne misafir olduğu sıralarda komşunun kızı Neşide’yi görüp ondan etkilenir. Sonrasında ise Neşide’yi Baki’nin müritlerinden olan Samiye’nin kardeşi İrfan’a isterler. Bu izdivacı ayarlayan kişi Baki’dir. Baki, Neşide ile İrfan’ı evlendirip Neşide’yi kendi meclisinde, hizmetinde bulundurmaya amaçlar ve bunu da başarır. Neşide, İrfan ile evlendikten sonra Şeyhin meclisinde bulunmaya başlar. Fakat Neşide zamanla Şeyhin kendisine olan tavırlarından rahatsız olur. Eşi İrfan’a bu rahatsızlığını dile getirirse de İrfan Şeyhin kötü bir niyeti olmadığını söyleyip karısını ikna etmeye çalışır. Fakat Neşide eşinin ve eşinin ailesinin Şeyhe bu kadar bağlı olmasını bir türlü kabullenemez, en sonunda İrfan’dan ayrılmaya karar verir ve evi terk edip annesinin evine gider.

Neşide’nin ikinci evliliği üzerinde en etkili isim ise ablasının kayınbiraderi olan Kadri’dir. Kadri iş için Harun ile görüşür. Konuşma sırasında konu Süleyman Efendi’ye gelir. Zamanında Süleyman Efendi’nin öğrencisi olan Harun, Kadri’ye Süleyman Efendi’nin ailesini sorar. Aileden övgüyle bahseden Kadri, Neşide’nin başından geçenlerden de Harun’a söz eder. Harun Süleyman Efendi’nin ailesini ziyaret etmek ister. Ziyarete gittiğinde ise Neşide’yi görür ve ondan etkilenir. Neşide’nin doktor işlerinde ona ve ailesine yardımcı olur. Masrafları üstlenir, hava değişimi için Neşide ve ailesini kendi villasına götürür. Arada kendisi de bu villaya uğrar.

Harun, Neşide ile evlenmeye karar verir ve durumu Kadri’ye açar. Kadri de bu evliliğin olması yönünde Harun’u teşvik eder. Harun, Neşide’yi refah içinde iyi bir aile hanımı olarak gördüğünü lüks kadın istese çoktan bir sürü kadın bulabileceğini söyler. Kadri Dayı bu işin her ne kadar münasip olduğunu düşünse de Neşide’nin yapmış olduğu evlilikten sonra bir travma yaşadığını bu yüzden de aksi bir cevap verme ihtimali olduğundan söyler. Fakat bu konuda ona yardımını esirgemeyeceğini de Harun’a belirtir.

Harun'un izdivaç düşüncesine Neşide'nin annesi ve ablası sıcak baksa da Neşide bu teklifi başta reddeder. Kadri ve Hediye Neşide'yi bu izdivacı kabul etmesi yönünde ikna edebilmek için günlerce ona dil dökerler fakat Neşide'nin fikri değişmez. Ne zaman ki Neşide'nin annesi öleceğinden, kızlarının erkeksiz ve parasız kalacağını düşündüğü için de uyuyamadığından söz edince Neşide evlenmeye razı olur. (Karay, 2016: 438)

Neşide ablasına Harun'a zamanla alışıp alışamayacağını sorduğunda ablası kendisinin de eşinden ilk zamanlar hiç hazzetmediğini fakat sonrasında ona bağlandığını bu yüzden onun da zamanla Harun'a alışacağını belirtir. Hediye kardeşine böyle konuşsa da kardeşinin Harun'dan bir türlü etkilenmediğinin farkındadır. En sonunda dayanamaz ve Neşide'ye eğer istemiyorsa vazgeçebileceğini söyler. Neşide ise bu evliliği istemese de çıkacak dedikodulardan ve annesinin üzülecek olmasından dolayı dertlenir. Ablası da annelerinin üzülse bile kızının maddiyat için kendini heba etmesini istemeyeceğini söyler. Ayrıca Hediye, kız kardeşini bu izdivaçtan vazgeçse bile İrfan'a dönemeyeceği konusunda uyarır.

Neşide'nin Harun ile evlenmekten vazgeçtiği düşüncesini Kadri enişteye açtıklarında Kadri çok sinirlenir. Ve bu meseleyi çözmeye çalışır. Neşide içinde kaldığı kararsızlıktan Ayetullah Bey'in vesilesiyle görüştüğü Fikri Hoca sayesinde çıkar. Harun ile evlenme kararını kesinleştirir ve onunla evlenir.

Dört Yapraklı Yonca romanında, Emire'nin evliliğinin oluşmasında arkadaşı Aslıhan'ın etkisi büyüktür. Emire Dört Yapraklı Yonca cemiyetinin en güzel kızıdır. Hatta Aslıhan, Emire'ye bu güzelliğini değerlendirmesini ve zengin bir mebusla evlenmesini tavsiye eder. Fakat Emire'nin hayali doktor olmak vardır. Emire doktor olma hayali kurarken Aslıhan onun okulu bitirmeden evleneceğini düşünmektedir.

Aslıhan'ın Feridun adında maliye müfettişliği yapan bir amcası vardır. Feridun vazifesi gereği İstanbul'a gelir. Aslıhan ise amcası Feridun ile arkadaşı Emire'nin arasını yapmak için harekete geçer. Amcasının vapurda Emire'yi görmesini sağlayan Aslıhan, amcasına Emire hakkında birtakım bilgiler aktarır. Feridun ilk defa vapurda gördüğü Emire'yi beğenir. Aslıhan

da amcasının Emire’yi beğenmesi üzerine Emire’ye amcasının vapurda onu görüp beğendiğini ve onları Cumartesi vapurda onları tanıştıracaklarını söyler. Emire ile Feridun arasında yaş farkı olsa da Aslıhan Emire’nin bu yaş farkını sorun yapmayacağını zira olgun, mevki yapmış erkeklerden hoşlandığını düşünmektedir.

Feridun, Emire’nin ailesinin onaylayacağı nitelikte bir damat adayıdır. Zaten Emire’nin annesi damadı olacak kişinin terbiyesine, eğitimine ve yakışıklılığına önem vermemekle birlikte onun zengin olmasını ister. “İtikadınca görgüsüz zengin görgülü karısının ne de olsa tesiri altında kalır; yanında küçük düşmenin verdiği bir aşağılık duygusuyla emirlerinden çıkmaz, onu kendi havasında yaşatır (Karay, 2009f: 81).”

Emire ile Feridun evlenirler. Emire de Feridun’u beğenmiştir fakat ona âşık değildir. Emire bu izdivacı gerçekleştirmesinin en büyük sebebi mantığına uygun olmasıdır. Emire ileride duygularının bu mantık evliliğini bozacağından habersizdir.

Aslıhan, Somnur ile bazı belgeleri vermek için Somnur’un babasının avukatına gider. Aslıhan’ın esas amacı kendisine bir koca bulmaktır. Bunu da açıkça dile getirir. Evlenmediği için besleme Aliye’nin bile gözünden düştüğünü bu yüzden de artık evlenmesi gerektiğini söylediğinde Somnur Aslıhan’a Aliye’nin düşüncesinin önemi olmadığını söyler. Fakat Aslıhan Somnur ile aynı düşüncede değildir. Zira ona göre “....Besleme kızlar, evdeki havanın en doğru barometresidir; başkalarının düşüncesini gayet iyi aksettirirler (Karay, 2009f: 169).”

Aslıhan ile Avukat Sebati birbirlerine âşık olurlar ve evlenmeye karar verirler. Aslıhan Sebati ile arasındaki münasebeti mektupla amcası Feridun’a bildirir. Feridun bu damat adayından memnun olur. Zira Sebati’nin ahlakı güzel, refah seviyesi de iyidir. Kız kardeşlerinden birinin eşi başkonsolos, diğerinin ise sefaret müsteşarıdır. Annesinin ise kibar bir kadın olduğun söylenmektedir. (Karay, 2009f: 192-193)

Romanda Somnur’un babası Atif Çulhagil ise kızıyla serveti için evlenmek isteyen emekli Albay’ın oğluna çok sinirlenir. “O dümbeleşmiş bir yakalarsam eşek sudan gelinceye kadar döver, pestilini çıkarırım. Bende

bakkaldan, kasaptan veresiye alışveriş eden cebi delik aileye kız verecek göz var mı? Pışt! (Karay, 2009f: 61).”

Atıf Çulhagil daha sonra kendisi hapisteyken ortaklarından Hacı Muslu'nun oğlunun kızı Somnur'u istediğini öğrenir ve buna da çok tepki gösterir. Böyle bir izdivaca izin vermeyeceğini söyler.

Kırarım demir parmaklıkları! Duvarları delerim, kapıları yıkarım, çıkarım, kaçarım buradan! Canlarını cehenneme yollarım babasının da oğlunun da!

Sükûnet bulun, beyefendi! Ortada henüz öyle bir hadise yok. Esasen Somnur kızımız...

Onu da elimle öldürürüm yine vermem... Ben mortiyi çekmeden olmaz bu iş! (Karay, 2009f: 155-156).

Ekmek Elden Su Gölden romanında eşi ölünce Şahende dul kalır ve akrabasından Rasih ile evlenir. Rasih, Şahende'nin üçüncü eşidir. Rasih'in Şahende ile evlenmesinin sebebi de Şahende'nin zengin olmasıdır. Köylerde ve kasabalarda dul kalan zengin kadınların yabancıya gitmeleri istenmez.

Evet! Bütün köylerde ve kasabalarda böyledir. Akrabadan paralı bir kadın dul kalırsa, onu başka aileye kaptırmazlar. Hatta kocasının sağlığında bile vakitsiz ölme olasılığı göz önünde tutularak adaylar gizlice kararlaştır; kadın da bunları bilir, üç dört adaydan birine mim koyar. Çok hoşlanırsa kocanın ölümünü dört gözle bekler. Şahende Hanım namuslu kadındır, şimdiki kocasını ötekinin sağlığında sevmiş, fakat kendisini tutmayı bilmiştir. Nikâhsız ilişkilere girmez (Karay, 2018a: 16).

Nebile eşi olacak kişide unvan ya da para aramaz. Eşlerinden birincisine on beş yaşında kaçmıştır. Eşi zengin bir çiftçi çocuğudur. Fakat ailesi bu evliliğe karşı çıkar. Böyle bir evliliğin soyluluklarına uymadıklarını düşünürler. Hatta ikisini öldürtmeyi düşünürler. Fakat Rıza böyle bir şeye izin vermeyeceğini söyler. Bu yüzden de bu işten vazgeçmek zorunda kalırlar. (Karay, 2018a: 26)

Ferhan ile Saim'in evliliğinin meydana gelmesinde aracı usulü ile tanışma etkili olmuştur. Şahende Hanım ailelerine denk kızları gelin olarak bakmış, fakat o kızlar Saim'i beğenmemiştir. Şahende Hanım da en sonunda araya aracı sokarak gelin aramaya başlamış ve aracı kadın vesilesi ile

Ferhan'ı bulmuştur. Üvey annesi ile dışarı çıktığı bir gün daha kapıdalarken karşılarına komşu kadın çıkar. Komşu kadının yanında bir kadın daha vardır. Komşu kadın hayırlı bir iş için geldiklerini söyleyip içeri girmek için müsaade ister. Ferhan ve üvey annesi gelenin görücü olduğunu anlar. Komşu kadın çok zengin bir ailenin oğullarını evlendirmek istediğini, kendisine gelip bildiği namuslu, güzel ve sarışın bir kız olup olmadığını sorduklarını, onun da aklına Ferhan'ın geldiğini söyler. Üvey anne Servet Hanım da babası razı olursa kız ile oğlanı görüştürebileceklerini belirtir. Görüşme neticesinde Saim, Ferhan'ı çok beğenir ve ille de onunla evlenmek istediğini söyler. Ferhan bu zamanda aracı kadın vasıtasıyla evleneceğini düşünmezken Saim ile yaptığı evlilikle hayatı değişir.

Saim ile Ferhan nişanlıyken Şahende'nin kulağına Ferhan'ın mahalleden bir delikanlıyla oynadığını ve ona göz koyduğu haberi gelmiştir. Şahende Ferhan'ın evi terk etmesi üzerine bu ihtimali hatırlayıp Ferhan'ın o delikanlıyı unutamamış olma ihtimalini düşünür.

Yüzen Bahçe romanında Lalegül teyzesiyle yaptığı vapur yolculuğunda Rıdvan ile tanışır ve ondan etkilenir. Lalegül'ün teyzesi Dilara Hanım yeğeninin Rıdvan'a olan ilgisinin farkındadır. O da yeğeni ve Rıdvan arasındaki konuşmanın izdivaç yolunda ilerlemesi adına zemin hazırlar. Dilara Hanım, Lalegül'ün varlıklı bir ailenin tek çocuğu olduğundan söz edip aslında birbirlerine denk olduklarını alttan alta dile getirir. Fırsatını buldukça Lalegül ile Rıdvan'ın birlikte dolaşmaları konusunda önerilerde bulunur.

Rıdvan, Lalegül'ün kendisinden hoşlandığı kadar kendisi Lalegül'den hoşlanmamaktadır. Onu biraz daha toy bulmaktadır. Rıdvan'ın vapurdaki esas takıntısı Gülrevan'dır. Ahmet Meram Bey de bunun farkına varmıştır ve Rıdvan'a bu konuda akıl verir. Akıl vermesinin esas sebebi ise kendisinin de zamanında böyle vapurda bir âşk macerası yaşamasındandır. Ahmet Meram Bey başlarda Rıdvan'ı Gülrevan konusunda teşvik edici konuşmalar yapmış, sonradan ise aslında Rıdvan'a layık olan eşin Lalegül olduğunu söyleyerek onu Lalegül ile evlenmeye ikna etmek istemiştir.

Rıdvan ise sürekli Gülrevan ile Lalegül arasında gelgit yaşamıştır. Rıdvan bir taraftan Lalegül'ü yavan bir kız olarak görse de diğer taraftan

onu düşünmekten vazgeçememiştir. Hatta Ahmet Meram Bey'e Gülrevan ile evlenme kararı aldıklarını söylediğinde Ahmet Meram Bey'in Lalegül için başka eş adayı bulacağını söylemesine de bozulmuştur.

Ahmet Meram Bey Lalegül'ün onu hemen unutamayacağını farkında olduğunu da Rıdvan'a belirtir. Lalegül, Savaş'ı beğenmez. Rıdvan bu durumdan memnuniyet duyar. "Başak birine gideceğine adeta üzülüyorum. Savaş'ı beğenmemesi beni ferahlattı. Fakat bu bir aşk değildir, sadece hoşlanma, tazeliğinin çevresinde bulunmaktan keyif duyuyorum" (Karay, 2009i: 220).

Ahmet Meram Bey, Lalegül'ün Savaş'ı beğenmemesini, Rıdvan'ı unutamamış olmasına bağlar. Rıdvan'a onun için en uygun olan eşin Lalegül olduğunu, birbirlerine denk olduklarını söyler. "...Size asıl denk olan hayat arkadaşınız Lalegül kızımdır. Mizaç ve seciyenize iyice vuku kesbettikten sonra bu kaniya ulaştım (Karay, 2009i: 282)."

Ahmet Meram Bey, Rıdvan'ın kendisine bir kadın tarafından hükmedilmesinin hoşuna gittiğini, Lalegül'de ise hükmeden tarafın kendisi olmasından ötürü o heyecanı yaşamıyor olduğunu belirtir. Gülrevan ile evlenirse kendisini bitmek bilmeyen bir kıskançlığa kaptıracağını söyler. Rıdvan'a evlenme düşüncesi içindeyse Lalegül'ü tercih etmesinin onun için en doğru karar olduğunu dile getirir.

Başlangıçtaki noktaya geldik: Bana Lalegül ile evlenme tavsiyesi edeceksiniz.

Evet, 'şayet evlenme niyetinde iseniz' kaydını da ilave etmiştim. Yok, niyette değilseniz yahut kızımızı muvafık bulmuyorsanız veyahut da 'ikisi de turistik gezi eğlencesi' diye düşünüyorsanız öbürü ile ne yapacağınıza karışmam, fakat Lalegül Hanım'a ümit vermekten vazgeçmenizi, hatta o kadarla da kalmayıp böyle bir şeyin olamayacağını kendisine açıkça anlatmanızı rica ederim (Karay, 2009i: 300-301).

Gülrevan'ın eşi bir kazada vefat eder. Zengin bir arazi sahibi olan bu adamın tüm varlığı karısı Gülrevan ve çocuğuna kalır. Araziyi Gülrevan'ın kayınbiraderi ve kardeşi işletirler. Gülrevan'ın kayınbiraderi Naim'in amacı Gülrevan ile evlenip mal varlığının yabancıya gitmesini engellemektir. Gülrevan'ın kardeşi de bu duruma sıcak bakmaktadır. Bu yüzden de Gülrevan'ın peşinden ayrılmazlar.

Ekmek Elden Su Gölden romanında Şahende ile zenginliğinden yabancı faydalanmasın diye evlenen akrabası Rasih gibi Naim'in de yengesiyle arazi yabancının eline geçmesin diye evlenmek istediği görülmektedir.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında Neriman Hanım yaşadığı münasebetsiz hayat yüzünden kızı Nemika ile sürekli kavga halindedir. Bir gün Nemika birisine âşık olur. Neriman Hanım kızı Nemika'nın çirkin, şöhretsiz, mevkisiz birini sevmesini kabullenemez. O, kızını yakışıklı ve şık bir genç ile evlendirmek ister. Nemika, annesi istemese de Osman Bey ile evlenir ve onunla Konya'ya gider. Aradan yıllar geçer, Nemika ile Osman Bey birbirlerine çok âşık bir biçimde hayatlarını sürdürürler. Fakat annesi hâlâ damadını istememektedir. Damadı için “İstemem ben bu hamam böceğini...” diye hâlâ haykırıyor, feryatlar koparıyor; kızı ile hâlâ yüzyüze gelmiyor (Karay, 2009a: 179).”

3.5.Ailenin Yozlaşması

Sürgün romanında Seher'in bir tiyatro aktörü olan Kâni ile nikâhsız bir birliktelik yaşamaya başlaması ailenin yozlaşması olarak değerlendirilebilir. Aslında Seher ile Kâni'nin ilişkisi bizim çalışmamızın kapsamı içinde değildir. Fakat eserde Seher ve Kâni'nin birlikteliklerinden karı ve koca şeklinde söz edildiği için bu ilişkiye bu başlık altında yer verilmiştir.

Seher'in katıldığı meclise Kâni'nin de gelmesi müşteriler tarafından hoş karşılanmaz. Müşteriler bu duruma “...Kocası yanında gezen artistin eğlence meclisinde tadı mı çıkar? (Karay, 2017c: 143)” şeklinde yorumlarda bulunurlar.

Buna benzer bir örnek de *Karlı Dağdaki Ateş* romanında Binnur ile Yusuf'un ilişkisidir. Binnur ile Yusuf da nikâhsız birliktelik yaşamaktadırlar. Fakat aralarında resmiyette karı kocalığa dair bir durum bulunmaz. Binnur ile Yusuf bir aile sayılmadıkları için çalışmamızın kapsamı dışında kalmaktadırlar. Bu yüzden de ikisinin ilişkisine detaylı olarak değinilmemiştir.

Bir diğer yozlaşma örneği de *Gurbet Hikâyeleri* kitabında yer alan “Hülle” hikâyesinde mevcuttur. Türkçe Sözlükte hülle, “Medeni Kanun'un kabulünden önce kocasından üç kez boşanan kadının, yine eski kocasıyla

evlenebilmesi için yabancı bir erkeğe bir günlüğüne nikâh edilmesi (Akalin ve öte., 2011: 1120).” şeklinde tanımlanan hülle bu hikâyede rastlarız. Hikâyede Şam’a gittiğinde hiç tanımadığı bir kadınla evlenip boşanan yirmi yaşında bir gençten bahsedilir.

Başından geçen vakaların esasında anlaşılmayacak bir ciheti yok: Sevdiği kocasının nasılsa talakı selase ile boşandığı bir kadın, din ahkâmı icabınca, nikâhı yenilemek için bir hülle yapmıştı; sırrının şehir içinde duyulmaması için bir yabancı seçmişti, bu yabancıya yolcu olmasını tercih etmişti; sonra musallat olmaması için de bu adamı bulunması güç olan bir semtte, geceleyin, dadısının evine getirmişti (Karay, 2017e: 88-89).

Diğer bir yozlaşma ise *Memleket Hikâyeleri* kitabındaki “Garaz” isimli hikâyede mevcuttur. Hikâyede kasabadan İstanbul’a gelen Çerçi Halil ve ailesinin yaşadıkları değişim ile yozlaşmaya başlamalarından söz edilir. Aile, Çerçi Halil’in işi sebebiyle kasabalarından ayrılıp İstanbul’a göç ederler. Çerçi Halil ve ailesinin İstanbul’a gelişi “Bireylerin, daha iyi hayat şartları, iş imkânları, malî olanaklar, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkânlar elde edebilmek arzusu ile serbestçe yer değiştirebilmeleri... (Kurt, 2018: 16-17)” şeklinde tanımlanan ‘serbest göç’ örneğidir.

Hikâyede ailenin köyden kente gelmesiyle birlikte ebeveynlerin otoritesinin ne kadar zayıfladığını görmekteyiz. İstanbul’a gelmeleriyle birlikte hayatları değişmeye başlayan bu ailenin kendileri de değişmeye başlar. Bu İstanbul yaşamı en çok kızları Nebile’yi etkisi altına alır. İstanbul’a geldikten sonra kendisini bambaşka bir hayatın içinde bulan Nebile, anne ve babasıyla beş sene boyunca sonradan görme, zevksiz ve kaba bir yaşantı sürer. Nebile zaman geçtikçe anne ve babasını beğenmemeye, onları küçük görmeye başlar. Anne babasıyla birlikte aynı yolda yürümek bile istemez.

Anasını durmadan, nefes aldirmeden azarlıyor, babasını adam yerine koymuyor, ağzını açarken susturuyordu. Hele birlikte sokağa çıktılar mı etrafındakileri onlardan olmadığına inandırmak için muhakkak ya ileride, ya geride yürüyor, eve dönünce de “Beni yerin dibine geçirdiniz! Rezil ettiniz!” diye kıyametler koparıyordu. Saçlarını sarıya boyatmış, perçemlerini bir gözünün üstüne indirerek Veronica Lake’e benzediğine

inanmıştı. Ayak tırnaklarına kadar boyanıyor, bütün tuvalet eşyasını markalarından tanıyordu (Karay, 2018b: 194-195).

Beş sene boyunca bolluk içinde yaşayan bu aile eri Halil'in işlerinin bozulmasıyla her Şeylerini satıp kasabaya geri dönmüşlerdir. Bu durum Nebile'yi derinden sarsmıştır.

Toplumsal yapıda zamanla meydana gelen çeşitli değişim ve dönüşümler aile kurumunu etkiler. Bu durum kimi zaman aile kurumunda birtakım bozulmaların meydana gelmesine sebep olur. Ailenin yozlaşması başlığı altında eserlerde kişilerin karı-koca adı altında nikâhsız birliktelik yaşaması, hülle evliliği, kırsal alandan kente geçişte ailenin yeni girdiği ortama uyum sağlayamaması gibi durumlar görülmektedir. Bu durumlar ailede meydana gelen bozulmaları örnekler niteliktedir.

SONUÇ

Toplumdan bağımsız olarak düşünölemeyen edebiyat, toplumun belleği niteliğindedir. Edebi eserler içinde buldukları toplumdan izler taşır. Edebi eserlerin toplumdan izler taşması edebiyat ve toplum arasındaki ayrılmaz bütönlüğü göstermektedir. Bu ayrılmaz bütönlüğü edebiyat sosyolojisi altında toplamak mümkündür. Yazarlar içinde buldukları toplumun etkisi altındadır ve bunu da eserlerine yansıtırlar. Özellikle romanlar, toplumdan ve insandan beslenmelerinin yanı sıra toplum ve insan üzerinde yönlendirici etkiye sahiptirler.

Refik Halit Karay da eserlerinde, yaşadığı dönemi okuyucularına aktarmıştır. Refik Halit Karay akıcı diliyle oluşturduğu eserlerine, özellikle sürgün yıllarında Anadolu'da gözlemediğı yaşantıları, toplumsal aksaklıkları konu etmiştir. Bilhassa *Memleket Hikâyeleri* adlı eseri ile Anadolu'nun gerçekliğı gözler önüne serilir. Hikâyelerinde toplumsal yaşamdaki aksaklıklardan söz eden Refik Halit, romanlarında ise toplumun en önemli parçası olan 'aile' üzerinde durmuştur. Romanlarında, toplumsal hayatta meydana gelen değışikliklerin aile kurumu üzerindeki olumsuz etkilerini, ailenin yozlaşmasını gözler önüne sererek eleştirir.

Çalışmamızda "Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarında aile" başlığı altında Refik Halit Karay'ın hikâye ve romanlarında aile kurumunu ele alış şekli irdelenmiştir. Çalışmada Refik Halit Karay'ın yirmi romanı, iki hikâye kitabı okunarak bu kitaplarda geçen 'aile' kavramı incelenmiştir. Çalışmanın giriş kısmında edebiyatın toplum ile olan ilişkisinden ve aile kurumundan söz edilmiştir.

Çalışmamıza ışık tutması amacıyla Refik Halit Karay'ın hayatı, edebi kişiliğı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

"Aile Bireylerinin İlişkileri" başlığı altında, anne-baba çocuk ilişkisi, eşlerin arasındaki ilişki, eşlerin birbirini aldatması, boşanma ve akrabalık ilişkileri ele alınmıştır. İncelediğimiz hikâye ve romanlarda aile bireylerinin birbirlerinin hayatını çeşitli yönlerden etkilediğı görölmektedir. Anne-baba çocuk ilişkisinde, geleneksel ailelerde babanın otoriteyi elinde bulundurduğu ve çocuklar için bir "korku kaynağı" olduğu görölrken,

annenine çocuklarına karşı daima şefkatli ve yumuşak olduğu gözlemlenir. Özellikle *Ekmek Elden Su Gölden* romanında babanın bir korku kaynağı olarak görüldüğü dikkat çekmektedir. Eserlerde, ailede babanın eksikliği durumunda annenin otoriteyi sağlamakta zorluk çektiği, babanın olmayışı ile otoriteden yoksun olan çocuğun da bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilendiğine şahit olunur. *Ekmek Elden Su Gölden* ve *Sürgün* romanlarında babaların olmadığı durumlarda annelerin çocuklarını idare etmekte zorlandıkları görülür. Çekirdek ailenin ortaya çıkmasıyla birlikte ise babanın otoritesinin eskiye nazaran azaldığı göze çarpmaktadır. *Memleket Hikâyeleri* kitabında geçen Garaz başlıklı hikâyede Nebile'nin şehre geldikten sonra anne ve babasına karşı değişen tavırları dikkat çekmektedir. Eserlerdeki eş ilişkisine bakıldığında ise aralarında kuvvetli bir sevgi bulunmayan, evliliklerini daha çok mantık üzerine gerçekleştirmiş olan çiftlerin evliliklerin uzun süreli olmadığı, sonunun boşanmaya gittiği görülür. Eserlerde temeli kuvvetli bir sevgiye bağlı olmayan evliliklerde aldatma eyleminin gerçekleşmesine sıkça rastlanır. Eserlerde evliliklerini kuvvetli bir sevgi üzerine inşa eden çiftlerin ise birbirlerine oldukça bağlı oldukları dikkat çekmektedir. *Ekmek Elden Su Gölden*, *Yerini Seven Fidan*, *Nilgün*, *Yerini Seven Fidan*, *Dişi Örumcek* romanlarında aşka bağlı olarak yapılmamış olan evliliklerde ihanetin ön plana çıktığı görülmektedir. Eserlerde geçen boşanmalar ise genellikle aldatmadan kaynaklanan boşanmalardır. Eşlerine karşı sevgi beslediklerinden dolayı değil de, eşlerinin sağladığı maddi imkanlardan dolayı evliliklerini gerçekleştiren kadınların sonrasında başka birine âşık oldukları görülür. Akrabalık ilişkilerinde ise kardeş ilişkisine bakıldığında kimi eserlerde kardeşlerin birbirlerine bağlılığı söz konusuysen, kimi eserlerde de kardeşler arasında kıskançlıklar ve bencillikler olduğu gözlemlenmektedir. *Ekmek Elden Su Gölden* romanında kardeşler arasında kıskançlıklar göze çarparken, *Kadınlar Tekkesi* romanında Neşide ve ablası Hediye'nin birbirlerine olan bağlılıkları dikkat çekmektedir. Kardeşliğin dışındaki akrabalık ilişkilerinde ise yine kıskançlık duygusunun öne çıktığı görülür. Kıskançlığın dışında ise bazı eserlerde akraba arasında evlilik, aşk ve yasak aşk mevcuttur. *Bugünün*

Saraylısı, Ekmek Elden Su Gölden, Yüzen Bahçe, Karlı Dağdaki Ateş ve Yerini Seven Fidan romanları bu tarz durumları içermektedir.

“Aile ve Toplum” başlığı altında, ailede eğitim meselesi, ailenin ekonomik durumu, değer yargıları, sosyal çevrenin evliliğe etkisi, aile kurumunda meydana gelen yozlaşmalar ele alınmıştır. Ele alınan eserlerde Refik Halit’in romanlarında geçen kız çocuklarının birçoğunun bir seviyeye kadar eğitim almış oldukları görülür. *Karlı Dağdaki Ateş*’te Binnur’un, *İstanbul’un Bir Yüzü* romanında ise Leman’ın öğretmen olduğu bilinir. Hikâyelerinde ise kadınlar genellikle eğitimsizdir. Eserlerde ekonomik duruma bakıldığında geleneksel ailelerde ekonomik birlik söz konusudur. Eserlerde, toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler ile değer yargılarında birtakım bozulmalar olduğu ve bu bozulmaların da aileyi yozlaştırdığı görülmektedir. Bazı eserlerde babanın olmayışından kaynaklanan otorite eksikliğinden ötürü ahlaksızlaşan genç kızlar dikkat çekmektedir. Bu durum *İstanbul’un Bir Yüzü* romanında Şayan’da, *Memleket Hikâyeleri* kitabında geçen “Vehbi Efendi’nin Şüphesi” başlıklı hikâyede geçen Hanife’de ve *Sürgün* romanındaki Seher’de kendisini baskın olarak göstermektedir. Kimi eserlerde ise ahlaki kavramlara oldukça önem veren kızların aşkları uğruna ahlaklarını kaybettiğine şahit olunur. *Karlı Dağdaki Ateş* romanındaki Binnur ve *Dört Yapraklı Yonca* romanındaki Emire bu durumu örneklemektedir. Akrabalar arasında olan yasak aşk, eşlerin birbirlerini aldatması gibi durumlar da ahlaki değerlerin yozlaştığını gözler önüne serer. Özellikle evlilikleri aşk üzerine kurulu olmayan ilişkilerde aldatma olayının ön planda olduğu görülür. Bazı eserlerde dini değerler kimi insanlar tarafından kötü amaçlı olarak kullanılmıştır. *Kadınlar Tekkesi* romanında Şeyh Baki ve *İstanbul’un Bir Yüzü* romanında damat İshak Bey bu durumu örneklemektedir. Bazı ailelerin ise toplum değişse de geleneğe bağlı yaşamlarını sürdürmekten vazgeçmedikleri görülür. Bu durumun en iyi örneği *Ekmek Elden Su Gölden* romanındaki Duranbeyli ailesidir. Sosyal çevrenin evliliğe etkisi alt başlığında ise eserlerde evlilik kurumunun oluşumunda kişilerin sosyal çevrelerinin etkisinin büyük olduğu dikkat çekmektedir. Eserlerde, evliliğin oluşumunu sağlayan görücü usulü evlenme, arkadaş, akraba vasıtası ile evlenme gibi evlenme biçimleri

mevcuttur. *Ekmek Elden Su Glden* romanında Ferhan ile Saim'in evliliğinin görücü usulü ile olduğu görülürken, *Dört Yapraklı Yonca* romanında Emire ile Feridun'un evliliği ve *Kadınlar Tekkesi* romanında Neşide ile Harun'un evliliğinin oluşmasında akrabaların önemli rol oynadığı görülür. Ailenin yozlaşması alt başlığında ise aile kurumunda meydana gelen çeşitli bozulmalardan söz edilir. Nikahsız birliktelik yaşama, hülle ve kasabadan şehre geliş ile oluşan değişikliği ailenin kaldıramaması gibi durumlar bu bozulmalara örnektir. *Karlı Dağdaki Ateş* romanında Binnur ile Yusuf'un, *Sürgün* romanında ise Seher ile Kani'nin nikahsız bir şekilde birlikte yaşadıkları bilinir. *Gurbet Hikâyeleri* adlı kitapta geçen Hlle başlıklı hikâyede şam'a giden bir gencin orada bir kadın ile hülle yapmasından söz edilir. Kasabadan şehre geliş ile ailede meydana gelen değişiklikleri ailenin kaldıramayışının en iyi rneği *Memleket Hikâyeleri* kitabında geçen Garaz başlıklı hikâyedir.

Refik Halit Karay'ın, hikâye ve romanlarında toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin, bireye ve toplumun en önemli parçası olan aileye olan yansımaları, toplumdaki değişikliklerle birlikte ailede meydana gelen çeşitli bozulmaları duru Türkçesi ve yüksek gözlem gücüyle aktardığını görmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, H. (1992). Tarihi Gelişim İçinde Türk Aile Düzeni ve Eğitim. *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.81, ss. 83-96.
- Aktaş, Ş. (1986). *Refik Hâlid Karay*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Alver, E. K. (2012). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. Ankara: Hece Yayınları.
- Aydın, M. Â. (1989). "Aile". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.2, 196-200. İstanbul: TDV Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bulduker, G. (2011). *Servet-i Fünûn Dönemi Romanlarında Aile*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No: 302203)
- Cebeci, D. (1993). *Tanzimat ve Türk Ailesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Çimen, L. K. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Demirbilek, S. (2006). "Dede Korkut Oğuznamelerinde Aile." VII. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Gaziantep (27 Haziran-1 Temmuz 2006)
- Deniz Güler, Nazmi Ulutak. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. *Kurgu Dergisi*, S.11, ss. 51-76.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

- Düzün, B. (2017). *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Aile*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No: 481385)
- Erdentuğ, S. A. (1977). Türkiye, İran ve Pakistan'da Geleneksel Köy Ailesinin Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji*, S.10, ss. 63-74.
- Esen, N. (1989). *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No:9094)
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, C.8 S. 1-2, ss. 46-67.
- Gündüz, O. (2009). Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana. *Turkish Studies*, C.4, ss. 763-798.
- Hökelekli, H. (2004). Aile Psikolojisi ve Aile İçi İletişim. *Diyanet İlmî Dergi*, C.40, S.2, ss. 41-60.
- Kabaklı, A. (1985). *Türk Edebiyatı* C. 3. İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- Kabaklı, L. Ç. (2003). *Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No: 136919)
- Karaca, N. E. (2002). Türk Aile Hayatı Üzerine Genel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.28-29, ss. 313-325.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1990). *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karay, R. H. (2009a). *İstanbul'un Bir Yüzü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Karay, R. H. (2009b). *Bu, Bizim Hayatımız*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Karay, R. H. (2009c). *Dişi Örimcek*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Karay, R. H. (2009ç). *2000 Yılın Sevgilisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009d). *İki Cisimli Kadın*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009e). *Karlı Dağdaki Ateş*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009f). *Dört Yapraklı Yonca*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009g). *Sonuncu Kadeh*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009h). *Yerini Seven Fidan*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009ı). *Ayin On Dördü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2009i). *Yüzen Bahçe*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2016). *Kadınlar Tekkesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017a). *Yezidin Kızı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017b). *Çete*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017c). *Sürgün*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017ç). *Anahtar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017d). *Nilgün*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017e). *Gurbet Hikâyeleri Yeraltında Dünya Var*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2017f). *Bugünün Saraylısı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2018a). *Ekmek Elden Su Gölden*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2018b). *Memleket Hikâyeleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 381-404.
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/70285> (Erişim: 04.03.2019)
- Kurt, A. (2018). *Memleketi İstanbul'a Taşımak 1950 Sonrası Türk Romanında Göç (1950-1980)*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Mehmet Eröz - Ali Güler. (1998). *Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Okay, M. O. (2001). Karay, Refik Halit. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 24, 480-482. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2012). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sâmî, Ş. (1996). *Kadınlar*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Şengül, M. B. (2001). *Refik Halit Karay'ın Hikâyelerinde Sosyal Tenkit*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No:109277)
- Şükrü Halûk Akalın ve öte. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.26, ss. 588-602.
<http://www.sosyalarastirmalar.com/> (Erişim: 01.03.2019)
- Yücel CAN, Funda ASLAN. (2017). Geçmişten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Sosyal Bilimler Dergisi SOBİDER*, S.11, ss.87-101.